

XXIV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ПЪРВА РЕДОВНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

НА

52. заседание

Четвъртъкъ, 2 февруарий 1939 г.

(Открито въ 15 ч. 35 м.)

Председателствувалъ подпредседателътъ Димитъръ Пешевъ. Секретари: д-ръ Петъръ Яламовъ и Първанъ Марковъ

СЪДЪРЖАНИЕ

Съобщения:	Стр.	По дневния редъ:	Стр.
Отпуски	1377	Законопроектъ за бюджета на разнитъ фондове на държавата за 1939 б. г. (Първо четене — продължение разискванията) .	
Питане	1377	Говорили: Петко Стояновъ	1377
Писмо отъ Министерството на финанситъ за включване въ общия бюджетъ на фондоветъ бюджетопроекта на фонда „Трудови земеделски стопанства“	1388	И. Златаровъ	1384
Бюджетопроектъ	1389	Е. Екимовъ	1384
		Д-ръ Н. Сакаровъ	1389
		Д-ръ А. Московъ	1397
		Дневенъ редъ за следващото заседание	1401

Председателствувашъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Пристигватъ нужния брой народни представители. Обявявамъ заседанието за открито.

(Отсъствуватъ народнитъ представители: Александъръ Симовъ, Василъ Мандаровъ, Георги Говедаровъ, Георги Чалбуровъ, Димитъръ Савовъ, Драганъ Кисювъ, Иванъ Калъчевъ, Иванъ Балканджиевъ, д-ръ Никола Дуровъ, Парашкевъ Забуновъ и Спасъ Мариновъ).

Председателството има да направи следнитъ съобщения.

Разрешени сж отпуски на следнитъ народни представители:

на г-нъ х. Атанасъ Поповъ — 1 день, за 1 т. м.;
на г-нъ Таско Стоилковъ — 1 день, за 1 т. м.;
на г-нъ Иванъ Балканджиевъ — 1 день, за 2 т. м.;
на г-нъ Бълю Келешевъ — 1 день, за 1 т. м. и
на г-нъ Парашкевъ Забуновъ — 1 день, за 2 т. м.

Постъпило е питане отъ плъвенския народенъ представител г-нъ Йорданъ Русевъ до г-нъ министра на вътрешнитъ работи и народното здраве относно ограниченията за подаване кандидатура съгласно чл. 38, п. 8, отъ закона за избиране общински съветници въ селата.

Това питане ще бжде изпратено на г-нъ министра на вътрешнитъ работи, за да отговори.

Пристигваме къмъ първата точка отъ дневния редъ —

ПЪРВО ЧЕТЕНЕ ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА БЮДЖЕТА НА РАЗНИТЪ ФОНДОВЕ НА ДЪРЖАВАТА ЗА 1939 БЮДЖЕТНА ГОДИНА (Продължение разискванията).

Има думата народниятъ представител г-нъ Петко Стояновъ.

Петко Стояновъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Законопроектътъ за бюджета на фондоветъ съ приходи и разходи 2.600.000.000 л., ни дава възможность да се приближимъ къмъ цифрата на действителния бюджетъ на България. Липсватъ ни още нѣкои и други данни — тѣ ще излъзатъ на лице въ послѣдствие — за да можемъ точно да установимъ действителната цифра на бюджета, съ който държавата ще оперира презъ предстоящата го-

дина. Редовниятъ бюджетъ на държавата, възлизащъ на 7.600.000.000 л., не даваше представа нито за истинското бремѣ, което трѣбва да се понесе отъ българскитъ граждани, нито за политиката на правителството и за задачата на Народното събрание при разрешаването на финансовата и стопанска проблеми.

При разглеждане бюджета на държавата се произнесоха много красиви речи, между които — това трѣбва да констатираме — въ много случаи имаше, най-малкото, една органическа близость, единство въ сжжденията, което показва, несъмнено, еволюцията въ политическо отношение, станала въ нашето общество. И доколкото тази еволюция е извършена въ обществото, дотолкова тя намира отражение тукъ въ сжжденията и разбиранията на народнитъ представители. Но трѣбва същевременно да кажа, г-да народни представители, че съ това нито се разрешиха всички въпроси, нито се приближихме въ по-голяма степенъ до разрешаването на най-главния въпросъ. Може би въ това отношение моитъ думи да звучатъ като дисонансъ, обаче азъ съмъ длъженъ да обърна вашето внимание върху туй, че въпроситъ съ това не се разрешиха и че тепърва ще има да ги разрешаваме.

Въ оценката на събитията, на първо мѣсто, азъ съмъ длъженъ да кажа, се прояви единъ излишенъ оптимизъмъ, който ме кара да кажа още въ началото на речта си, че преди всичко ние бѣхме лишени отъ възможността, по причини известни, да разгледаме приходния бюджетъ, въобще проблема за приходитъ на нашата държава. Смѣта се, и така изглежда, че е достатъчно да бждатъ прегледани бюджетитъ за разходитъ по отдѣлнитъ министерства, да бждатъ внесени съответнитъ поправки въ тѣхъ — разбира се, съ съгласието на правителството — и съ това да се счете проблема за разрешенъ. Увѣренъ съмъ въ тъкмо обратното — че ние проблема за приходитъ на нашата държава, за нашитъ финанси, не сме разрешили дори и съ ония начала, които постави министърътъ на финанситъ и правителството. Ние не сме и въ началото даже на правилното поставяне на проблема.

Проблемътъ за приходитъ на държавата всѣкога е билъ труденъ за разрешаване, защото разрешението му стои върху базата на отнемането и скрашаването приходитъ на гражданитъ. А колкото това отнемане и скра-

шаване отива повече по линията на най-малкото противодействие, толкова мизерията и социалният противоречия във страната се увеличават, толкова държавата от факторъ на икономическа, стопанска и политическа еволюция се превръща въ причина за смутъ и за увеличение на мизерията. Ето защо се поставя въпросът: какъ да се осигури на гражданитъ възможността да получаватъ максимални доходи отъ своя трудъ? По това не се разисква. Сега, г-да народни представители, азъ ще искамъ да поставя въ това отношение нѣколко въпроси, по които г-нъ министърътъ на финанситъ, при общитъ дебати по бюджета, отговоръ не даде. Упражняването изобщо бюджета на разходитъ е единъ проблемъ много по-лесенъ, отколкото реализирането на предвиденитъ приходи. Ако при упражняването на разходитъ правителството може, съобразно обстоятелствата, да направи нѣкои съкращения, да упражни разрешенитъ кредити дотолкова, доколкото намира, че това е целесъобразно и въ рамкитъ на пълномощията, които законитъ му даватъ, реализирането на приходитъ се намира на плоскостта на управляване и на контролиране на обстоятелства и сили. Затова тамъ свободата и сигурността съвършено отсъствуватъ.

Приходи — това означава следване на събитията, следване на конюнктурата. Управлението толкова по-рационално и толкова по-правилно извършва своята функция, колкото по-правилно е поставило диагнозата и действа съобразно съ нея. Всѣки другъ начинъ на действие въ това отношение създава дефекти. Вие може да имате турени въ действие огромни количества косвени данъци, може да имате и предвидени косвени данъци, които се явяватъ като резерви, но когато това ще бжде несъответно съ възможноститъ, които съществуватъ, съ конюнктурата, всѣко засилване на събирателната служба, не съмнено води къмъ отрицателни послѣдствия, защото плащанията, това сѫ обективни възможности, а не сѫ въ зависимостъ отъ добра или зла воля.

Азъ съмъ дълженъ на първо мѣсто да отбележа, че конюнктурата така, както тя се обособява и определя, е съвършено неблагоприятна за тѣзи огромни цифри на бюджета и специално за тази структура на бюджетнитъ приходи, които се предвиждатъ отъ г-нъ министъра на финанситъ. Преди всичко трѣбва да отбележа едно — че ония резерви, за които обикновено министърътъ на финанситъ събираше аплодисменти и тукъ, и въ бюджетарната комисиия, сѫ резерви по-скоро отъ нереализирани, неангажирани извънредни разходи, които доколко ще бждатъ на лице и ще постѣпятъ е единъ въпросъ, който не можемъ да разрешимъ сега, по който не можемъ предварително въобще да кажемъ каквото и да е.

Азъ трѣбва да призная, че системата за събирането на приходитъ е въ известно направление видоизмѣнена и че тая система, която днесъ се практикува, има известни поизпъкнали особености, но заедно съ това общата зависимостъ отъ конюнктурата е несъмнено пакъ на лице и въ следствие на това една по-голяма свобода или по-голяма сигурностъ въ това отношение не може да бжде отбелязана.

На първо мѣсто трѣбва да ви напомня следното. Още въ 1938 г. финансовиятъ комитетъ въ Женева, когато разреши на министъра на финанситъ да се ползува отъ извънредни приходи, вследствие на което именно се оформиха и известнитъ вече излишци, върху които нѣма да се спирамъ, определя диагнозата така: „Нормалнитъ приходи на българския държавенъ бюджетъ рискуватъ да не бждатъ събрани поради затѣгане на стопанското положение, констатирано вече. Това, що се получава отъ данъцитъ презъ годинитъ на добри реколти, не ще може да се получи, ако реколтата издѣе по-слаба и ценитъ на хранитъ по-низки, а изключителнитъ източници въ по-големата си частъ сѫ пресъхнали“.

Тазя диагноза дали е промѣнила въ нѣщо, дали действително извънреднитъ, изключителнитъ приходи сѫ сигурни, откогато сѫ били за 1938 г.? Отговорътъ не може да бжде освенъ отрицателенъ. Въ потвърждение на това обстоятелство ние вече гласувахме два заема, и съмъ увѣренъ, че намъ ще бжде предложено да гласуваме още нѣкой другъ заемъ. Това не е нищо друго, освенъ тѣзи именно пресъхнали вече източници, за които говори диагнозата отъ Женева и които трѣбва да бждатъ заместени съ заеми. За какво се сключватъ тия заеми? Мене ми правѣе странно впечатление спощиятъ флогъ съ който тукъ, забележете, отъ това мѣсто, всички оратори посрѣнаха заема за пошитъ, телеграфитъ и телефонитъ,

също както бѣше посрѣшнатъ заемътъ и за земеделито. Трѣбва да бждемъ съвършено на ясно, г-да народни представители. Това сѫ извънредни източници, извънредни приходи за покриване на редовни бюджетни разходи. Това не е нищо друго, освенъ прехвърляне тежести върху плещитъ на поколѣнието, финансиране на днешнитъ наши разходи за смѣтка на бждещото изтощение на държавното съкровище. Това значи не да се живѣе за смѣтка на приходи, на редовни източници, а за смѣтка на резерви, на дългове, за смѣтка на ликвидиране съ активъ. И понеже активъ нѣма, то значи обременяване на съкровището съ задължения.

Остава сега въпроса за другитъ приходи: доколко тѣ сѫ подсигурени съ една конюнктура на сигурно плодородие? Когато имаме плодородни години, тогава, действително, имаме една по-голяма свобода при боравене съ разполагаемитъ срѣдства отъ финансовото стопанство. Наистина, перспективитъ, които имаме досега — много рано е още въ това отношение да имамъ мѣсто едни поздравитъ, по-положителни и по-увѣрени сѫждения — сѫ твърде благоприятни. Обаче има друго нѣщо, съвършено ясно вече, на което трѣбва да се обърне внимание и да се направи съответната оценка. Както Българската народна банка, въ своето изложение-прегледъ за м. ноември, така също и Дирекцията на статистиката за сѣмий месецъ, констатира, че вътрешната търговия продължава да намалява въ своя обемъ — което означава, че на тържището липсватъ срѣдства, липсватъ пари, липсватъ популателни сили. Това означава, че срѣдствата за плащане не съществуватъ или се намаляватъ. Това явление наблюдаваме и презъ месецитъ декември и януари въ по-големите размѣри. Официалнитъ икономисти обясняватъ това съ сезоннитъ стѣснения. Но ако последнемъ по-правилно на цифритъ, ще видимъ, че намаленията сѫ въ единъ размѣръ, който надвишава обикновенитъ стѣснения, че тѣ отиватъ много по-далеч. Може би ще се възрази: но постѣпленията въ държавното съкровище се увеличаватъ. Вѣрно е това, г-да народни представители, обаче това се дължи на системата на събирането, която се практикува въ нашата страна — събиране построено преимуществено върху екскуциитъ. Затова въ случая тия постѣпления не сѫ мѣрдавини. Тѣ не говорятъ за възможноститъ за плащане, а говорятъ за по-голяма или по-малка положена действителност за екскутиране на данъкоплатеца. Така щото тѣ не могатъ да бждатъ единъ признакъ положителенъ. Въ голѣмитъ цифри на 12-месечнитъ постѣпления, тия именно старания на събирателната служба трѣбва да се имамъ предъ видъ, за да се види въ каква посока отиватъ постѣпленията, за да се види, че отиватъ къмъ отслабване.

Успоредно съ това имаме падане на ценитъ, както на свѣтовния пазаръ, така и на вътрешния пазаръ, и повишаване, поскѣпяване стандартътъ, стойността на живота. Въ това отношение вие ще бждете съвършено убѣдени, като си спомните само онова огромно количество отъ хатайства за повишение на заплатитъ, съ които хората имаме да се справяме при разглеждане бюджетопроектитъ на различнитъ ведомства. Това бѣше не само едно стремление за по-големо заплащане, а и едно указание за недостатъчността на срѣдствата за посрѣщане нуждитъ на живота, особено съ малкитъ заплати, където доказателствата бѣха толкова очевидни, че тѣ предизвикаха съответнитъ корекции въ много случаи отъ страна на бюджетарната комисиия и на Събранието.

На второ мѣсто азъ трѣбва да отбележа едно друго обстоятелство, което не може да оставимъ безъ съответна оценка — фактътъ на припасяването. Докато трезоризацията на златото, на паритъ, на по-големитъ ценности сѫ характерни за свѣтовното тържище, у насъ трезоризацията се проявява на първо мѣсто въ това, че голѣмитъ заплати, успоредно съ голѣмитъ приходи, не се манифестира въ една повишена консумация. Тамъ където липсватъ популателни срѣдства, тамъ трезоризацията отива къмъ хранитъ. Нима не сте забелязали, г-да народни представители, че въ този моментъ — а това ще продължава и по-късно, може би, до края на м. априлъ — хранитъ, особено житото, не се изнася въ достатъчно количество на пазара, не се продава? Това е защото за срѣдния земеделецъ храната е онова злато, върху което той може да построи своето спокойствие. Така азъ си обяснявамъ ограничението продажбитъ на жито. Тамъ, където се явяватъ малко пари на тържището, то става за смѣтка на царевицата, където я има. И понеже въ по-големата частъ

на страната нѣмахме урожай на царевица, затова въ твърде малко мѣста имаме появяване на повече пари на тържището.

Успоредно съ тази трезоризация, която е единъ признак на лоша конюнктура или най-малко на ненадеждна конюнктура, ние имаме едно друго обстоятелство, което е констатирано отъ всички именно затова, защото е абсолютно безспорно и отъ него ние трѣбва да изхождаме — ценитѣ на добитѣка вървятъ ускорено къмъ намаляване. Ние имаме на тържището, г-да, предлагане на свѣрх-количество отъ добитѣк. Това количество добитѣк, което днесъ се продава на тържището, е много по-големо, отколкото нормално би могло да бѣде продадено. То е следствие липсата на фуражъ и на опасността отъ пропадаването на добитѣка като капиталъ. Бързото отчуждаване, продаване на добитѣка, е характерно явление днесъ на тържището.

Намъ ни се каза — и азъ искамъ на това да възража и да се обърне внимание на моето възражение до толкова, до колкото нашето говорене заслужава внимание — че влоговата деятельность се увеличава, че количеството на влоговетѣ у насъ расте. Диагнозата, която ни даватъ кредитирани двѣ учреждения, главно обикновено така: влоговетѣ вървятъ по нормалния си пътъ къмъ съответно увеличение. Но, г-г. народни представители, успоредно съ това квази-увеличение на влоговетѣ не върви раздвояването на кредититѣ. Това е едно явление извънредно характерно въ днешния моментъ. Това именно раздвояване между привидното събиране на влоговетѣ и некредитирането, спирането на кредитирането, е извънредно характерно явление. Това показва, че кредитоспособността на тържището изчезва. А това значи не само че нѣма покупили сили, не само че не се явяватъ, не се произвеждатъ, не се създаватъ ценности, но заедно съ това, че изчезва онази база отъ натрупани, спечелени, придобити богатства върху които е построена кредитоспособността на населението.

Ето тия нѣколко явления, г-да народни представители, ми даватъ основанийто, успоредно, както казахъ — и повтарямъ това, за да бѣде още по-ясно — съ поскупването, съ увеличението на стандарта стойността на живота у насъ, да кажа, че ние имаме очертани явни дисонанси. И да построимъ изцѣло нашитѣ надежди върху урожайна година, азъ мисля, че ще бѣде една пагубна доктрина, затова защото въ това отношение, ако има държава и страна, въ която урожай да зависи отъ външните условия повече, отколкото отъ вътрешнитѣ, т. е. отъ онова, което човѣкъ може да създаде и върху което може да бѣде господарь, то сме ние. Азъ не си правя илюзия и смѣтамъ, че въ това отношение предупрежденията, които се направиха миналата година, за миналогодишния бюджетъ, отъ Женевската инстанция, предупрежденията, които се правятъ тукъ, вследствие на така очерталия се събития въ нашия стопански животъ, явно ни показватъ, че ние въ това отношение се намираме въ положение, което не ни позволява да бѣдемъ оптимисти. Азъ не съмъ отъ песимиститѣ, но въ всѣки случай смѣтамъ, че реалното и здравомисленно тълкуване на нѣщата показва, че огромниятъ бюджетъ на българската държава се намира въ зависимость отъ много обстоятелства, на които нито министерствъ на финанситѣ, нито правителството, нито Парламентътъ е господарь. И, следователно, въ това отношение корекции, съкращения, и предпазителни мѣрки се налагатъ. Дали предпазителнитѣ мѣрки, които взема г-нъ министрътъ на финанситѣ съ това, че си създава едни 150 милиона лева като евентуална резерва, вследствие комбинацията отъ удържитѣ по пенситѣ и отъ заплатитѣ, или съ резервитѣ, които си създава съ сключването на заемитѣ, съ достатъчни? На това азъ отговарямъ категорично и положително: това не сж резерви. Ако г-нъ Гуневъ събираше всичкитѣ фондове, кждето ги намѣри, това не показвае нищо друго освенъ, че съ наличнитѣ срѣдства той дохожда до равновесие. Каква е разликата, че министрътъ на финанситѣ днесъ, като нѣма вече фондове, отива и сключва заеми? Разликата, въ послѣдствието, е много ясна, г-да народни представители. На тържището днесъ ние имаме една ужасна конкуренция. Ние можемъ да говоримъ тукъ за всевъзможни стопански инициативи, ние можемъ да пожелаемъ какво е най-доброто, но ние не ще имаме сила да го направимъ по простата причина, че за това липсватъ срѣдства, капиталъ. Колкото капиталъ се явяватъ на тържището, първиятъ имъ клиентъ е държавата, по силата на своето доминираще положение. Дали ще ги намѣри въ Спестовната

каса, дали ще ги намѣри въ Земеделската банка или ще ги намѣри въ печалбитѣ на Б. н. банка, тя ги взема.

И заедно съ това ние стоимъ подъ гнета на най-големия тиранинъ въ стопанскитѣ отношения: голѣмиятъ лихвенъ процентъ. Някоя страна не плаща такава голѣма лихва и таква голѣми проценти и не се намира подъ гнета на такъвъ безжалостенъ съкратителъ на живота и на възможноститѣ за стопански инициативи, както е това въ България! И това върши Българската държава, като туря навсѣкжде своята ръка и не дава да се завѣди въ тази страна спестяване и да се яви свободенъ капиталъ, който да отива да създава инициативи.

Азъ помня, тукъ мнозина отъ васъ говориха за частната инициатива. Може ли да има, г-да, частна инициатива, когато нѣма капиталъ? Ние нѣма да разрешимъ проблемата за капиталитѣ, за поевтиняването на лихвата у насъ, съ привличането на чужди капиталъ. Военната конюнктура, която стои надъ цѣлия святъ, не позволява движението на капиталитѣ освенъ тамъ, кждето е тѣхното стечение и откъдето тѣ временно сж изчезнали. Една Франция, поради специалнитѣ условия, въ които се намира, политически и международно, върпки огромнитѣ усилия, които извърши въ това отношение, да даде сигурностъ и спокойствие на капиталитѣ, не можа да върне своитѣ собствени капиталъ въ отечеството имъ. А какво остава за такива страни, които нѣматъ собствени капиталъ и въ които чуждитѣ капиталъ въ никой случай не може да отиватъ при такива неизвестни условия, както това е у насъ. Следователно, разрешаването на проблемата за поевтиняването, на проблемата за свободната частна инициатива, на проблема за повече производство въ нашата страна, може да стане само тогава, когато българската държава нѣма да се яви на тържището винаги да конкурира частната инициатива. Всички приказки и ставяния за частната инициатива не струватъ нищо, когато ние ще имаме предъ себе си постоянно този фактъ: веднажъ фондоветѣ, другъ пътъ заеми, а трети пътъ всичко това, което би се явило, макаръ и за кратко време, на тържището, да се взема отъ държавата. Ето едно ново основание да предупреждавамъ, че тази система, която се игнорира и която се туря въ основата на нашитѣ финанси, е система безъ всѣкакви устои, система, която може да доведе до катастрофа.

Менъ ми се възрази тукъ отъ известни господа, които говориха по общитѣ дебати по бюджета, че имало едно намаление на данѣнитѣ въ България съ повече отъ 155 милиона лева и че това е направено, за да се облекчи живота, и че действително животътъ е облекчен. Г-да народни представители! Азъ отговарямъ категорически: това не е вѣрно. Азъ ви приведахъ данни и нѣма да се спирамъ сега подробно върху тѣхъ, защото известно е вече на всички ви, че презъ последнитѣ 4 години, ние имаме постепенно увеличение на данѣнитѣ. Не другъ, а г-нъ министрътъ на финанситѣ каза, че ние сме дошли до максимално данѣчно напрежение и че повече не може да си отиде. А като прибавите къмъ това, че ние сме отишли до максималното обирање на всички свободни срѣдства, въ каквато и форма да се намѣрятъ на тържището, ясно е, че въ това отношение свободата на действие е изчезнала. И, следователно, тия намаления, ако сж направени — азъ не ги видѣхъ — тѣ сж направени въ ползъ на заинтересовани лица, които като производители, или като вносители, е трѣбвало първоначално да заплатятъ по-големъ данѣкъ, защото ценитѣ, по които респективнитѣ предмети на тържището сж пласирали за 1937/1938 г. сж цѣпи много по-високи отъ ценитѣ за 1935/1936 г. Това се отнася и за гвоздетѣ, и за жельзобетона, и за чамовитѣ дъски, и за газѣта, и за бензина, и за солѣта, и за гвона, и за кожитѣ, отъ които се правятъ обуша. Това показва едно: че тия намаления, за които се претендира, сж намаления, които не сж нищо друго, освенъ субсидия на крупния доставчикъ-търговецъ и на крупния производителъ. А това значи, че въ нашата страна обедняването е продължавало да си върви.

Г-да народни представители! Друго едно възражение, което се направя, бѣше, че ние имаме една голѣма и развиваща се все повече и повече външна търговия; че печалбитѣ на износа растатъ, че ние имаме повишение стойността на тонъ изнесенъ, срещу едно понижение стойността на тонъ внесенъ, още презъ 1938 г.

Г-да народни представители! Трѣбва да бѣдемъ ясни и по този въпросъ. Ако на тържището днесъ търго-

вия — а тя е вътрешната търговия — е намалела и намалява, което е абсолютно и безспорно доказателство за липсата на покупки средства; ако, следователно, въпреки липсата на производствени средства — защото той е клиентът на дребната търговия — ние имаме увеличаване на покупните възможности, това показва, че от тия печалби на износа, г-да, и от повишението стойността през 1937/1938 г. на тон изнесен не е спечелил производителят, не е спечелил дребният човек, който отива на тържището да купи за грош, да купи за 10, за 100 или за 200 л., а е спечелил друг нкой. И тогава се явява въпросът: кой е този, който е спечелил? Моят отговор е много прост: това е крупният търговец-износвач, това е крупният предприемач-доставчик. Той е, който, вземайки на ниски цени от производителя, реализира печалбата; или образно казано, това значи, че печалбите от поскупването на нашия износ и от увеличението количества външните отиват до едно място и спират; надолу, външните, външното стопанство т.е. не отиват, стоят горе.

Г-н министърът на финансите ми възражава: подхвърляйки данък не може да се въведе у нас, защото нима голъми печалби, защото дребни били нашите хора. Пред тия факти това възражение не издържа абсолютно никаква критика. Това показва, че нашата финансова власт не вижда нещата, не следи процеса на производството и на създаването на националния доход. А разпределянето на националния доход, това е базата за оформяването на данъчната система и за определянето данъка на всяко едно отделно лице.

Аз ще приведа само един примър. Ще трябва да кажа, че това обединяване и изчезване на покупната сила, т.е. съкращаването и катастрофирането на вътрешната търговия, за Северна България, г-да, е един прост поразителен факт. За да не ви отнемат повече времето, аз ви моля, направте една малка справка — ние вече всички се обучихме външното да оперираме с факти — в книжка XII на Дирекцията на статистиката, и вие ще видите, за Северна България, как тия цифри са катастрофални. И индустрията на Северна България е намалила своето производство и пласмент. Намалели са също продажбите външните магазини, покупките на открития пазар, включително и превоза по железниците. (Ржкопльскания от ляво) Това показва, че външната огромна част от нашата търговия, каквато е Северна България, днес, бидейки изоставена само и изключително на житните храни, и на катастрофалното състояние на скотовъдство, действително се манифестира изгубването на всякаква покупна сила. Пред тия факти, г-да народни представители, финансовата власт на България не може да се държи така пасивно, както е било до сега.

Аз трябва да обърна вашето внимание още на един факт. Аз твърдя — и се ангажирам пред вас да го докажа, но сега ми липсва време и възможност да го направя — по силата на тия данни, които сега отчасти засегнах, че нашият огромен разходен бюджет, с който минимум 11 милиарда лева, отива преимуществено за някои части от нашата територия. Има околии, които са претрупани с разходи, които държавата върши за тях. Държавата ги поставя в известно привилегировано положение за сметка на други, които изоставя и за които е престанала да се грижи, даже за елементарното лъкуване на болните и за елементарното поддържане на пътищата, за да не си чупят хората колата, когато минават от едно село в друго или когато отиват от селото до централния пункт, за да продадат нещо.

Географското разпределяне на разходите външната страна, г-да народни представители, не отговаря на никаква система. И ако старото, позорното минало — позовавам си да употребя този термин — се характеризираше с това, че външните разходи на бюджета доминираше личната инициатива на приятеля, на познатия, привилегированото място, това не е престанало и днес. И ако трябва да бъде рационализиран бюджетът на българската държава, на първо място трябва да бъде направено именно това разпределяне на разходите. Не е удобно, г-да, без да ви представя точните цифри, да ви кажа известни околии — вие ги знаете — които са привилегировани и с бюджета за 1939 г.

Нкой от ляво: Напр. Плевенската околия.

Петко Стоянов: Това показва, г-да народни представители, че системата външните оставя оная, която аз характеризирам — разходите за един околии изпреварват нуждите им, докато за други околии не се дават достатъчно средства. По отношение на една такава грижа, напр. за разход относително народното здраве, не беше ли пред вас ясно доказано, че нищо не суми, които бяха предвидени, бюджетарната комисия ги увеличи, и ги увеличи външните всички — нещо, което можеше да стане предварително по един план, който да изхожда от ония, които управляват и които носят първи отговорност за това, което ще се направи с разхода? И когато ние предвидяхме 100 нови участъкови лъкари, г-да, една огромна част от тия 100 участъкови лъкари отиде да замъсти липсващите лъкари външните болници и днес участъковите лъкари изчезнаха. И на този въпрос аз отговарям по същия начин: и тук ние имаме система, и тук имаме едно случайно съпоставяне на данните и на фактите, и тук имаме едно повтаряне на старите грешки.

Трябва ли да поменавям също така за строежите, г-да народни представители? Тази работа е вече минала, но това са неща, които стоят пред нас. Ние и до днес останахме без един план и система външните строежи, които са предприети. А това са повече от 1 1/2 милиарда лева приблизително, които ще отидат да се разходват при липсата на едно правено географско и стопанско-политическо разпределяне. Натрупването им на известни места става с оглед на едни или други обстоятелства, външните тук — от културност към председателството и към държавата, за да завършим с бюджета колкото се може по-скоро — не навлязохме външните подробности. Но вие всички, г-да народни представители, знаете и чувствувате, че тук има една огромна липса от система. Това е именно доказателство за оная моя мисъл, която аз изказах още от самото начало, че системата външните ние не сме имали и продължаваме и до днес да имаме.

Нима ще отречете вие също така, че режията на държавата ни става всеки ден все по-скуп и по-скуп? Количеството на държавните чиновници се увеличава, но системата, за да рационализира тяхната работа, ние не я видяхме. Ние предоставихме на г-да министрите да вършат рационализацията, но те не ни изложиха ония съображения, които ще вземат пред вид, за да дойдат до резултати. И този въпрос остава така, както е бил. Нашият живот се бюрократизира, г-да народни представители, ежедневно — и вие това го констатирахте всички — а бюрократизирането не означава нищо друго, освен увеличение на общите разходи на управлението, т.е. на консумативните разходи външната страна. Ето как се движеше системата на нашите разходи.

Резервите, които си създаваше г-н министърът на финансите, отиваха и външната посока: системата, казва, външните задължения трябва да се засили, да се увеличат външните дългове; това прави Америка, това прави Германия, това прави Румъния, като преценява своето злато, и т. н. Аз съм длъжен да възража на това нещо.

Министър Добри Божилов: Ама за какви цели? — За въоръжение.

Петко Стоянов: Моля Ви се. За системата на финансите говоря. Когато говорихме за въоръжаването, тогава не казахте нито дума по този въпрос.

Моята мисъл е много ясна. Когато Америка увеличава своя вътрешен дълг, това тя прави при едно огромно национално богатство, за сметка на едно невероятно доверие, което се изразява външното, че към 70% от златото на цял свят днес се складира външната Америка. Когато Америка увеличава вътрешния си дълг, тя не го прави, за да конкурира на своите стопани, да им отнема спестяванията и да ги лишава от средства да работят, а го прави затова, защото г-н Рузвелт, при поемане на управлението, намери само 12 милиарда вътрешен дълг на една огромна страна. И тази сума достигна днес към 40 милиарда, включително всичките разходи по въоръжението. Ама какво въоръжение? Въоръжение, което достига астрономически цифри; въоръжение, което сразява всички реалистични мисли у нас. Това огромно обременение е външното на сигурността и мирното, защото това въоръжение се предприема, прито-

кът на злато отъ цѣлия свѣтъ продължава да отива тамъ.

Имаме ли ние нѣщо общо съ всичкитѣ тия явления? Можемъ ли ние, за смѣтка на вътрешни дългове, които отиватъ за финансиране на държавното управление, да мислимъ, че можемъ да разрешимъ какъвто и да е проблемъ? Несъмнено не. Въ това отношение ние можемъ да имаме само едно закрепостяване на високата лихва. А това значи липса на срѣдства за работене, това значи високи разноси, съ които ние не можемъ да излѣземъ на глава. Ако нашето земедѣлие днесъ куца въ нѣщо, то е, че трѣбва да работи при голѣми разноси въ производството. Виждате да въведете всички тия машини, за които тукъ се гласуваха кредити; могатъ да се направятъ всички преобразования; могатъ опититѣ въ селекции и пр. да дадатъ най-голѣми резултати, но всичко това, щомъ не дава евтино производство, само ще го гледаме, ще го виждаме и ще му се чудимъ, но то стопанския проблемъ нѣма да разреши. Да се разреши стопанския проблемъ, това значи, всичко туй да бѣде включено въ стопанския процесъ за смѣтка на поевтиняването на продукта. А ние не можемъ да разрешимъ въпроса за повече производство и за повече евтина въ производството по другъ начинъ, освенъ чрезъ събирането, чрезъ комасирането на земитѣ, а главно чрезъ съвмѣстно, колективно, общо обработване, което ще ни даде възможностъ, при номинално запазване правото на собственостъ, да можемъ да работимъ съ голѣми площи земя, при които голѣми площи голѣмитѣ разноси на тракторното работене ще могатъ да се покриватъ и да дадатъ действително евтинъ продуктъ. Е добре, това ще стане за смѣтка на какво? Това ще стане за смѣтка на инвестирането на нови капитали, по единъ такъвъ колективенъ начинъ гарантирано; това ще стане за смѣтка на свободнитѣ срѣдства на Българската народна банка и главно на Българската земедѣлска банка — тия срѣдства именно, които г-нъ министърътъ на финанситѣ взема чрезъ заемитѣ, които сключва по известния вамъ начинъ.

Г-да народни представители! Тукъ се казва голѣми приказки, хубави приказки за онова, което трѣбва да бѣде направено, за да се разрешатъ главнитѣ проблеми за вътрешното успокояване и голѣмитѣ въпроси на нашата вътрешна и външна политика. Азъ нѣмамъ време да се занимавамъ съ тия въпроси — тѣ и не влизатъ въ въпроса, който е поставенъ на разискване. Но тия въпроси се съприкосаватъ съ тия, които ние третираме днесъ, и гѣ могатъ да бѣдатъ правилно разрешени тогава, когато генералниятъ въпросъ за българския бюджетъ бѣде правилно разрешенъ.

Г-да народни представители! Азъ не чуехъ отъ никого да се постави голѣмиятъ въпросъ: защо въ България — страната, която въ социалполитическо отношение не дава никакви особености, която е характерна съ однородността на своя стопански, политически, културенъ и интелектуаленъ животъ, защо въ тази страна се извършватъ преврати, защо се явяватъ смутове? На този въпросъ, г-да народни представители, азъ искамъ да отговоря.

Г-да народни представители! Азъ мисля, че проблемата за политическия стабилитетъ въ нашата страна, проблемата за постоянното културно издигане на нашия народъ, нѣма да бѣде разрешена, ако не бѣде разрешенъ предварително единъ по-главенъ въпросъ. При тази однородностъ, която характеризира нашето общество, това, което се нарича културенъ елитъ, това, което изниква върху общата база, толкова повече се развива индивидуално, колкото повече близостта му къмъ масата е по-малка. Близостта къмъ масата ще бѣде толкова по-голѣма, колкото тази маса постоянно се издига, т. е. постоянно богатѣе. И тогава тия, които се отдѣлятъ отъ масата, ще бѣдатъ по-малко индивидуални и по-малко разрушителни, т. е. индивидуално могатъ да действуватъ върху масата. Издиганиятъ се елитъ се връща съ своя интелектъ, съ своята воля, съ своята политическа концепция въ тая маса и действа върху нея, за да я обособява и да я тласка къмъ оформяване на ония действия, които следватъ отъ неговитѣ възгледи. И колкото повече този елитъ ще бѣде по-близко до маситѣ, вследствие на това, че масата богатѣе, толкова и това влияние на раздробление и разединяване ще бѣде по-малко. Ако ние сме имали толкова много партии, г-да народни представители, и, ако въ тия партии е имало толкова много центробѣжни тежениа, това се обяснява само съ едно: че българскиятъ народъ,

благодарение на политиката на българскитѣ правителства отъ освобождението до сега, не е могълъ да разреши голѣмата проблема — да се прости съ беднотията си, да се прости съ икономическата си и социална мизерия. Тогава именно, когато тази проблема бѣде разрешена, когато цѣлиятъ народъ ще богатѣе; когато разрушителното влияние на една нерационална данъчна система, каквато е днешната система на косвенитѣ данѣци, нѣма да се проявява безжалостно до последнитѣ си консеквенции, тогава издиганиятъ се и обособяваниятъ се елитенъ интелегентъ не може да действа разрушително и раздробяващо, а ще действа само стимулиращо, за да се формира въ маситѣ по-здрава, по обща и по-неизмѣнна концепция относително онова, което е държавата и което трѣбва да бѣде тя. Така си обяснявамъ азъ, г-да, защо въ нашата страна така често ставатъ преврати. Тия преврати ще ставатъ по-често и повече, колкото ние бждемъ нѣми и слѣпи предъ обедняването на маситѣ. Бедниятъ човѣкъ е недисциплиниранъ, беднитѣ народи правятъ преврати и революции. Богатитѣ народи иматъ спокойствието на своя прогресъ и контрола на своето управление.

Дончо Узуновъ: Г-нъ професоре! Беднитѣ не правятъ преврати. Охолнитѣ правятъ преврати. Бедниятъ български народъ никога не е правилъ преврати.

Петко Сисановъ: Винаги недоволството, което се тръпа, е за смѣтка на беднитѣ маси. Ония, които иматъ да ядатъ, ония, които иматъ припасено, мислятъ за запазването му и сж всѣкога около силнитѣ на деня. А беднитѣ сж ония, които се налагатъ. Тѣ могатъ да не взематъ оржжието въ ржцетѣ си, тѣ могатъ да не правятъ преврати, но тѣ създаватъ атмосферата, тѣ създаватъ възможността за проявлението на ония индивидуални и елитни представители, които отиватъ по посока на така оформенитѣ схващания.

И ако нашата държава толкова малка, ако нашиятъ народъ, толкова събранъ социалполитически, съ главенъ поминѣкъ земедѣлното, толкова сближаващъ едни съ други, не може да направи, што тия отклонения отъ правилния развой да не се извършватъ, то е, защото нашиятъ народъ бѣше винаги беденъ и защото нашитѣ правителства стояха винаги върху базата: може ли народътъ да търпи, може да се продължава по ония лѣтница, по които се върви. Ние трѣбва да свършимъ съ тая линия. Ако има нови нѣща въ нашата страна — за такива всѣкога се говори — то има две нови нѣща, въ които, които не ги забелязва, ще си счупи главата. Първото е, че не могатъ гражданитѣ на единъ народъ вѣчно да бждатъ командувани, вѣчно да бждатъ ексекутирани и вѣчно отъ тѣхъ да се взема. Не може единъ народъ, на който всичко се взема, да бѣде забавляванъ съ светостта на идеалитѣ, защото той може да запита: кои сж тѣзи идеали и кои сте вие, които говорите за тѣзи идеали, когато тукъ е мизерията, която характеризира днешното положение? (Ржкоплѣскания отъ лѣво) Това е едното ново, което никога не трѣбва да се забравя. И друго ново има — че правото на животъ, стремлението къмъ животъ днесъ е свойствено на всички въ тази земя. И ако въ миналото това характеризираше само едни или други групи, повече или по-малко издигащи се, днесъ съзнанието, че всѣкому трѣбва да бѣде гарантирано правото на животъ, отива до най-голѣмитѣ низини. Това сж новитѣ факти, г-да, това сж новитѣ нѣща. И когато тѣ бждатъ разбрани, тогава нѣма да имаме преврати, а ще имаме единъ правилно развиващъ се икономически и социалполитически животъ; тогава ние ще имаме една здрава и въ финансово отношение държава. Ние нѣмаме капитали въ нашата страна. Огромната частъ отъ стопанската дейностъ у насъ се финансира отъ българския бюджетъ, т. е. съ срѣдствата на най-беднитѣ хора, събирани чрезъ бирници и данѣчни началници. Следователно, чрезъ държавата и нейния бюджетъ се прави и може да бѣде направенъ най-голѣмиятъ приносъ за социално-политическото и културно издигане, отъ една страна, за стопанското стабилизиране, отъ друга страна; и за финансовата и политика, отъ трета страна. Могатъ да се предизвикватъ социални конфликти, могатъ да се подготвятъ преврати — всичко това, г-да, за менъ не представлява никаква цена. Азъ повтарямъ: богатитѣ народи никога не сж правилни и не правятъ революции, защото нѣматъ нужда отъ тѣхъ. Тѣ иматъ стабилитетъ, иматъ сигурността на честното управление, иматъ възможността на критика и поправка и за това у тѣхъ се отбелязва политическа и социална еволюция. Азъ желая

моята страна да бъде страна на мирното развитие. Предпоставка за това е една правилно поставена стопанска и финансова система.

Тукъ се изразиха съмнения върху значението и достойнството на цифритъ. Азъ съмъ длъженъ да кажа, че именно заради туй азъ не оперирамъ толкова съ цифри, защото тълкуването на цифритъ може да бъде направено въ различни посоки. Но за едно нѣщо азъ искамъ да предупредя и предупреждавамъ г-нъ министра на финанситъ, който най-много оперира съ цифри; предупреждавамъ и всички, които отъ малко-малко иматъ съприкосновение съ финансовия животъ и финансовата система въ нашата страна: цифритъ може много често да търпятъ различни тълкувания, но цифритъ обладаватъ една способност, която е ужасна — тѣ отмищаватъ; отмищаватъ жестоко, когато се подхожда къмъ тѣхъ неправилно; когато се оперира съ други цифри, а не съ действителнитъ. (Ржкоплѣскания отъ лѣво) Цифритъ, съ които оперира днешното правителство, сж въображаеми, както и системата на днешния финансовъ министъръ е построена върху въображаеми цифри и азъ се боя отъ отмищание. То нѣма да бъде за него, то ще бъде за цѣлия народъ.

Г-нъ министърътъ оспори моето твърдение — че отношението на косвенитъ и прѣкиятъ данѣци въ нашия бюджетъ е това, което азъ казахъ. Той твърдѣше, че е 4:1. Азъ съмъ длъженъ, г-да народни представители, да заявя, че ако имамъ за това време, щѣхъ да премина къмъ означаване на всѣко едно перо. Защото съ премахването на фондовѣтъ, което се направи миналата и по-миналата година, огромна частъ отъ ония сръдства, чрезъ които се създаваха фондовѣтъ, днесъ сж въ приходитъ пера на бюджета, обаче, не сж систематизирани въ съответнитъ имъ мѣста. Събраиъ, тѣ всички даватъ по бюджета на държавата 3.555.000.000 л. косвени данѣци, срещу 544.000.000 л. — като прибавимъ 200.000.000 л., само за да направя една отстъпка, условно — прѣки данѣци, което прави 7:1. А като прибавимъ, г-да народни представители, съ бюджета на фондовѣтъ 320.000.000 л. общински налогъ; като прибавимъ 11.500.000 л. приходи, които постѣпватъ като такси за дѣловодителитъ при бирницитъ и 10.000.000 л., които представятъ 2% върху стойността на българския износъ, това прави всичко 3.896.500.000 л., което прави 8:1. Азъ твърдѣхъ и по-рано въз основа на тия данни, твърдя и сега повторно, че въ никоя страна такова жестоко, безмилостно отношение между прѣкиятъ и косвенитъ данѣци не е съществувало, не е отбелязвано. На менъ ми се възрази, че финансовата властъ е годна, че тя има проценти много по-големи отъ тия, които азъ отбелязахъ. Когато финансовата властъ може да допусне такива големи грѣшки, г-да — при първоначално опредѣляне на данѣка 430.000, а при окончателно 17.000 л.; при първоначално опредѣляне на данѣка 646.000, а при окончателно 1.385 л.; при първоначално опредѣляне на данѣка 150.000 л., а при окончателно 6.000 л. — това показва или пристрастие и непочтеност, или невежество и неподготвеност. Друго обяснение не съществува.

Но азъ ще ви приведа, г-да народни представители и други два случая. Г-нъ министърътъ на финанситъ казва: подоходниятъ данѣкъ не може да бъде въведенъ въ България, защото 900.000 декларации ще бъдатъ дадени. Азъ се обяснихъ по този въпросъ: това сж възражения срещу подоходния данѣкъ отъ преди 60 години. Днесъ министърътъ на финанситъ не може да повтара тия шаблонни възражения. (Ржкоплѣскания отъ лѣво) Г-нъ министърътъ на финанситъ казва, че декларациитъ ще бъдатъ 900.000. Тѣ могатъ да бъдатъ сведени на 150.000, ако се въведе оная дискриминация, за която говорихъ и която се практикува въ културнитъ държави. Каза се: въ една Германия може да бъде въведенъ подоходниятъ данѣкъ, защото тамъ хората получаватъ заплати. Не е вѣрно. Тамъ живѣе милионенъ народъ, който работи, защото, ако не работи, другитъ не може да получаватъ никакви заплати. Тамъ живѣятъ баварци, тамъ живѣятъ виотембергци, които работятъ земеделни така, както работятъ у насъ земеделцитъ, може би малко по-първобитно, защото се задоволяватъ само съ картофи. Тамъ живѣятъ земеделци, които голѣмата частъ отъ онова, което изработватъ, употребяватъ само за собственото си изхранване. И въпрѣки това всички тия хора сж подложени на режима на подоходното облагане, и то функционира прекрасно. Какъ ще ми отговори г-нъ министърътъ, че днесъ се плаща данѣкъ върху оборота. Ами нали му е известно, че този данѣкъ

върху оборота се вписва въ фактуритъ на ония, които купуватъ? Нали е известно и на всички васъ, че платения данѣкъ върху оборота отива върху стойността на стоката, че той се плаща отъ този, който купува и че най-скѣпо купува оня, който купува последенъ, и оня, който нѣма сръдства или който има най-малко сръдства? А оня, който нѣма сръдства или който има най-малко сръдства, той е бедниятъ човѣкъ, върху когото именно се слага цѣлата тежестъ на косвенитъ данѣци.

Азъ ще приведа само два случая.

Производството на солъ въ голѣма степенъ се намира въ рѣцетъ на д-во „Гларусъ“. Брикетираната солъ е нормирана, ако се не лѣжа, 245 л. килограмътъ. Колко струва тая солъ? Споредъ даннитъ, които имамъ, г-нъ, нормираната цена на готварската непромита солъ, която се брикетира, е 2.05 л. Отъ тѣхъ, като се извадятъ 0.25 л. разности за торбата, получава се стойностъ 1.80 л. За да се извърши брикетирането, иска се на килограмъ 10 стотинки, турете ги 20 стотинки. Значи 2 л. е стойността на брикетираната солъ, обаче се нормира по 2.45 л. килограмътъ. Годишно се употребява 4.000.000 килограма брикетирана солъ, по 0.45 л., това правятъ 1.800.000 л. Г-нъ министре на финанситъ, кажете ми, моля Ви се, тоя приходъ на д-во „Гларусъ“ съ какъвъ данѣкъ е обложенъ? Съ никакъвъ данѣкъ не е обложенъ.

Другъ случай. Д-во „Гранитоидъ“ презъ 1930 г., г-нъ министре на финанситъ и г-да народни представители, прави нова емисия на акции на стойностъ 750.000.000 л. Отъ тази сума за 290.000.000 л. акции на д-во „Орионъ“ сж отишли нѣкъде въ Швейцария. Тѣзи 290 милиона лева акции не сж платили 1 л. данѣкъ въ България. Подарѣктъ излѣзълъ въ чужбина! Вне г-нъ министре, който имате на масата си тия данни, кажете ми, моля Ви се, Вашата данѣчна властъ обложи ли д-во „Гранитоидъ“, което закупува половината отъ минералнитъ богатства въ Родопитъ и утре ще бъде начело на единъ концернъ? Тѣзи 290.000.000 л. платиха ли единъ левъ данѣкъ досега на Българската държава?

Нѣкой отъ лѣво: Тѣ продаватъ чергитъ на хората.

Петко Стояновъ: Вне ни казвате, г-нъ министре, че нѣма какво повече да обложите, понеже всички били земедѣлци, имали само по една риза на гърба си...

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Още 5 минути и приключете.

Петко Стояновъ: Ще приключа. — Ами Вамъ е известно, г-нъ министре на финанситъ, че презъ периода 1924-1935 г. селското стопанство е дало на България сръденъ годишенъ доходъ 19.565.000.000 л. Всичкиятъ косвенитъ данѣци, съ рѣдки изключения, сж върху тая частъ отъ националния доходъ. Националниятъ доходъ е 36.50 милиарда лева, а тия 19-20 милиарда лева, носятъ тритъ четвърти отъ данѣчния товаръ. Търговията дава 2.481.000.000 л. доходъ; индустрията дава 2.272.000.000 л. доходъ; кредитътъ, банцитъ даватъ 1.355.000.000 л.; покрититъ имоти оставямъ настрана следъ въвеждането на новия данѣкъ сгради. Кажете ми, моля Ви се, г-нъ министре, поне тия три пера, които даватъ една сума отъ 6 и половина милиарда, кръгло 7 милиарда лева, какъвъ данѣкъ плащатъ? Това не сж ли активи, това не сж ли безспорни обекти, които финансовата властъ трѣбва да обложи? Ето моето основание, г-да народни представители, да твърдя, че данѣчната система у насъ е не само несправедлива, но е просто нелогична, защото, като си служи съ данѣкъ върху оборота, смѣтайки, че по тоя начинъ облага всичкитъ доходи, игнорира най-важното положение, че данѣктъ върху оборота отива винаги да се включи въ цената и въ края опира до най-бедния, до купувачия въ най-малко количество, който е съ най-малко разполагаеми сръдства.

Ще ми се възрази: но не всѣкога този, който е обложенъ съ данѣкъ върху оборота, има възможностъ да го прехвърли върху стойността на артикулитъ — точно така, както и онзи, който е обложенъ съ акцизъ, не всѣкога може да включи това, което плаща като акцизъ, въ стойността на своята стока. Това е именно дефектътъ на косвенитъ данѣци: не се знае, кой ще бъде ударенъ най-много. Но при всички условия, взети еднакво, тенденцията е тая, че тия данѣци отиватъ винаги по посоката на най-бедния.

Като имате предвидъ онова, което изтъкнахъ по-рано, че печалбитъ отъ голѣмата търговия спиратъ вѣкъже нагоре, а не отиватъ долу, косвенитъ данѣци и данѣчната система, както днесъ се практикува, за да покрие тия 11 милиарда, които понася българскиятъ да-

нъкоплатецъ, отива именно да ги търси по линията на най-големата беднотия и мизерия. Ето, затова, г-нъ министре на финансите и г-да народни представители, въ нашата страна ще има преврати, ще има недоволство, защото няма справедливост, защото няма система, защото не се почита дребниятъ, не се почита бедниятъ. Какво си задавате вие тукъ за целъ, съ 40 милиона лева да мобилизирате не знай кого си и ще вземете умоветъ на хората. Не можете да вземете умоветъ на хората. Умоветъ на хората ще бъдатъ взети само тогава, когато на всички ще бъде дадена възможностъ да живятъ, когато на всички ще бъде определенъ справедливъ данъкъ. Всички други методи сж обречени предварително на пълно фиаско.

Ето защо, азъ отварямъ една нова скоба: г-нъ министърътъ на финансите трѣбва да търси нови приходи. Той не желае да ги търси тамъ, където тѣ се обрисуватъ; той отива по стария, отпаканъ пътъ на социалната мизерия. Това не показва нищо друго, освенъ, че той иде да дава кредитъ на една стара система и че отъ новото той нищо не е разбралъ. Азъ открихъ тая скоба и заявявамъ, г-да народни представители: има нови доходи, които трѣбва да се облажатъ. Прогресивно-подоходниятъ данъкъ ще засегне всички тѣзи 7 милиарда лева, за които поменяхъ, за да понесатъ тежеститъ, които държавата трѣбва да имъ наложи. Но успоредно съ това, една голяма частъ отъ новитъ доходи, които сж обрисувани, вследствие стопанската еволюция, които се извърши у насъ, ще трѣбва да падне подъ данъчното облагане. Азъ твърдя, г-да народни представители, че днесъ цялата страна живѣе подъ режима на цената. Днесъ всѣки работи само за пазара. Днесъ всѣки определя и характера, и размѣра на своята стопанска дейтелностъ само въ връзка съ това, което диктува пазарътъ. И заради това, всички възражения, че не могатъ да се установи доходътъ, че не могатъ да се проникне въ стопанството на никого, не сж вѣрни. Това се прави, за да бъдатъ облагодетелствувани ония, върху които ще падне по-голяма данъчна тежестъ; това се прави като възражение, за да продължи сегашната данъчна система, която съ своитъ огромни тежести лежи върху плещитъ на най-бедния.

Тия цени, които ние трѣбва да завоюваме, за да се създаде благосъстояние въ нашата страна, ще ги имаме по реда, г-да, на организирането на производителя и премахването на посредника. Азъ не се плаша когато говоря това нѣщо и не искамъ да плаша абсолютно никого. Но посредникътъ, който стои, за да създаде едно по-голямо разстояние между покупната и продажната цена, е врагъ на съкровището. Интересътъ на съкровището, интересътъ на министъра на финансите и на управлението — и на днешното, а още повече на утрешното — е да се премахне голямата разлика между продажната и покупна цена. Азъ не отричамъ социалната и стопанска функция на посредника, на търговеца, но тая функция азъ я ограничавамъ въ рамкитъ на необходимото и я отричамъ, когато тя се проявява въ удължаване на разстоянието между производителя и консуматора. И когато търговията съ нашия най-голямъ и най-скъпъ износенъ артикулъ — тютюна — бъде контролирана отъ страна на държавата въ полза на производителя, когато това, което ще се получи отъ чужденеца-купувачъ, ще може, следъ покриването на най-малкитъ и необходимитъ разходи по организацията на износа, да отиде като цена за труда на производителя, тогава ние ще имаме увеличение на дохода на отдѣлния тютюнопроизводител, тогава може да има нови финансови ресурси, защото обектътъ на облагането ще се увеличи. Това именно разпределение на печалбитъ отъ износната търговия, това разпределение на печалбитъ отъ голѣмата вътрешна търговия ще ни даде възможностъ да увеличимъ количеството на данъкплатците и тогава приходътъ отъ една правилно поставена преимуществено върху прѣко облагане данъчна система, ще бъде увеличенъ и справедливостта въ страната ще възтържествува. Въ това отношение азъ не се боя отъ никакви възражения по простата причина, че много малко сръдства биха били нуждни, напр., за да се създаде единъ държавенъ монополъ за износа на суровия тютюнъ, да се създаде единъ финансиранъ и контролиранъ отъ държавата износъ на яйца, износъ на месо, износъ на кокоски или на стънчогледово семе и остатъцитъ му, или на преработени отъ него продукти — една търговия, която ще даде възможностъ, главнитъ обекти да бъдатъ отстранени отъ спекулациитъ на посредника и главно на чуждия финансовъ капиталъ, на което азъ намирамъ най-много. Затова няма защо да се плашамъ, когато ни се прави възражение: това е една огромна търговия, тукъ се изискватъ сръдства, а ние не разполагаме съ сръдства. Ние разполагаме съ тия сръд-

ства. Ние разполагаме съ сръдствата на популярнитъ банки; ние разполагаме съ сръдствата на кооперациитъ; ние разполагаме съ сръдствата на застрахователнитъ дружества, най-големитъ кооперации; даже и тогава, когато тѣ сж акционерни дружества, тѣ сж пакъ кооперации. (Ржкоплѣскания отъ лѣво) Съ тѣзи огромни сръдства ние можемъ да създадемъ всичкитъ необходими условия и приспособления за извършването на тая търговия и за получаването на печалбитъ отъ оная, който произвежда.

Г-да народни представители! Действително ние имаме едно малко затисне въ политическитъ борби, ако щете въ политическитъ спорове. Това се констатира отъ много отъ господата-говорители. Азъ няма да го отрикамъ. Но азъ се питамъ, г-да народни представители: какво значи това затисне? Означава ли едно трайно заведение въ политическото и социалното развитие на нашата страна и една здрава стапка къмъ установяването на единъ солиденъ политически режимъ, или това е затисне предъ буря? Азъ не мога да отговоря, г-да. Първото положение не мога да го приема, защото виждамъ много признаци, които ясно говорятъ въ обратния смисълъ. Не мога да приема и второто, въпреки това, че бихъ желалъ въобще да не мисля за туй. Обаче едно нѣщо азъ знамъ, което знаете и вие всички: елементитъ на нашата държава сж разглобени. Между обществото и държавата днесъ има едно разстояние. Не е апатия, г-да! И тогава, когато тя се изтъкваше, азъ възразихъ: не е апатията, която е характерна, има една пасивностъ. Българскитъ гражданинъ, г-да, днесъ следи съ отворени очи дене и ноше, той не пропуска нито най-малкото движение, нито най-малката дума. Въпреки почитасмата цензура, която така жестоко се практикува, той чете между редоветъ, той слуша, той разбира и, заедно съ това, формира своето разбиране. Азъ съмъ убеденъ, че се натрупва единъ огроменъ политически опитъ и капиталъ и въ най-обикновения, най-простия български гражданинъ. Той не е оная, който бѣше преди четири години, а съвършено не е оная, който бѣше преди осемъ години. Българскитъ гражданинъ и данъкоплатецъ следи, какво иска държавата отъ него. Той вижда фалша, г-да министре, на всѣка крачка. Г-нъ министърътъ на финансите е далъ нареждане, екзекуциитъ да спратъ, но г-нъ министърътъ на общественитъ сгради не е далъ такова нареждане и екзекуциитъ по жилищния данъкъ продаватъ чергитъ на хората. Това е компрометиране на държавата г-да.

Иванъ Бояджиевъ: И ги изираща въ затворитъ.

Петко Стояновъ: Очевидно, тукъ няма спойка между най-главнитъ елементи на държавата, няма спойка за запазването на нейния авторитетъ. Ние действително казваме, твърдимъ, убедени сме: връщане назадъ няма. Но какво значи "връщане назадъ няма"? Ако "връщане назадъ няма" значи невъзстановяване правата на гражданитъ, неосвобождаването имъ отъ полицейски гнетъ и отъ стопанската и политическа неизвестностъ, о, такова връщане назадъ, недейте си прави илюзии, не може да стане. Връщане назадъ, къмъ партизанската мизерия на олигархическия управления никой не желае и съ всички сръдства всички граждани сж въоръжени зачинати противъ него, и всички приказки въ това отношение сж съвършено излизни, г-да. Това е затворена страница въ нашата политическа история. Има нужда да се събератъ елементитъ на държавата. Събирането на тѣзи елементи, г-да, няма да стане по пътя на униформената и команданатна система, а ще стане по реда на свободата. Ние си правимъ много комплименти, че Парламентътъ се издигналъ, и че има много нови нѣща. Позволете да обърна и азъ тази страница, г-да. Има много нови нѣща. Действително тукъ има единъ духъ, ние се следимъ единъ други, и следваме всѣки да бъде по-подготвенъ и по-малко да прѣчи за постигане на общото. Това е несъмнено, тая тенденция е установена. Но, г-да народни представители, тукъ се смѣсятъ две нѣща: довърне и режимъ. По нашата конституция има нѣща, които ние трѣбва да имаме предвидъ вънъ отъ всѣкакво довърне. Съ други думи, искамъ да кажа, Парламентътъ трѣбва самъ себе си да уважава, а не само да си прави комплименти и да се приспособява. Събирателно елементитъ на държавата сж извърши Парламентътъ, паралелно съ върховния водачъ на държавата, въ рамкитъ на конституцията.

Има три нѣща, които сж установени въ конституцията. Тѣ сж: първо, няма цензура въ тая страна; второ, няма данъци, които сж създадени по другъ начинъ, освенъ чрезъ закони, (Ржкоплѣскания отъ лѣво) и трето, няма бюджетъ, който да не е гласуванъ тукъ, както и няма заемъ, който да не е одобренъ тукъ. Това сж основни по-

ложения. По тях когато ние правим концесии, Парламентът смъхва конституционното начало съ доверието, той намалява своя авторитет.

Г-да! Елементът на държавата трябва да бъдат събрани. Събирането ще стане толкова по-лесно, колкото благосъстоянието е по-голямо; толкова повече ще бъде то факт и по-лесно ще бъде постигнато, колкото финансовата система няма да бъде несправедлива и изтощителна; толкова повече ние ще бъдем гарантирани от преврати и от неизвестности, колкото, г-да народни представители, ще правим разлика между доверие на господата (Сочи министрите) и вярност на конституцията. (Ръкопляскания от дъво)

Председателстващ Димитър Пешев: Има думата народният представител г-н Иван Златарев.

Иван Златарев: (От трибуната) Уважаеми г-да народни представители! Не малко се каза при дебатът по общия бюджет на държавата, затова аз считам, че всяка критика повече в това направление не ще бъде от полза нито за самия бюджет, нито за нашата работа.

Днес ние имаме да разглеждаме бюджета на фондовете. По моя преценка, това е вторият по значение бюджет на държавата. Аз ще си позволя да кажа няколко общи пожелания.

Народното събрание, по обща преценка, изпълни добросъвестно своя дълг и дава възможност на изпълнителната власт да развие своите морални сили, за да помогне на народа си. По този повод аз си позволявам да отпразди един апел към българското чиновничество: да изпълни и то своя дълг, като вложи всички свои сили в служба на народа, за да му помогне и с общия усилия да изградим мощна стопанска държава.

След този кратък увод аз ще пристъпя към разглеждане на въпросите, които по моя преценка и по мое разбиране трябва да бъдат засегнати в връзка с настоящия бюджет.

Един от големите фактори в нашия стопански живот е Дирекцията на храноизноса, основана в 1930 г. Посрещната тогава от много политични и стопановеди с насмешка, днес тя е един от главните колоси, който движи нашето стопанство и който осезателно помага на нашето земеделие. Дирекцията на храноизноса прибира труда на българския стопанин и го възнаграждава, по наша преценка, сравнително добре, за да може да получи толкова, колкото му е нужно, за да покрие производствените разходи и да има един остатък в плюс за покриване на своите най-належащи нужди. Дирекцията на храноизноса, подпомогната от свои агенти, търговци и кооперации, досега поне — никой не може да го отрече — изпълнява много полезна роля. Каква роля изигра тя в нашия стопански живот?

Ние, които сме от житарски околии, знаем какво би било, ако нямаше този институт в услуга на земеделския стопанин. Аз си позволявам да кажа, че покрай полезното дѣло, което извърши по отношение земеделца-стопанин, Дирекцията на храноизноса подпомогна и закрепи и много наши търговски житари, защото за търговеца житар днес, който работи като агент на Дирекцията на храноизноса, няма никаква опасност да понесе каквито и да било загуби.

Кооперациите, които са свързани с Дирекцията на храноизноса, извършиха също едно много полезно дѣло за нашата държава. Аз си позволявам тук да кажа няколко думи за нашата кооперация. За съжаление, все още има хора, които отричат правото на съществуване на кооперацията, правото ѝ на дѣло в нашия стопански живот. Кооперацията е институт, който подпомага дребния стопанин, който облагодарява човѣка и го прави да бъде малко по-човѣчен. Грѣшат тия срѣди, които се хвърлят в борба срещу кооперацията. Кредитната кооперация извърши голямо дѣло в нашата страна. Потребителната кооперация първа се развива и тя има да извърши голямо дѣло. И аз смятам, че са неоправдани, както казах и по-рано, борбите между търговците и кооперациите, които трябва да бъдат заедно, ръка за ръка, защото и за едините, и за другите има място в нашия стопански живот.

Какво даде Дирекцията на храноизноса през тая година на нашия земеделец-стопанин? Аз не обичам да говоря с цифри, но общо мога да кажа: от полученото зърнено производство за вътрешна консумация са минали през Дирекцията на храноизноса близо един милиард килограма. На това зърнено производство е дадено в плюс близо два лева на килограм — защото пазарната цена не е била повече от 1.50 лв. Именно тук

е смисълът на Дирекцията на храноизноса. И аз смятам, че тя трябва да бъде стабилизирана, като нейният обект трябва да бъде разширен — да се даде да борави и с други земеделски продукти.

Друг един институт, който подпомага нашето производство, е Експортният институт. Той допринесе, щото нашите продукти да бъдат добре пласирани на външните пазари. В нашето не много далечно минало ние имаме износ на земеделски продукти, който често пъти ни злопоставяше вън. Нашите плодове, храни и млечни продукти, бѣха изнасяни в такова състояние, че се злопоставяше нашето земеделско производство. Правеше се износ на зърнени семена, но често пъти се изнасяха не такива семена, каквито трябваше да се изнасят.

Изобщо, Експортният институт играе и има да играе голяма роля в нашия износ. Експортният институт върши и друго едно голямо национално дѣло: той взема участие в международни панаири, излага български произведения и развива българския флаг в чужди страни. И аз си позволявам да помоля г-н министъра на финансите да бъде увеличен кредитът за Експортния институт за участието му в чуждите панаири, с което, по моя преценка, смятам, че ще се извърши едно добро дѣло.

Третият институт, на който искам да се спрем, е Дирекцията на труда. Това е едно учреждение, което върши голямо и полезно социално дѣло. Дирекцията на труда има под свое попечителство нашия национален труд. Тя върши дѣлото на защита на нашия работник. Ние сега вече можем да бъдем по-спокойни, защото нашите работници не са изоставени на своята съдба. Тъй се подпомагат при безработица, при болест, при злополука, на тях се дават и старчески пенсии.

Аз считам, че е умѣстно, ако се намърят възможности, да бъдат увеличени пенсията за злополука, а най-вече — да бъдат увеличени старческите пенсии, защото тия пенсии, които сега се дават — 200—300 л. месечно — по моя преценка, са много малки, не могат да задоволят минималните нужди на един човѣк.

По вноските за фонд „Злополука“ аз си позволявам да направя една препоръка на г-н министъра на търговията, промишлеността и труда. Половината от вноските, които внасят нашите занаятчи за своите чираци в фонд „Злополука“ да бъде отдѣляна в полза на фонд „Занаятчийски пенсии“, защото една част от чираците при нашите занаятчи в бъдеще ще станат майстори, и защото занаятчийството е съсловие, което в миналото е дало много за нашето национално дѣло и първа има да развие своите сили. Смятам, че ще бъде полезно да бъде обърнато много по-голямо внимание на нашия занаятчи, който е продуктивен и полезен елемент в нашата държава.

Накрай искам да кажа думата си по Пенсионния фонд. По мое убеждение и разбиране трябва да се намърят възможности всички жени чиновнички в нашата държава да бъдат пенсиониран след 15—20 годишна служба, защото българската майка е едно от най-големите наши национални богатства. Българската майка трябва да бъде добре поставена, трябва да ѝ се даде възможност да върши своето дѣло в българското семейство. Особено жените, работещи в пощите и телеграфите и в училищата, трябва да се пенсионира след служба от 15—20 години, за да им отдадем нужната дан и почит като едно безспорно наше национално богатство.

Аз моля да се гласува бюджетпроектът на фондовете, плъд на усилията на националната държава. Нека обединим нашите усилия с завета на патриарха на българските царе — хан Кубрат: „Ще бъдете силни, когато сте единни“. Така ние ще повдигнем духа на нашия народ и ще му дадем надежда за по-добри и спокойни дни за възход на нашата национална държава. (Ръкопляскания от дѣсно и центъра)

Председателстващ Димитър Пешев: Има думата народният представител г-н Еким Екимов.

Еким Екимов: (От трибуната) Г-да народни представители! Големите грижи, с които народното представителство разглежда бюджетите на стопанските министерства, специално на Министерството на земеделието, нистина наваяват в всички ни мисълта, че най-сериозната задача, която ние трябва да си поставим за разрешаване, е повдигането на българското земеделско стопанство. От година на година българското земеделско стопанство се раздробява на все по-малки и по-малки части, които не са в състояние да изхранят едно многолюдно семейство.

Вследствие на това българският земеделски стопанин, отчаян от неговия пряк поминък, почва да търси други поминъци, други занятия. Затова ние забелязваме едно емигриране от селата към градовете; ние забелязваме млади селски синове, които биха могли да бъдат полезни на стопанство, на бащи и на семейства, да оставят стопанството и да търсят поминък другаде. Нашето тъй много раздробено стопанство ни кара да се замислим дали не е време да потърсим някоя друга форма, напр. колективна форма на стопанисване на тези тъй дребни земеделски стопанства.

Тук аз ще си позволя да разсъждавам по този въпрос, като ще поднеса на вашето внимание големите площи от фондови земи, останали още тук-там по селата. Време е да се промисли начинът, по който досега се стопанисват тия фондови земи, и да се отдадат тъй на едно колективно стопанисване, именно — на дребните и на безимотните стопани в нашите села. По този начин тези земи ще задоволят нуждите на тези стопани, а същевременно могат да бъдат и един благоприятен обект, под ръководството на агронома, за разрастване рационализацията на нашето земеделско стопанство.

Един друг много тежък, много сериозен въпрос, който каточели е вече органически свързан с нашето земеделско стопанство и оказва също влияние за емигриране от селото, е въпросът за задълженията. Всички ние знаем, колко тежко тоя въпрос залегна върху българското стопанство и колко много грижи, колко внимание на времето, когато за пръв път — в годините 1929, 1930, 1931 — излезе на сцената, той привляче към себе си. Може би голъма вина имат тия, които тогава дадоха само едно начало на разрешение, не разрешиха радикално въпроса за задълженията, но го оставиха да живее вече 10 години като постоянен спътник на българското земеделско стопанство и да пречи на неговото развитие, бидейки най-голяма тежест и най-голямата пречка за прогрес.

Въпросът за задълженията на времето бѣ разискван и разрешен едностранчиво. На всички бѣха обрънати очите към спестяванията, реализирани в банките, без да бъдат обрънати очите никому тогава към спестяванията, като плод на труд, в земя, в имоти, в занаятчийски дюкани и обзавеждания, индустриални предприятия и др.

И единът и другите сѣ спестявания, и единът и другите бѣха под грижите на държавата, обаче грижите за паричните спестявания бѣха по-големи. Държавата чрез създадената Погасителна каса на времето, чийто бюджет ние сега разглеждаме, запази спестяванията в пари, за сметка на спестяванията в имоти и в инвентар. Ние виждаме една обезценка от 50—60% на имотните спестявания. Стана едно обезвѣряване и едно обезнадеждване на българския земеделско-стопанин и въпросът за задълженията продължава и днес да го тормози и да не му дава спокойствие.

А какво трѣбва да бѣде българското земеделско стопанство? То трѣбва да бѣде активно, то трѣбва да бѣде живо, то трѣбва да бѣде тласнато към един колкото се може по-дѣнъ стопански живот. Ние виждаме тъкмо обратното. Нашето стопанство е в едно затишие, нашето стопанство не атакува напред възможностите, нашето стопанство стои на мѣсто. То е изтомяно, то е изтерзано най-вече от въпроса за задълженията.

Уважаеми г-да народни представители! Все по тия причини маса синове на селото нахлуха към града. Това нахлуване към града създаде една конкуренция в надниците, едно предлагане на труд на ниски цени, едно измѣстване на градския работник от селския работник. Увеличението броя на работниците от селски произход се чувства най-вече между тютюневите работници, а особено между обикните работници, чийто надници на мѣста достигат до 20—25—30 лева. Тютюневите работници, достигнали в последно време около 40.000 души на брой, сѣ изложени на една опасност, на един бич в своята професия от така наречената манипулация „тонга“. Практикуването на манипулацията „тонга“ в тютюневото производство заангажира само 3—4 месеца в годината тютюневите работници. Останалото време тази маса от работници е вън от тютюневите складове, е почти в безработица. Усилията ни в това направление каточели сѣ слаби, и каточели ние не можем да се справим с наложената вече манипулация „тонга“. И мѣчно е при тъй голѣми напливи на работници да премѣстим част от тютюневите работници от техния бранш към други браншове, към текстилни или към други. В това направление работниците се мъчат сами да сѣ бждат по-

лезни, сами да си допринесат нѣщо, но техните усилия, макар и героични, остават съвсемъ напразно. Азъ ще ви дамъ само единъ примѣръ, за да видите колко много изстрада в последно време съзнанието у работника за самопомощ.

Между келнерите в София, чиято маса, все поради тия условия, е извънредно много увеличена, иматъ вече стотина души — келнери професионалисти — в безработица. Клоновото сдружение на келнерите се видѣ принудено да задължи, чрезъ вотъ на своето събрание, всѣки единъ келнеръ седмично да отдѣля една надница, единъ денъ да работи безплатно в полза на своите другари безработни. Героични усилия нанстина, но усилия, които даватъ много малко резултати, защото нахлуването на нови работници, на работници неспециалисти, на неквалифицирани работници, е масово. Ние виждаме въ заведения, където трѣбва да служатъ квалифицирани келнери, често пъти да служатъ работници, които идватъ от селата, за 5—10 лева надница — спятъ в кръчмата или дюкяна, където работятъ, и отнематъ по този начинъ хлѣба на единъ квалифициранъ работникъ.

Това нахлуване на работници от селата в всички браншове обременява и Дирекцията на труда, понеже тя е принудена винаги да издава все нови и нови работнически книжки, да регистрира работници, които не получаватъ абсолютно никаква квалификация — веднѣж работятъ в този бранш, втори път в другъ бранш, трети път в трети бранш, четвърти път в четвърти бранш и т. н.

Димитър Търкалановъ: Райко Ошановъ е голѣмъ специалистъ. Две години се специализира, 100.000 л. похарчи в Парижъ — той ще я оправи.

Председателстващъ Димитър Пешевъ (Звѣни)

Екимъ Екимовъ: Драги г-нъ Търкалановъ, въ какво се е специализиралъ г-нъ Райко Ошановъ, това не зная; но по-голямата гаранция за менъ, че той ще я нареди, е това, че неговите години далечъ не сѣ достигнали вашите, че Вие си отивате, а той идва.

Уважаеми г-да народни представители! Правителството на г-нъ Кюсеиановъ се помъчи да бѣде в услуга на българското работничество. Трѣбва да подчертая една негова много голѣма заслуга сѣ въвеждането на колективните трудови договори. Колективните трудови договори, въведени у насъ презъ 1936 г., иматъ за задача да притжатъ противоречието между интересите на работодатели и работници. Чрезъ колективните трудови договори се постигнаха на мѣста блѣстящи резултати, на мѣста бѣха регистрирани добри успѣхи, на мѣста, обаче, ще трѣбва да подчертая, много мѣчно и много бавно тази система се налага.

Отъ какъвъ дефектъ страдатъ колективните трудови договори? Най-напредъ азъ ще трѣбва дебело да отбележа предъ васъ, че тѣ страдатъ отъ една бавна процедура. Има случаи, работодатели да сѣ бивали сезирани отъ страна на работниците преди година и повече време за сключване на колективни трудови договори, но и до днешенъ, по всички тия етапи, които има да се минатъ, за да се сключи единъ колективенъ трудовъ договоръ, не е могло да се дойде до сключването на такива договори. Ще си позволя, като най-очевиденъ случай, да ви процитирамъ тоя сѣ колективния трудовъ договоръ на печатарските работници. Това сѣ най-интелигентните, най-похватните техници-работници у насъ — забележете добре — един отъ най-старите професионалисти-работници у насъ. Печатарските работници представятъ своя проектъ за колективенъ трудовъ договоръ предъ работодателя за доброволно сключване и третиране условията по него на 4 декемврий 1937 г. До днесъ, обаче, този колективенъ трудовъ договоръ, следъ като бива на 15 юлий 1938 г. представенъ предъ комисията при Дирекцията на труда още не е сключенъ. Има едно отбѣгване, може би и отъ двѣ страни; но има въобще една голѣма мѣчнотия, която азъ си обяснявамъ, че се дължи по-скоро на нежеланието на работодателя да сключатъ колективенъ трудовъ договоръ и да дадатъ по-добри надници, по-добри условия на печатарските работници.

Но не сѣ само работниците-печатари, които чувствуватъ мѣчнотия, бавност въ сключването на колективните трудови договори. На свой редъ и работниците-миньори въ цѣлата страна чувствуватъ тѣ мѣчнотия. Азъ не знамъ дали нѣкой отъ васъ е ималъ случай да слѣзе въ низките и влажни галерии, въ които работи миньорътъ-работникъ, за да види упоритостта, сѣ която тоя човѣкъ е привикналъ да се бори.

Тия добри работници представиха своя проект за колективен трудов договор на 16 август 1938 г. предъ помирителната комисия. И до днес той договор още не е сключен.

Колективният трудов договор на механико-техническите работници и на работниците-металургисти у нас — един бранш, който е организиран по своя професионална линия много отдавна и който прави чест на българското работничество — е представен на 29 септември 1938 г. предъ помирителната комисия, но още не е сключен. И забележете добре: той колективен трудов договор е представен тогава предъ помирителната комисия; преди това, обаче, той е бил вържен за доброволно сключване на представителите на работодателят, но по една или друга причина е бил отхвърлен и следъ това представен на помирителната комисия. Защото за сключване на колективни трудови договори сж предвидени три фази: първата е доброволното споразумяване, втората е намесата на помирителната комисия, а третата е решението на Министерския съвет.

Колективните трудови договори на работниците-дърводелци, на търговските помощници и на работниците въ книжното и шиваческото производства стоят няколко месеца висащи и не се придвижват.

Всичките тия данни сж съобщени официално на надлежните мѣста и тамъ иматъ нужните сведения. Азъ тукъ ще си позволя съ съзнание за отговорността, която нося, да направя едно признание: че наистина, колективните трудови договори у насъ сж още едно пачало, и че тѣ не могатъ — въпреки сътрудничеството на съответните инстанции за тяхното сключване сж бързина, сж експедитивност — да бъдатъ наложени веднага, да бъдатъ бързо сключвани. Обаче ние не трѣбва да сиремъ да работимъ за уреждане на отношенията между работодателя и работниците чрезъ по-бързо, по-експедитивно сключване на колективните трудови договори.

У насъ сж сключени презъ 1938 г. 76 колективни трудови договори, отъ които 11 общи за цялата страна, единъ застъпачъ 4 съседни градове, а 64 — забележете добре, спирамъ вниманието ви на тая цифра — сж сключени на мѣстна почва.

Г-да народни представители! При сключването на колективните трудови договори ние пѣваме досега една установена процедура. Дали тѣ трѣбва да се сключватъ на мѣстна почва, или исканията на работниците, заедно съ насрещните искания на работодателят, трѣбва да бъдатъ отправяни и разглеждани въ едно централно мѣсто, където представителите и на двѣтѣ съсловия, работодателя и работниците, да договарятъ при наличността на една голяма компетентност, на една голяма вещина и съ една безпристрастност, като разбира се за по-детайлното разрешаване на исканията се категоризира страната на райони и се определятъ за дадени райони известни надници — това у насъ още не е установено. Опасността отъ сключването на колективни трудови договори на мѣстна почва, по моя преценка, е много голяма. Азъ бихъ помолмъ да се избѣгва сключването на колективни трудови договори на мѣстна почва и да се предпочете сключването на общи колективни трудови договори. Защо? Въ даденъ районъ, въ който има две или три текстилни фабрики, работниците не представятъ искане за сключване на колективен трудов договор. Работодателите иматъ винаги възможност — понеже иматъ винаги контактъ съ работниците и понеже се чувствуватъ техни господари — да сключватъ колективни трудови договори много по-изгодни за самите тѣхъ, отколкото за работниците. При това положение въ единъ районъ може да се сключи колективен трудов договор при едни условия, въ другъ районъ — при други. Това ще доведе до конкуренция между работодателят въ даденъ бранш, а също така може да предизвика пегодуване между работниците, защото въ единия районъ ще бъде сключенъ договоръ при една позиция, а въ другия районъ — при друга позиция.

Ето защо азъ сѣмтамъ, че е по-удобно, по-удачно, и съ по-добри резултати за интересите на едната и на другата страна, както и за интересите на народното стопанство, ако колективните трудови договори се сключватъ отъ представителите на браншовите съюзи на двѣтѣ страни. Тогава въпросите ще бъдатъ разглеждани отъ всички страни, всичко ще бъде преценено и обмислено, и ще се дойде до най-добрите условия, които могатъ да легнатъ въ единъ колективен трудов договор.

До сега сключените колективни трудови договори сж дали все пакъ едно увеличение на работническите надници, макаръ и не много голямо. Въ бюлетина на Дирекцията на статистиката за м. ноември 1938 г. намирамъ следните сведения.

Срѣдната надница на тютюноработниците денкичи въ м. юлий 1937 г. е била 72.90 л., а презъ 1938 г. — 74.30 л. За тютюноработническите чистачки срѣдната надница презъ юлий 1937 г. е била 53.80 л., а презъ 1938 г. — 53.90 л. Тѣкачките въ вълнената индустрия сж имали срѣдна надница презъ юлий 1937 г. 38.40 л., а презъ юлий 1938 г. — 42.10 л.

Безъ колективен трудов договор, пласерите, които спадатъ къмъ металичните работници — това нѣщо го изтъкнахъ по-рано — сж имали презъ 1937 г. надница 70.20 л. срѣдно, а въ 1938 г. — 65.40 л. — едно чувствително намаление на надниците, макаръ и да е съ около 5 л., защото това е единъ специаленъ бранш, въ който не всеки може да работи.

Колективните трудови договори, макаръ и да не сж още приложени въ своята пълнота, макаръ и да иматъ още недѣзи — които, не се съмнявамъ, сж добра воля ще се изгладятъ — нѣма да мине много време, когато, вървейки по тая пъть, ще бъдатъ въ свършено друго положение. Въпреки многото спънки за тяхното сключване, тѣ допринесоха извънредно много за сиегчаване на отношения между работодателя и работниците. Азъ мога да ви посоча не единъ, не два и не три случая, където следъ сключване на колективен договоръ работодатели и работници сж въ най-добри отношения, работятъ, при най-благоприятни условия, макаръ че тѣхните интереси сж противоречиви. Има и случаи, където работниците сж много добре посрѣщани и нагостявани, и поставяни отъ работодателя при крайно благоприятни условия.

Но, за зла честъ, има и тъкмо обратни случаи. Има работодатели, които се плашатъ отъ колективните трудови договори, като считатъ, че едва ли не нѣкакъвъ мечъ се стоварва на главата имъ; и колчемъ работниците имъ надигатъ гласъ за сключване на колективен трудов договор, тѣ ги преследватъ, гонятъ, уволняватъ. И азъ ще трѣбва да ви кажа, че има маса челници отъ Работническия съюзъ, стоящи на чело на клонови сдружения или на групови съюзи даже, които сж си позволявали въ дадени предприятия да надигнатъ повече гласъ за професионално организиране, и затова веднага сж били подгонвани, уволнявани и оставяни безъ работа. Не веднажъ и не дваждъ сѣмъ ималъ случаи, като главенъ секретаръ на Българския работнически съюзъ, да се застъпвамъ за възстановяването на тия хора на работа, за да не гладуватъ нахвѣн. Това се дължеше на тѣпотата, на съпротивата на нѣкои работодатели срещу тая нова система, срещу тоя новъ начинъ на уреждане на отношенията имъ съ работниците, въ което уреждане и благоприятно разрешение се крие до голяма степенъ спокойствието и напредѣта на страната.

По бюджета на Дирекцията на труда памирамъ за много удачно предвиждането на специална служба за колективните трудови договори. Такава служба миналата година се предвидѣ въ Работническия съюзъ и тя изигра, играе и ще играе голяма роля въ Работническата организация. Тѣ първа тази служба ще има да се развива въ Дирекцията на труда. Службата за колективните трудови договори е необходима, за да даде данни, да даде проучвания, да даде статистика, да даде най-послед картотека на бранша, за да може сж една лекота, съ едно спокойствие да се решаватъ и обсъждатъ въпросите. Тази служба трѣбва да се разрасте и да отиде до своето максимално развитие, защото е необходима за приложението на закона за колективния трудов договор. Безъ нея сключване на колективен трудов договор е мъчно.

Не искамъ да пропуска да се спира и на единъ другъ въпрос — за работническите задруги. Съ голями усилия и съ много големи борби работничеството у насъ успѣ да извоюва създаването на специаленъ законъ за организиране на работнически задруги. Какво цели законътъ за работническите задруги? Има маса работници въ страната, които нѣматъ работодател и, вследствие на това, не могатъ да се ползватъ отъ облагите на фонда „Обществени осигуровки“, не могатъ да членуватъ въ него, не могатъ да се снабдяватъ съ работнически книжки. Законътъ за задругите организира тѣзи работници — това сж главно работниците-преносвачи, хамали по старото наименование — пристанищните работници, каруцарите и рибарските работници. На тѣхъ задругата става работодател.

Следъ създаването на закона за задругите, на доста мѣста въ страната се организираха работнически задруги, и тѣ отпочнаха своята дейност. Обаче и тукъ тази новостъ срещна спънки, срещна прѣчки — макаръ и да не липсва добро желание, както отъ страна на респективното мѣнистерство, така и отъ страна на Дирекцията на труда. Много търговци, много комиссионери, каточели виждатъ въ работническите задруги нѣщо много страшно, много лошо.

Тъкмо обратното е: задругата идва да си извоюва известни придобивки каквито имат и другите работници, които имат работодателя.

Коларската работническа задруга среща много голяма конкуренция от страна на комисонерите, които имат собствени коли. Има пунктове въ страната, където препасването на стоки до железопътните гари и обратно е доста развито, и там има комисонерски каптори, които притежават по 5—6, а пъкжде и 10 свои коли. По този начин се изместват от пазара създадените въ последно време работнически коларски задруги. Комисонерите отнемат почти цялата работа от работниците-колари, организирани въ задруги, като пренасят стоки съ своите коли. Борбата на задругите бърже да се отнемат колите на комисонерите и на пазара да останат въ работа само колите на работниците-задругари. Въ това отношение не веднаж Министерството на търговията даде своята подкрепа и усилия и въ последно време тоя въпрос, ако се не лъжа, е разрешен така: колите на търговците да пренасват само техните стоки.

Идвамъ на положението на рибарските работници — единъ бранитъ, въ който досега, за голямо съжаление, не е налице и въ който — ще тръбва лебело да подчертая — рискът е голям и злополуки най-често стават. Рибарските работници у нас, които нѣма възможност да излизе на работа съ свой инвентаръ, а тръбва да се ползува от инвентара на други, плаща за тоя инвентаръ 40% от улова. Не винаги, обаче, работникът може да бъде снабденъ съ пъленъ инвентаръ. Риболовът бива най-различенъ, за него тръбва най-различенъ инвентаръ. Не всички рибарски работници може да разполага съ всички необходими видове инвентаръ. Единъ не има лодка, другъ не има дифани, трети не има кърмаци и т. л. За да може работникът да се снабди съ пъленъ инвентаръ, той ще тръбва да плати за този инвентаръ 40% от стойността на уловената риба.

Първата рибарска задруга се създаде въ Свищовъ. Работниците рибари тамъ се организираха въ задруга. По силата на закона за задругите, въ първо време тѣ отдѣляха по 40% от стойността на уловената риба за изплащане на инвентара. Така въ едно близко време инвентарът, който задругата достави стана колективна собственост, собственост на задругата. Следъ това, по общо решение на събраниято на задругата, почнаха да отдѣлят само 20% от стойността на уловената риба за поддържане на собствеността имъ вече инвентаръ.

Тази задруга, която участвува вече въ фонда „Обществени осигуровки“, откогато се създаде, само за няколко месеца, внесе въ фонда „Обществени осигуровки“ близо 70 хиляди лева вноски за облекчаване книжките на работниците рибари. Тази задруга, обаче, бърже поставена на едно голямо изтезание, на едно голямо преследване — ще тръбва това съ тѣжа да констатирамъ — не от страна на работодателятѣ; напротивъ тази задруга бѣ посрещната от тѣхъ съ добро око — а от страна на известни лица при известни ведомства у насъ. Службата по риболова при Министерството на земедѣлието като че ли искаше да унищожи съвсемъ тази инициатива на работниците рибари. И намъ неотдавна ни се сервира едно изложение от страна на Рибарския съюзъ, на любителите рибари у насъ, подписано отъ главния секретаръ на съюза, началникъ на риболова при Министерството на земедѣлието — г-нъ Захевъ. Г-нъ Захевъ, изпълнявайки службата главенъ секретаръ на Съюза на любителите рибари, отстоява съвременно и поста си като началникъ на отдѣлението за риболова при Министерството на земедѣлието — едно положение несъвместимо, което, въпреки всичко, и до днесъ се търпи. Борбата срещу тази рибарска задруга не стихва. Хората съ изложени на едно гонение и, може би, въ скоро време тази задруга ще престане да съществува.

По приложението на трудовите закони у насъ. Не всички предприятия, г-да народни представители, спазватъ трудовите закони. Нѣкои, може би, поради липса на познания, други, търсейки да намърятъ макаръ и малка, но все пакъ нѣкаква печалба отъ нарушението на трудовите закони, не спазватъ тия закони. Дирекцията на труда — тръбва да констатирамъ това, може би не само по нейна вина — не е въ състояние да се справи съ нарушителите. Дирекцията на труда има единъ свършено недостатъченъ инспекторски кадъръ, и нѣщо повече, единъ инспекторски кадъръ, който е повече бюрократизиранъ, отколкото активизиранъ въ контролата, въ проверката за спазването и изпълнението на трудовите закони. Ако се не лъжа въ Варна, където съ изстрапи доста много предприятия, има само трима инспектори, въ Пловдивъ — 7, а въ Голѣма София — 13 или 15. Не искамъ да кажа, че инспек-

торите при Дирекцията на труда тръбва да иматъ задължението да турятъ на всеки работодателъ наказание и глоба. Напротивъ, азъ съмъ привърженикъ повече на това, инспекторите при Дирекцията на труда да бъдатъ съветници, да упътватъ, да ръководятъ работодателятѣ въ приложението на трудовите закони. Но тѣ, въ това си число, въ този си съставъ, далечъ не сѣ въ състояние да направятъ последното, и затова отиватъ все повече къмъ първото — постоянно да съставятъ актове и да налагатъ глоби. А често пъти работодатели и работници негодуватъ срещу съставянето на тѣхви актове.

Мудността въ приложението на колективните трудови договори азъ искамъ да свържа съ липсата на приложение на нашите трудови закони въобще.

Намъ ни липсва и едно по-специално трудово право-раздаване. Наистина, имаме създадени помирителни съдилища, но въ тѣхъ, благодарение на малочислеността имъ, благодарение, ще кажа, на бюрократизма, който се проявява тамъ, работата върви извънредно бавно, дѣлата се движатъ извънредно мъчно и често пъти работниците се виждатъ принудени да се обръщатъ къмъ обикновените съдилища и отъ тѣхъ да търсятъ разрешение на споровете, макаръ и въ тия съдилища да плащатъ разходи. Необходимо е да се създаде едно специално трудово правосъдие у насъ, което правосъдие да има не само наказателна роль, но да има за задача да даде едно правилно тълкуване, едно широко разясняване на нашето трудово законодателство, за да може да се избѣгватъ, колкото се може повече, конфликтите, между работници и работодатели.

Време е вече фондътъ „Обществени осигуровки“ да вземе едно по-друго положение. Фондътъ „Обществени осигуровки“ тръбва да получи вече своята автономия. Тѣй както днесъ е поставенъ, той куца, не може да се развива правилно.

Фондътъ „Обществени осигуровки“ днесъ е кредиторъ на много мѣста. Той е свързанъ въ неговата работа. Той тепърва има да изиграе грамадна роль спрямо нашето работничество; тепърва има да засили своите грижи за работниците, за цѣлото животно, за културата и новите условия налагатъ това. Нужни сѣ по-големи грижи за работника.

Фондътъ „Обществени осигуровки“ тръбва да се грижи и за изграждането на работнически жилища — нѣщо, което липсва у насъ. Не знамъ дали ви е попаднала статистика, да се справите и да видите — напоследъкъ бърже изнесена такава въ в. „Днесъ“ или въ другъ вестникъ, не помня — какво голямо претърпяване има въ работническите жилища въ големите работнически центрове. У насъ липсватъ работнически жилища. Работникътъ, при надница 30—40 л., нѣма възможностъ да отдѣли сръдства за плащането на удобна и хубава квартира. Той живѣе или въ сутеренъ, или пъкъ се събиратъ нѣколко работнически семейства въ две, три стаи.

За създаване на хигиенични жилища за работниците у насъ досега почти нищо не е направено. И въ това отношение похвални сѣ грижите на Софийската община, респ. на Дирекцията на строежите при нея, които тя е взела вече за построяването на работнически жилища. Азъ съмътамъ, че тукъ фондътъ „Обществени осигуровки“ тръбва да се притече на помощъ, за да се реализира частъ по-скоро тая благородна инициатива, защото на Голѣма София тегаатъ може би повече отъ 40—50 хиляди работници. Обиколете покрайнините на София, за да видите какъ живеятъ работниците, какъ майките работници се справятъ съ грижите за своите деца и какъ оставятъ децата си въ нехигиенични жилища, при най-неблагоприятни условия, и отиватъ на работа.

Необходимо е също да се обърне по-голямо внимание и на почивните домове за работниците. Много малко работници у насъ иматъ възможностъ презъ лѣтото да преминатъ презъ почивните домове, защото нѣматъ сръдства, нѣматъ възможностъ. Обаче, държавата и фондътъ „Обществени осигуровки“ иматъ възможности въ това отношение да разрастватъ по-широко социалната си грижа и да окичатъ страната ни и хубавите мѣста по нашите родни балкани, както и бреговете на нашето море, съ великолепни, широки, удобни пострѣнки, въ които работниците наистина да намерятъ условия за пълна почивка, за отмора и подкрепа на силите си.

Всѣ въ това направление азъ бихъ препоръчалъ да се организиратъ и у насъ специални работнически екскурзии — нѣщо, къмъ което работникътъ у насъ е чуждъ — за опознаването на работниците съ страната ни. Има работници у насъ, които не знаятъ къде сѣ границите на България, които не познаватъ хубостите и прелестите на нашата страна. Би могло така както това се прави въ

други държави, и у нас да се организират екскурзии за работниците. През свободното от работа време, бихме могли с специални, евтини, даже и безплатни влакове, да продаваме цели колони работници от един пункт до друг на страната ни, за да ги запознаваме с хубостите на отечеството ни, с историческите места, където е кипяла любов към родината, към държавата и към нейното бъдеще.

Уважаеми г-да народни представители! Не искам да пропуска да не се спира и на един доста съществен въпрос от тий многото поставени въпроси на българското работничество — въпросът за пенсията на миньорите. Аз не знам дали има по-лоши, по-тежки условия от тия, при които работят миньорите. Трябва да слезете в галерията, в шахтите, за да видите как работи миньорският работник в шахти с диаметър 1 м. 20 см., 1 м. 30 см., 1 м. 50 см., а на много места лази дори по корем или по гръб, за да копае черното злато на България. Върно е, миньорите „Перник“ в това отношение са постигнали едни по-благоприятни условия, но направите една разходка из недрата на нашия Балкан, където има миньори, за да видите, при какви тежки, бих казал, непоносими условия са поставени да работят миньорите работници. Във борба с подземната вода, във борба с мрака и във постоянна тъмнина, тия работници работят при извънредно тежки условия и предъ риска да бъдат живи обгорени или задушени във подземията.

Тя обаче, се пенсионират наравно — с много малки изключения — с работниците над земята. Достатъчно е само да ви цитирам няколко цифри, за да ви убедя, че искането на миньорите да бъдат пенсионирани при по-малко работни години е справедливо. Между обикновените работници, работниците над земята, в частните фабрики и работилници, през 1935 г., съгласно статистиката, имаме ревматични и ставни заболявания 2%, а през 1936 г. — 2.9%; между миньорите работници — статистиката е за работниците при миньорите „Перник“, но тя може да се приложи и за работниците от всички миньори в страната — през 1935 г. имаме ревматични и ставни заболявания 26.35%, а през 1936 г. — 42.82%. Всичко това говори, че трудът на миньорите е много по-тежък, че миньорите работници са поставени да работят при особено тежки условия, че неговите миньори и неговото здраве бързо се изхабяват и че за него трябва по-скоро да се положат грижи от страна на Пенсионния фонд.

Миньорите работници отдавна отправят искане да бъдат пенсионирани след 12-годишна работа, при 220 работни дни за година. Това искане, обаче, не знам защо, още не се задоволява. Може би ще бъде възприето тогава, когато ще извадим из миньорите галерии хора, които ще бъдат не човъци, а мумии, хора заприличали на вощък.

Г-да народни представители! Аз не знам дали има друг отрасъл от нашето стопанство, към който Парламентът да се отнася с такава голяма загриженост, да проявява такава голяма щедрост и внимание, както към нашето минно дѣло. Е добре, ако ние съзнаваме, че трябва да дадем тласък, че трябва да импулсираме минното дѣло в страната, неужели трябва да бъдем глухи към тия, които са виновници за развитието на минното дѣло, които работят в дълбочините, в недрата на нашата земя на 50—60—70—80 метра дълбочина, във борба с подземните води и при най-лоши условия на работа, и да не им създадем по-благоприятни условия за работа, да им вдъхнем ентузиазъм, паралелно с нашия, та да можем в скоро време да постигнем в това отношение блестящи резултати за нашето стопанство? Аз не съм съмнявам, че и в това направление няма да липсват добри грижи и че исканията на работниците-миньори ще бъдат в скоро време удовлетворени.

Уважаеми г-да народни представители! Борбата на работниците често пъти е била поставена под знака на съмнението, под знака на лоши преценки. Но аз ще ви изтъкна един примѣръ, за да видите, че тази борба е била окрилена винаги от ентузиазъм и от национално чувство, от които могат да бъдат вдъхновени едни достойни и горди граждани на тая страна.

Работническият синдикат в Костенец-бана не давна поиска сключването на колективен трудов договор. Колективният трудов договор, обаче, му беше отказан от работодателя, собственик на кибритената фабрика там. Работническият синдикат, не за да бъде мстителен, но за да не бъде глух на действителността, изнесе пред властите на българската държава положението на работниците в предприятието — кибритената фабрика. Аз ще трябва тук да изразя моята голяма благо-

дарност за готовността, с която властите се притекоха за разрешаването на тоя тий-съществен и тий-важен въпрос, повдигнат навремето. Макар и мудро да беше той разрешен, все пак ние дойдохме до един финал, който изнесе на повърхността на българската обществено-политическа преценка злоупотребления — оцеляване с 17 милиона на държавното съкровище — виновници за откритието на които бяха националистите работници от Костенец-бана. (Ржкоплѣскания) И днес тоя работодател е поставен на своето място, въпреки всичките му усилия да намѣри подкрепа от тук и от там. Той е призван да отговаря.

Работникът винаги се чувства добър гражданин, той винаги иска да бъде полезен на своята страна. Ние, обаче, трябва да се отзоваваме винаги на неговите искания и с готовност да задоволяваме неговите нужди. Често пъти тий съ скромни, често пъти тий съ малки, но тий съ съществени за тия хора, които са навикнали съ малко и скромно да се задоволяват.

Аз искам да опровергая тук мълвата, че работникът е във борба с предприятията, че той иска да ги унищожи. Не само че това не е вѣрно, но нѣщо повече — работникът иска да се създават предприятия. Той знае, че когато има предприятия, само тогава, има живот, тогава има прехрана за неговото семейство. Във тия предприятия работникът иска да намѣри приложение на своя труд, за да живѣе, за да си осигури едно сносно съществуване. И аз бих апелирал към всички собственици на предприятия, да не търсят печалба, да не търсят богатства от живота и от здравето на българския работник, на неговото семейство, защото все пак българският работник, въ своята численост от 250—260 хиляди души, е бил, е, и ще бъде български войник (Ржкоплѣскания от дѣсно), чийто гърди са кичени, вѣдно с гърдите на всички други граждани на тая страна, с ордени за достойно изпълнение граждански и военен дѣл. Нека запазим тия добродетели, като работим съ общи и неспихващи усилия за подобрене материалното положение на българския работник.

Г-да народни представители! Вие всички сте били свидетели — кой тук, кой там — въ деня на 1 май 1938 г. на една импозантна, на една величава манифестация на българското работничество по вси градища на нашата страна. Въ тая манифестация, за резлика от миналото, липсваха стражарски нагайки, липсваше полиция, която да се намѣсва и да въдворява реда. Работническото гръгна по новия път, чертан от повата държава. Клокотът на националния флаг над неговите глави го въодушевяваше и то маршируваше съ съзнанието, че неговите искания са справедливи, че въпросите, които то поставя на разрешение, са належащи, и че тѣхното разрешение не е само въ интерес на работника, а е и въ интерес на нацията, въ интерес на държавата. (Ржкоплѣскания от дѣсно)

Нека подкрепим въ това направление победния марш на българското работничество, за да се развѣе още по-триумфално над главите му националния трибагеник. И тая армия, ще кажа аз, на труда нека бъде втората армия у нас, която вѣдно с армията на честта въ мирно и военное време ще пази трона на българските царе и устоите на българската държава. (Ржкоплѣскания от дѣсно) Тая армия ние ще я призовем към дейност, дейност до себеотричане, когато я осияем, когато я надарим съ мъдрост и съ готовност за удовлетворяване на справедливите искания. И въ едното, и въ другото аз не искам да съм съмнявам.

И аз искам да вѣрвам, че бъдните дни ще донесат за страната ни една социална справедливост, едни социални грижи още по-големи, по-пъти на които наистина ще допринесем за създаването на здраво, спокойно работничество, за здрав стопански градеж и за издигането на българската държава въ стопанско отношение на онова ниво, на което, увѣрявам ви, най-много, и то само под националния трибагеник, искат да я видят българските работници. (Ржкоплѣскания от дѣсно и центъра)

Председателстващ Димитър Пешев: Давам десет минути отидих.

(След отидиха)

Председателстващ Димитър Пешев: (Звъни) Заседанието продължава. Г-да народни представители! Има да направя следното съобщение.

Г-н министърът на финансите съобщава, че съ второто постановление на Министерския съвет, взето въ заседанието му на 31 януарий 1939 г., протокол № 10, одобрява се бюджетопроектът на фонда „Трудови земедел-

ски стопанства" за 1939 бюджетна година да се включи въ закона за бюджета на разнитъ фондове на държавата за 1939 бюджетна година.

Бюджетът на този фонд е постъпил въ Камарата и следователно ще бъде включенъ, съгласно това постановление на Министерския съветъ, въ закона за бюджета на разнитъ фондове на държавата за 1939 бюджетна година.

Ще се разпаде на г-да народниятъ представители.

Има думата народниятъ представителъ г-нъ д-ръ Никола Сакаровъ.

Д-ръ Никола Сакаровъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Бюджетътъ на фондовете, упражняванъ отъ различни министерства и дирекции, не е бюджетъ, който да не заслужава почти еднакво внимание на Народното събрание, както държавниятъ бюджетъ, гласуванъ преди нѣколко дена. Същото ще кажа и за бюджета на Главната дирекция на желѣзниците.

Въпросътъ за фондовете ни занимава много пмти тукъ, още отъ първата извънредна сесия, поради факта, че единъ значителенъ брой отъ тѣхъ, а именно 48, въ течение на последнитъ 10—12 години, и особено въ края на 1935 г., за сметка на бюджета за 1936 г., бидоха прехвърлени въ редовния бюджетъ на държавата. Безъ да повтарямъ това, което съмъ казалъ въ различни случаи за фондовете изобщо, трѣбва да подчертая само съ едно изречение отъ три реда, че останаха въ държавния бюджетъ значителни приходи отъ 48-тѣ фондове, които приходи постъпватъ въ държавния бюджетъ и се употребяватъ за общитъ нужди на държавата. Общата сума на приходите отъ тия 48 фондове въ държавния бюджетъ — значи, независимо отъ приходите на фондовете по разглеждания бюджетопроектъ, за който азъ говоря — е кръгло 400.000.000 л. Общо въ последнитъ 10—12 години сж създадени 90 фонда, по различни поводи, за различни цели. Именно отъ тия 90 фонда, 48 нѣматъ вече самостоятелно съществуване. Както казахъ, и пакъ повтарямъ, поради важността на въпроса въ течение на сжщитъ тия 10—12 години, а не само въ последнитъ 2—3 години, сж закрити и сж включени въ редовния бюджетъ по-важнитъ 48 фонда. Тѣхнитъ приходи продължаватъ да се събиратъ за сметка на общия бюджетъ. То значи, че касателно облаганята тия фондове за населението сж въ сила, а касателно използванетоъ имъ за целитъ, за които тѣ сж създадени, има измѣнение. При тѣхното закриване изрично не е указано, че приходите отъ тѣхъ ще бъдатъ употребявани точно за тѣхнитъ цели. Предполагало се е отъ нѣкои, че, при разпределение на сумитъ за разнитъ министерства, министритъ на финансите и правителствата ще взематъ подъ внимание приходите отъ тия фондове и тѣхното предназначение, но практически това не е вършено. Покриватъ се общи държавни разходи.

35 отъ тия 90 фондове сж запазили самостоятелното си съществуване, отъ тѣхъ, обаче, само 29 сж предметъ на разглеждания бюджетопроектъ. Значи, сега се касае за 29 различни фондове при министерства и дирекции и 6 при Б. з. к. банка и Храноизноса. Нито азъ мога да се спра, нито който и да било отъ васъ ще може да се спре при първото четене на бюджетопроекта върху всички тия фондове. Затова азъ избирамъ отъ тѣхъ само нѣколко по-сжществени. При това тѣ засѣгатъ общо държавния и стопанския животъ. 6 отъ тия 90 фондове сж включени въ други фондове, което е направено за целесъобразностъ въ работата и за по-добро постигане целитъ на тия отдѣлни фондове, включени въ единъ или два общи фондове за сжщитъ цели. Единъ фондъ, който засѣга Дирекцията за храноизноса, се счита закритъ, а бюджетътъ на самата дирекция е единъ отъ важнитъ обекти въ разглеждания бюджетопроектъ на фондовете.

По отношение фондовете не трѣбва да се мисли, че тѣ изобщо могатъ да бъдатъ премахнати; че не бива да се създаватъ никакви фондове. До такава крайностъ не може да се стигне, колкото да желаемъ единството на бюджета. Историята на всичкитъ наши фондове показва, че тѣ сж създадени именно защото е пропушено ежегодно задоволяването на важни нужди. Като не се е намиралъ другъ начинъ за задоволяванетоъ имъ и е нѣмало гаранция, че правителството и Народното събрание ще гласуватъ суми за тия именно нужди, тѣхното задоволяване е ставало по пята на фондовете. И така, отъ редица години сж се включвали тия фондове въ държавния бюджетъ, но за голѣмо съжаление целта, за която тѣ сж били създавани, не е могла да бъде постигната така, както се е желало. Оставала е само тежестта на приходите имъ, а тѣ сж служили за други цели.

Г-да! Онзи день, когато приключихме гласуванетоъ на държавния бюджетъ, азъ си резервирахъ правото при

председателството да говоря и по приходния бюджетъ на държавата. Понеже азъ съмъ записанъ да говоря и по бюджета на желѣзниците, който борава направо съ приходи, и за съкращение на говора, и за да не се повтарятъ, както и за по-добро разпределение на моята речъ, въпросътъ за приходите азъ ще засегна сега съвършено накратко, като си запазвамъ право, при разглеждане на внесенния вече бюджетопроектъ на желѣзниците, да се спра малко по-подробно на този въпросъ. Има нѣкои въпроси, по които, като указание, желая да изложа мнението си предъ Народното събрание. Въ бюджетарната комисиия министърътъ на финансите и отдѣлни министри си взеха бележки за много и много наши мнения и внушения, за създаване на редица законоположения и, най-главно, на организационни закони за всѣко едно ведомство, за да може следущата година държавниятъ бюджетъ да намали до минимумъ своитъ вътрешни противоречия, особено по чиновническия персоналъ. Бюджетарната комисиия забеляза тия несъгласия и противоречия почти въ всички ведомства. И ако това не биде разрешено тази година, причината бѣше, първо, че министърътъ на финансите е отъ скоро, второ, че, изобщо, въ тая бързина не бѣше възможно да се решаватъ такива важни въпроси и, трето, защото се касае за основна преработка на организационнитъ закони и по-специално на закона отъ 1922 г. за щата на държавнитъ чиновници. Тоя щатъ е вече значително остарѣлъ. Още тогава, въ 1922 г., сж допустнати доста несъобразности, които, съ течение на времето, съ развитието на службите, съ развитието на стопанството, съ развитието на обществения и държавенъ животъ, сж се вдълбочили. Днесъ тия несъобразности крепчатъ. Тѣ бѣха забелязани почти отъ всички членове на бюджетарната комисиия. Като имамъ предвидъ това, ако съмъ живъ, и азъ ще се помъча тогава, за всѣки единъ отъ тия въпроси, доколкото моята компетентностъ позволява, да кажа мнението си и да съдействамъ въ бюджетарната комисиия и въ Камарата за тѣхното правилно разрешение.

Г-да! Ние сме предъ единъ бюджетъ на държавата, вече гласуванъ, на сума 7.626.280.000 л. Внесенъ е и бюджетопроектъ на желѣзниците и пристанищата на кръгла сума 1.900.000.000 л. Въ него, както сте забелязали — ако сте вече успѣли да го прочетете — е включенъ и кредитътъ отъ 170.000.000 л.: 150.000.000 л. за доставката на кораби за Дунавската ни флота и 20.000.000 л. за постройката на магазини на Главната дирекция на желѣзниците и пристанищата. Или, иначе казано, въ него бюджетътъ, отъ гледище на годишни приходи, трѣбва да намалимъ отъ 1.900.000.000 л. — 170.000.000 л. — заемъ отъ Българската земеделска и кооперативна банка съ специално предназначение. Има, обаче, и бюджетопроектъ на фондовете на кръгла сума 2.640.000.000 л., който, както разбирамъ, ще се увеличи съ около 100 милиона лева. Отъ гледище на облагането на населението въ страната, което е сжществено, трѣбва да прибавя, че въ България има още кръгло 2 1/2 милиарда лева селски и градски общински приходи. Всичко това вкупомъ представлява една кръгла сума отъ 14 1/2 милиарда лева. Не трѣбва да се събиратъ сумитъ една съ друга, защото отъ приходите на фондовете и отъ приходите на общините се отдѣлятъ значителни суми за държавния бюджетъ, кждето тѣ вече сж показани като приходъ и не бива да се повтарятъ. Въ фондовете пъкъ влизатъ като приходи, за покриване на тѣхни разходи, значителни суми отъ държавния бюджетъ, сумитъ за пенсионния фондъ и др. Така има едно кръстосване на приходи и разходи, които се повтарятъ. Повтарянитъ суми възлизатъ кръгло на 2—2 1/2 милиарда лева. Следъ като направихъ подробни анализи, все пакъ дойдохъ до заключение, че всички тѣзи групи бюджети представляватъ една голѣма тежестъ върху населението. Въ края на краищата това население, въ всички негови социални разклонения, чрезъ събранитъ приходи плаща всички видове разходи въ държавата и общините. Тия приходи сж 12—12 1/2 милиарда лева годишно, като спаднемъ повторенията. Толкова е прочее, чистата приходна частъ на всички тия бюджети, за плащането на която трѣбва да мисли българскиятъ народъ.

Чувахъ нѣкои народни представители при гласуванетоъ на кредитите въ държавния бюджетъ, особено при предложения за увеличаване на нѣкои кредити, да се питатъ, а и мене питаха: „Г-нъ Сакаровъ! Това увеличаване ще стане, и еди-кос ще стане, ами кой ще плаща?“ Тамъ е именно въпросътъ. Шедростта по отношение на разходите е едно нѣщо, пъкъ стѣснението по отношение на приходите е друго нѣщо. Когато се касае за разходите, така нѣкакъ си апетитътъ се увеличава съ яденето, а когато се касае за приходите и се засѣгатъ действително срѣдствата и кеснитъ на цѣлия народъ, тамъ вече се открива голѣмата

проблема за справедливо, поносимото за народа, социално разпределение на тези тежести въ различните им проявления и въ различните бюджети, където те са сложени. Но сега аз само поставям този въпрос. Съ него ще се занимава при разглеждането на бюджета на Главната дирекция на железниците. Повече той принадлежи там, понеже там имаме работа с приходи от голъма маса, свързани с развитието на нашето стопанство и търговия.

Г-да народни представители! Както всеки един от вас е видял, на първо място изпълняват фондовете, които се управляват от Финансовото министерство, а като прегледате подробно, ще видите, че от тях първо място има този нареченият фонд за пенсии за изслужено време на всички категории държавни и общински служители и такива въ автономни и обществени учреждения. Най-значителната сума е тази на този фонд, и аз ще почна от него. Кръгло 60% от всички фондови приходи и разходи са по Финансовото министерство, а първо място, както казах, между тях държи фондът за пенсии за изслужено време. И веднага трябва да ви кажа, че наред с тези 3¼ милиарда лева, които държавният бюджет, този на разните фондове и този на железниците, отбелят за заплати на служителите въ страната, без общинските и на обществените и автономните учреждения, отбелят се и една значителна сума от 1.200 милиона лева за фонда за пенсии за изслужено време, за лични пенсии, на военно-инвалиди и за наследствени военно-инвалидни пенсии, които държавата плаща чрез бюджета на Дирекцията на държавните дългове, както и за пенсии на различни заслужили граждани. Цялата тази сума от 1.200 милиона се получава от два източника, а именно: 85% имат източника си от държавния бюджет, а 15% от общинските бюджети и разните други автономни бюджети. От нея една кръгла сума от 270 милиона лева — добре беше, че Камарата я увеличи от 250 на 270 милиона лева — е за лични инвалидни и наследствени инвалидни пенсии. Сега се очаква законопроект за разпределението на тази сума от 270 милиона лева. Както се изказаха тук г-н Стойно Славов и г-н Славейко Василев, които повече са въ непосредствена връзка с инвалидите и с сираците от войните, вероятно Камарата ще направи едно подобрение на положението на тези пенсионери, макар и с малки суми, като няма по-големи. Както се изказаха всички и както и аз поддържам, грацията трябва да бъде такава, че да се даде на най-малките, защото те най-много се нуждаят. Все пак това много малко нещо, което ще се даде и което за отделил пенсионер е едно нищо, далече недостатъчно да задоволи неговите нужди, ще възкачи сумата от 250 на 270 милиона лева, какъвто кредит приемне. Само за фонд пенсии за изслужено време се предвижда една сума от 875 милиона лева, от които лъвската част отива за пенсионерите бивши държавни служители, а останалата част отива на пенсионери бивши служители въ общински, окръжни, автономни и обществени учреждения, с изключение на служителите въ Народната банка, която има свой самостоятелен пенсионен фонд. Подчертавам, всички други категории пенсионери въ България влизат въ този фонд, с изключение на ония по фонда „Обществени осигуровки“.

Г-да! Като се погледне разпределението на пенсията за изслужено време, никой не може да бъде доволен от размитите им. Пенсията са абсолютно малки, а виждате, че се дава за тях една сума от 875 милиона лева по новия бюджет на фонда. Въ този фонд стана една промяна. Тя произлезе от факта, че досегашните 25% върху заплатите на държавните, общинските и други служители, плащани от държавата, общините и другите учреждения на фонда за пенсия за изслужено време, бидоха намалени на 20%. 12½% се считат одържани от заплатите на чиновниците, които заплати въ бюджета на държавата не се вписват брутни, а чисти, т. е. не се плащат тия 12½% от заплатите на чиновниците, които са означени въ бюджета, а се смята, че предварително тия заплати са намалени с 12½%. Държавата предвижда за всичко ведомство въ отделил параграфи сумите, които внася въ фонда. Досега, въ продължение на 4½—5 години, държавата внасяше още един размит от 12½% и ставаша всичко 25%. Значи, въ течение на един период от 4½—5 години държавата е внасяла тези 5% въ повече, което представлява, за 5-ти пъти, една доста значителна сума, приблизително 750 милиона лева. Сега тия 5% се намаляват. Въ бюджетарната комисия не станаха дебати по това. Аз лично запитвах финансовия министър, дали чрез това няма да се създаде колебание въ устоите на фонда. Той каза, че за сега, както е положението, не се опасява. Раз-

бира се, за 1939 г., за 1940 г., и аз съм на същото мнение, ако няма опасност от някакви финансови сътресения, които могат да превърнат нашите парични знаци въ коренъ квадратен от тяхната днешна стойност. При условие, че нашият лев е стабилен, какъвто се смята от края на 1923 г. досега, и аз получавам заключението, че наистина няма вероятност фондът да пострада въ този момент. Обаче, г-да, предъ видъ на факта, че има доста справедливи искания от страна на пенсионерите, които искания са изпратени на Народното събрание и на правителството, които вне сте чели или ще ги четете, които сега няма да разглеждам въ подробности, понеже не е възможно, но които въ бюджетарната комисия, надявам се да бъдат изяснени, ще се наложат някои изменения на закона за подобрене пенсията на пенсионерите.

Въ бюджета на фондовете само едно единствено искане е удовлетворено — това на военните служители, които са били уволнени по случай реорганизацията на армията и за които е предвидено да получат пенсия за един значителен към период от служба, плюс дарения години от войните. Не е казано, какво ще струва това, но ето едно искане, което открива път за много други искания, за известни справедливи и несправедливи претенции. Сигурно бюджетарната комисия и Народното събрание не ще може да гради разни предели на справедливи искания на по-ниска степен, отколкото това искане, което е намърно място въ бюджетарния проект, който носи подписа на финансовия министър и е приет от правителството.

Михаил Михайлов: Ще затворим тази малка врата, за да не се отварят други.

Д-р Никола Сакаров: Би могло да бъде защитавано искането на най-старите пенсионери, хората над 60 години — едно право, което имаха по-рано — да получават 10% повече върху своята пенсия. Ето един въпрос, който сигурно ще ни занимае въ бюджетарната комисия и за който има твърде много основания да се разреши положително. Същото е с опрошаване недоплатените надзети суми от пенсионерите, на които са ревизирани пенсията.

Има и много други въпроси от пенсионен характер, които ще ни занимават, но тяхното разрешение, разбира се, води към увеличение разходите на фонда.

Приходите на фонда от капитала му не са големи. Той е пасивен, своите средства при възможно най-благоприятни условия, но все пак приходите от неговия капитал не биха могли да попълнят празнините. Обаче, въ закона за пенсията има едно положение, според което държавата поема задължението да попълва фонда, когато той се окаже въ дефицит, или казано друго яче, фондът за пенсия за изслужено време не е нищо друго, освен един анекдот към държавния бюджет, който значи се поддържа от държавата, респ. от общините и другите автономни и обществени учреждения. При това положение трябва да се държи много добра сметка за стъпките, които ще се правят по-нататък.

И за сведение и пълнота на изяснението трябва да ви кажа, че не се касае за малко пенсионери въ България. Ние имаме служители въ държавните, общинските и автономните учреждения, на брой към 135—136 хиляди души, нека бъдат 140 хиляди с последните увеличения. Ние имаме, обаче, кръгло 52.000 души пенсионери по закона за пенсията за изслужено време. Военни, свещенически, граждански и пр. — всички са там, както казах, с изключение на служителите въ Народната банка. Ако проследим движението въ последните 5—6 години, ще видим, че тия 52.000 души вече представляват една стабилна, константна величина, защото, първо, бързото увеличение на чиновници, което даде значителен брой пенсионери, вече почна да улесня и, второ, защото сръдната възраст на пенсионерите е 58, 59, 60-годишната възраст. От тези 52.000 пенсионери лични пенсионери са кръгло 37.000 души. Останалите кръгло 15.000 души са наследствени пенсионери, значи, 52.000 души от градове и села живеят главно, а значителен брой изключително, с пенсия. Една част от личните пенсионери имат допълнително занятие, имат тук-там някоя работа, но те не са много големи брой, защото пенсионерите са по-възрастни хора. Има и млади, които са пенсионирани поради последствията от войните, или по-късно поради някои събития, каквито бяха превратите. И двата преврата имаха това отражение, особено този от 1934 г., че се уволниха доста млади хора и те прибъгнаха към допълнително занятие. Един незначителен брой от тях са или наново на държавна служба, или въ обществени учреждения, или пък въ фондовете, които сега разглеждаме, като надни-

чари. И тѣ сѣ не винаги най-малките пенсионери, а напротив по-големите. Тукъ има нѣщо, което дразни много другите пенсионери, единъ въпросъ, който трѣбва много внимателно да се обсъди въ бюджетарната комисиия, та при основателното недоволство отъ малките размери на пенсията, да нѣма поне този психологически елементъ, който повече угнетява. Защото, когато пенсионерите знаятъ, че държавата нѣма сръдства, тѣ се примиряватъ, но когато знаятъ, че разпредѣлението не е правилно, поражда се социаленъ бунтъ въ душите имъ и успокоение не може да последва.

Г-да народни представители! Да открия една малка скоба. Военно-инвалидните пенсионери, както и наследствените военни пенсионери, сѣ една категория значителна, 66.000 души, отъ които 14.000 души сѣ живи инвалиди, а отъ тѣхъ около 12.000 сѣ редици. То показва веднага, че това сѣ хора, които получаватъ много малки пенсии. Но едно заблуждение съществува у мнозина — че ако пенсията на по-висшия чинове, които сѣ само нѣколко стотици, биха били преполовени, сѣ това ще може да се подобри двоино или значително пенсията на голѣмия брой малки пенсионери. Това е изключено, защото злото засега голѣмия брой пенсионери сѣ малки пенсии. И като имъ се дадатъ само по 200—300 л. годишно, което е нѣщо само по себе си, било поради поскупването на живота, било поради нуждите, които иматъ, не могатъ да бждатъ задоволени, и проблемата ще си стои открита. И азъ съмъ винаги поддържалъ, за военно-инвалидните пенсионери и за наследствените военни пенсионери да се потърсятъ повечко сръдства за възнаграждение въ натура. А на тѣзи, които сѣ въ селата — да имъ се даде земя или да се предпочитатъ въ известни работи. Отчасти това е станало и ще трѣбва да стане по-нататъкъ. То е най-доброто, понеже не засѣга нито тѣхното достойнство, нито тѣхната честъ, нито уронва престижа имъ по нѣкакъвъ начинъ. То ги поставя при по-благоприятни условия, върху базата на труда плюсъ помощта на държавата, да изграятъ едно възможно добро за тѣхъ макаръ и обективно много дребно съществуване. Но все пакъ проблемата е голѣма и открита. Това е една грамадна маса хора, които сѣ повече въ селата. И то е лесно обяснимо — 4/5 отъ населението въ България е селско и голѣмиятъ брой участници въ войните сѣ били селяни.

Г-да! Връщамъ се къмъ пенсионния фондъ. Азъ не мога да не изкажа едно малко смущение за бъдещето на този пенсионенъ фондъ, тъй както той е сега поставенъ. Трѣбва да кажа, че той, за голѣмо съжаление, изобщо не почива на принципите на застрахователното дѣло. Маса хора сѣ служба до 10, до 15 или до 20 години, поради различните закони, които сме имали въ разни времена, сѣ останали безъ пенсия. Особено въ времената, когато уволненията и назначенията ставаха по, грубо партизански пътища, когато цели групи сѣ замѣняваха съ други, когато всички партизански щаби си имаше свой кадъръ за служби. Това е известно и то е създавало едно положение, при което, може да се каже, че едините чиновници не пенсиониратъ нѣкакъ си сѣ били ограбени отъ другите, които сѣ достигнали най-сетне до пенсия. За смѣтка на едни, които не сѣ постигнали правото на пенсия, се изгражда правото на пенсия на други. Това е единъ недѣлъ, който може да се избѣгне, ако пенсионирането се постави на базата на застрахователното дѣло, на базата на математически резерви за всички отделенъ членъ на фонда, за да могатъ всички, следъ като презъ известенъ периодъ сѣ правили вноски въ фонда, да получатъ известна пенсия или връщане удържани суми презъ този периодъ. Тази проблема, обаче, е много голѣма, тя ще се наложи и тя трѣбва да се обмисли и реши за доброто бъдеще на пенсионерите. Безъ нея фондътъ ще бжде чисто и просто, както казахъ, единъ анекдотъ къмъ държавния бюджетъ и бюджетите на другите учреждения вносители въ фонда. Тогава нѣма да говоримъ за никакъвъ фондъ. Държавата и другите учреждения чисто и просто ще поддържатъ пенсионерите свои бивши чиновници. Това не е сигурно дѣло. Бъдещето не се очертава добре.

И още нѣщо по този въпросъ. Г-да! Нѣкои мислятъ, че има още много чиновници, които трѣбва да бждатъ уволнени, да станатъ пенсионери. При този фактъ, както ви го обяснихъ, че въ сѣщностъ сръдствата на пенсионния фондъ сѣ отъ държавния бюджетъ, не е ли ясно, че държавата ще плаща двоино, щомъ като безразборно освобождава всички чиновници отъ нѣкаква доста ниска възраст и ги нарежда въ пенсионния фондъ, за да имъ плаща пенсия, а на нѣкои допълнително и надници? Значи държавата ще плаща пенсия на пенсионерите и заплати на повитъ чиновници. Това не може да отиде до безкрайност. И не само по тия съображения, а и по други още съобра-

жения азъ съмъ противъ уволнението на сегашните чиновници и замѣстването имъ съ млади хора съ по-високо образование. Азъ не мога да бжда упрекнатъ, че не таца хората съ образование. И азъ съмъ съ висше образование, но не мога да приема, че за всяка служба единъ служителъ превъзхожда другите, щомъ като има по-високъ образователенъ цензъ. Тия, които познаватъ добре организацията на службите, не могатъ да поддържатъ това. Както въ миналото е имало, така и по настоящемъ има великолѣпни чиновници, които, безъ да иматъ непременно висше образование, изпълняватъ своите длъжности много добре. Азъ имамъ много доказателства отъ практическия животъ — да не кажа хиляди, но стотици — отъ които съмъ непогрѣдливо убеденъ, че служебната готовностъ, дисциплината въ работата, плюсъ едно образование, макаръ и не винаги висше, даватъ единъ типъ на чиновникъ, който работи така, както изисква действително службата. Стремжътъ, наистина, трѣбва да бжде постепенно да се създаватъ въ страната хора съ пълно висше образование. Тѣ се произвеждатъ отъ редъ години. Правилно е тѣ да заематъ постепенно службите, наредъ съ голѣмъ брой съ сръдно образование. Ние трѣбва да подмладяваме персонала, но, вървейки по пътя на това подмладяване, трѣбва да се пазимъ да не вдетенимъ преди всичко ржководните служби. Има и тази опасностъ. Трѣбва да се действува предпазливо и постепенно. Това знае всеки, който е боравилъ особено съ чиновниците по финансовото ведомство. Тѣ, по характера на тѣхната работа, сѣ повечето консервативни елементи. Самото дѣло е повече консервативно. Не бива да се пипа много и така лесно и въ правосѣдното дѣло. Касае се за устоите на държавата, които изискватъ, между другото, и навика, безъ който навикъ нѣма и работа. Не бива току така да бжде уволняванъ единъ персоналъ, който е свикналъ вече съ работата си и публиката съ него. Казвамъ това въ скоби. Мене ми се струва, че малко се пресишва съ повика — непременно всички служители да бждатъ съ висше образование. Е добре, най-големъ е броятъ на служителите въ държавни, общински и други учреждения, които нѣматъ и сръдно образование и заематъ служби, за които хората съ висше и сръдно образование ще смѣтнатъ за неудобно да ги заематъ. Обикновените служаци, подархиварите, писарите, митническата стража, полицейската стража, горската стража и всички видове прислужници, чистачи и близки на тѣхъ образуватъ единъ брой, който надвишава 1/3 отъ целия персоналъ въ всички учреждения на страната. Ако сравнимъ броя на хората съ висше образование въ миналото, преди десетина години, сѣ ония, които сѣ на служба сега, ще констатираме, че действително, въ последните нѣколко години е направенъ значителенъ прогресъ въ това отношение, че действително подмладяване на персонала е станало въ по-важните постове на държавната иерархия. Трѣбва да се желае да става още повече, но съ едно условие: да не се гони непременно персональтъ, който нѣма висше образование, но който представлява необходимата сѣщностъ на учрежденията, безъ който тѣ не могатъ добре да функциониратъ. Тази бележка искахъ да направя, защото не мога да приема безогледно да се иска на всяка цена всички служители да бждатъ съ висше образование. Това ще стане постепенно. Не има много съ сръдно образование, а и опитни и безъ това образование. Тоя въпросъ е тѣсно свързанъ съ бъдещето на пенсионния фондъ.

Г-да! Спрѣхъ се малко повечко на пенсионния фондъ, понеже проблемътъ е свършено важенъ. Направихъ и единъ уводъ за фондовите въобще. Минавамъ накратко по нѣколко други въпроси отъ тоя бюджетпроектъ.

Вториятъ фондъ, на който искамъ да обърна вашето внимание, е фондътъ „Общински налози“. Но по него не е нужно да се мотивирамъ. Той е ясенъ, категориченъ. Касае се чисто и просто за допълнителни данъци върху артикули, вносени или отъ български произходъ, които сѣ прибавка къмъ плащания за тѣхъ акцизъ или акцизъ и мито. Касае се за една сума отъ 320 милиона лева общински налози, които чисто и просто ще поставите къмъ косвените данъци въ държавния бюджетъ и ще получите тѣхния общъ увеличенъ размеръ.

Другъ въпросъ, който искамъ да засегна, е въпросътъ за Държавната лотария. Тя дава единъ значителенъ приходъ на държавата. Дадени сѣ официални данни, че държавата до ноември 1938 г. е получила 114 милиона лева кржгло отъ Държавната лотария. Г-да! Азъ не мога да откажа, че Българската държавна лотария е организирана несравнено по-добре, отколкото биваха организирани въ миналото разните частни лотарии. Не мога да твърдя, че Държавната лотария използва положението, както правѣа мнозина мъже и жени отъ разни дружества. Подъ

формата, под маската на благотворителност правѣха много работи, които не сѣ за препоръчване. Но азъ, изобщо, съмъ противникъ на тази психология, която се създава около Държавната лотария. Г-да! Правилъ съмъ анкета и се установи, че мнозина купуватъ билети, за да си опитатъ тъй нареченото щастие, случайността, а пъкъ същевременно не плащатъ другитъ си задължения — данъчни и други. — Тѣ си казватъ: или ще има фискална амнистия, или нека ни чакатъ, или пъкъ, като спечелимъ отъ Държавната лотария, ще се наплатимъ. Ако провѣрите психологическото влияние на везнитъ, не ще намѣрите, че то натежава по-добри послѣдствия въ полза на Държавната лотария. Немораленъ елементъ има въ нея. Той отклонява донѣкъде хората отъ стремежа имъ чрезъ трудъ и творчество да постигнатъ горе-доле едно положение. Той не е благоприятенъ за бъдещето. Прочее, азъ считамъ, че въ практикуването на лотарии има елементи, които не сѣ особено полезни за самата държава, за възпитанието на гражданитъ и за надеждитъ имъ въ бъдеще. Вѣрно е, държавни лотарии сѣ организирани въ много държави. Нашата е организирана по типа на французката. Не мога да отрека, че повечето отъ държавитъ се стремятъ къмъ сѣщитъ източници на срѣдства. Но това не е никакво доказателство въ полза на горната. Това потвърждава правилото, че не всѣко сравнение е правилно и полезно. Това не винаги е едно доказателство за полезността на известно предприятие.

Г-да! Искамъ да се спра на другъ единъ голѣмъ въпросъ по бюджета на фондоветъ — на Експортния институтъ. Експортниятъ институтъ съществува ето вече три години и четвъртъ. Той имаше единъ предвестникъ, който, за съжаление, бѣше поставенъ на чисто бюрократически начала. Експортниятъ институтъ, както се развива отъ три и четвъртъ или три и половина години, е далъ достатъчно доказателства за своята полезностъ. Не би трѣбвало да се счита, че износътъ на една страна, и специално на нашата, може да бѣде извършенъ полезно безъ единъ централенъ институтъ за неговата организация, за проучване, за организиране вътрѣ, за насочване правилно навънъ, за изучаване подходящи пазари, сезонни и други, за откриване нови пазари, за впушане въ нови производствъ, за които вече се набелязватъ пазари, за уреждане вътрешното движение, на обикновенитъ превозни срѣдства, на съответнитъ кораби съобщения, на жельзопѣжитъ съобщения, за създаване на хладилни инсталации, на хладилни построики въ износнитъ пунктове, станции и пристанища. Всичко това е едно дѣло, което помага много на износа. Като условие, свързано съ него, е самата организация на износителитъ и — дебело подчертавамъ — на производителитъ. Особено у насъ трѣбва да се държи смѣтка за ролята на кооперативитъ, особено селско-стопанскитъ, които сѣ събирачи на предметъ за нашия износъ. У насъ 95%, 97%, а по нѣкой път и 98 и нѣщо процента отъ нашия износъ е съставенъ отъ произведения на нашето земедѣлие и скотовѣдство и на тѣхнитъ клонове. Въобще ние трѣбва да кажемъ направо, че нашата износна търговия се поддържа изключително — защото 2-3% отъ износа нѣматъ голѣмо значение — отъ произведенията на труда, вложенъ въ нашето земедѣлие и скотовѣдство и тѣхнитъ клонове. Като се има предъ видъ, отъ друга страна, че на изтокъ и юго-изтокъ всички балкански държави се развиватъ въ сѣщото направление, очевидно е, че още по-внимателно трѣбва да се пила въ това отношение, за да може да се осигурятъ максимални удобства и възможности за единъ износъ. Азъ следя работата на Експортния институтъ отъ неговото учредяване. Имамъ предъ видъ, както казахъ, и неговия предвестникъ 2-3 години по-рано и неговия неуспѣхъ. Може би неговиятъ неуспѣхъ се дължеше на голѣмия фактъ, че тъкмо въ годинитъ 1931, 1932, 1933 и 1934, ние бѣхме въ едно нещастно положение; имашме намаленъ вносъ и износъ, особено износъ, който бѣше почти на половината отъ размѣра, който постигнахме въ 1936, 1937, 1938 г. и който се очертава презъ настоящата 1939 г. Сигурно една отъ причинитъ бѣше тая, че тогава нѣмаше импулси, дори, имаше една апатия, едно отчаяние. Като страна земедѣлско-скотовѣдна износътъ ни бѣше свързанъ преди всичко съ реколтитъ, които въ 1932, 1933 и 1934 години не бѣха добри, дори бѣха лоши.

Ние имашме едно по-благоприятно положение отъ 1935 г. насамъ. По-лошо бѣше въ 1938 г. Ние имашме по-голѣмъ износъ, пледъ на по-голѣмия подъемъ въ страната. Но имаше и други фактори, които помогнаха за това.

Най-напредъ оказа влияние итапо-абисинската война, защото за известно време Италия излѣзе отъ строя по отношение на нѣкои износни артикули, съ които тя играеше

роля. Сега тѣ отново постепенно заема позицитъ си и това се отразява върху износа на сѣщитъ предмети отъ Югославия, Унгария, Румъния, Турция и България.

Втори факторъ, който дойде пакъ отъ международнитъ събития, това е гражданската война въ Испания. Тя продължава вече две и половина години. А Испания сѣщо така е една страна, която въ земедѣлско-скотовѣдно отношение играеше роля на сѣщитъ пазари, на които сме ние. По отношение на зеленчуцитъ, домати, овоци, гроздето Испания, както Италия и Южна Франция, по-рано владѣха ония европейски пазари, на които ние бѣхме чужди и къмъ които се стремимъ сега. Дори ние ги прескачаме и отиваме къмъ Англия и севернитъ страни: Белгия, Холандия, Швеция, Нормеция, Дания, а отчасти и къмъ балтийскитъ държави и Русия. Прави ми добро впечатление, че започваме да обръщаме своитъ погледи отново и къмъ пазаритъ на Изтокъ: къмъ Египетъ, къмъ Гърция и трѣцкитъ острови, къмъ Палестина, пазари, които може би нѣма да играятъ сѣщата роля, каквато сѣ играли преди 25 години, преди войнитъ, но които не изгубватъ значението си за насъ и на които, следователно, трѣбва да се обърща внимание. Отбелязвамъ този фактъ, защото отъ сведения въ тѣхни органи и отъ други сведения въ нашата статистика виждамъ едно постепенно развитие на нашия износъ; виждамъ, че се открива възможностъ да се подновятъ пазаритъ за нѣкои наши артикули и да се засили ролята имъ въ тѣхъ. Става дума за сирене, става дума за кашкавалъ и за други артикули по компенсационенъ пътъ. Търговията 90% се води на тия начала. Въ всѣки случай въ това отношение концентрираната дейтелностъ на Експортния институтъ ще изиграе голѣма роля.

Има друго едно положение, обаче, което смущава всички, което смущава и мене. Нѣколко пъти съмъ го казвалъ отъ трибуната, потвърждавамъ го и сега: че по много причини, както географски, така и стопански и политически, тукъ на югъ, юго-изтокъ изобщо Балканитъ, тѣй нѣкакъ си Германия се налага въ търговията — преди всичко отъ и за нея вносътъ и износътъ — къмъ 40%, 50%, 60%, а следъ завземането на Австрия и Судетскитъ области вече и къмъ 65-70% отъ износа на тия страни е за Германия. Не че изобщо трѣбва да отречемъ пазаритъ — по никакъвъ начинъ; разбирамъ, че сега сѣ се стекли така обстоятелствата и че мѣчно се преодоляватъ, но се създава едно положение на монополъ, на господаруване, на дирижиране, на диктуване, едно положение, което въ решителни моменти, било политически, било стопански, може да стане много пакостно за независимостта наша и на Балканитъ. Не мисля, че току така, съ единъ замахъ, или по желание или по декларация е възможно да стане измѣстването. Нито виждамъ да могатъ да направятъ това съ единъ замахъ въ Югославия, въ Румъния, Гърция и Турция. И тѣ се намиратъ въ сѣщитъ мѣжнотии, въ сѣщитъ условия, въ сѣщитъ релации съ тая държава, съ Германия. Но трѣбва да се знае, че именно това е ролята на единъ Експортенъ институтъ: да се иматъ предъ видъ и да работи и за други пазари, за да можемъ да бѣдемъ по-свободни въ дадени моменти. По-свободни въ какво отношение? По-свободни въ отношение политическо и стопанско. По-свободни, разбира се и въ ценитъ. Защото, щомъ е изключителенъ купувачътъ, щомъ дирижира, той непременно налага и цени. А купувачътъ нѣма да наложи цени благоприятни за производителитъ и за събирача на предметитъ. Той се грижи за интереситъ на своята страна. На прѣвъ погледъ за известни артикули може да изглежда, че ценитъ сѣ добри за продавачитъ, но при доставка на нѣкои артикули отъ Германия по компенсация, германцитъ слагатъ такива цени, за своитъ артикули, които намаляватъ изгледащитъ по-благоприятни цени на изнесенитъ отъ насъ стоки. Това отъ общо народно стопанско гледище. Така търгува Германия съ нашата и съ други страни отъ Юго-източна Европа — на прѣво мѣсто Румъния, на второ мѣсто Югославия и на трето — Турция. Чрезъ компенсацията се намаляватъ действителнитъ цени.

Г-да! Азъ прозирамъ, че се правятъ опити отъ Експортния институтъ да проникнатъ наши артикули на севернитъ, на западнитъ, на презокеанскитъ, а така сѣщо и на източнитъ пазари. Отъ това до сега наистина нѣма голѣми резултати. Това е вѣрно. Налага се, обаче, да правимъ износъ и вносъ въ тия държави, а не само въ ограниченитъ кръгъ държави въ Срѣдна Европа. Днесъ прѣвото мѣсто заема Германия, сетне Италия, отчасти Полша и Чехословакия. Германия поема лѣвския дѣлъ отъ вноса у насъ, респ. и отъ нашия износъ.

Въ връзка съ Експортния институтъ ще изтъкна и другъ една мисль. Както всѣка централизирана организация, така и Експортниятъ институтъ се намира предъ една

опасност. Тая опасност се състои в това, че фактически той, макар да има за задача да обслужва производителите, чрез посредничеството на износителите, урежда работата така, че облагите при износа не се използват заслужено от производителите. Диктува експортърският интерес. Чувствува се, че централизацията на износа посредством износителите довежда дори до една команда на известни сръбди, на известни групи износители.

Г-да! Както при данъчното облагане, така и в този случай, стремежът трябва да бъде да се повдигне, преди всичко, доходът на основната маса, на производителите, хората на труда, които са и консуматори. Значи, разпределянето трябва да бъде такова. Експортният институт трябва така да организира работата, че неговата задача да бъде: ония, които създават производенията, които творят богатата, именно огромната селска маса, повечето сръбди и дребни селски стопани — подчертавам, преди всичко огромната маса дребни земеделски стопани — да получат възможно най-големия дял от цените, а след това — посредниците, експортърите. При по-голяма работа, износителите ще бъдат също задоволени за тяхната работа с значителна печалба, дори с свърх-нормална печалба. Като признавам голямите заслуги на Експортния институт, които не вървам нкой да оспори, да отреже, искам да кажа, че при централизацията в неговата организация плодовете от неговата работа могат да бъдат и трябва да бъдат още по-добри за производителите. Националният доход не е една абстрактна величина. Той е плод на усилията и труда на социалните разслоения въ страната. Тъ трябва да получат съответни части от този национален доход. А това значи при износа на първо място да се фаворизират производителите.

Г-да народни представители! Друг един институт, който заема видно място в бюджета на фондовете, е Дирекцията за храноизнос. Дейността ѝ е свързана непосредствено с нуждите на земеделското производство, чрез монополизирани на търговията с 2—3—5 артикули от растителен произход. Тя ѝ е предадена, за да бъдат валоризирани техните цени. Работата ѝ е свързана с тая на Земеделската и кооперативна банка. Тя също действа за валоризацията цените на важни наши артикули, като памукът, конопът, ленът, слънчогледовото семе и други, на търговията със които са пълно основание въ последните 7-8 години се обръща сериозно внимание. Тия наши произведения ще играят винаги важна роля. Тя ще става все по-голяма. Въ основата на нашето земеделско производство ще останат пак зърнените храни, и по засята площ, и по ангажирани работни ръце, и по заинтересуваност на селската маса. На дъното на нашето производство остава зърненото производство въ всички негови видове за храна на хората и животните. Производството на фуражните зърна ще се засилва. Тъ са необходими за по-нататъшното трансформиране на стопанството, за засилване и качествено повдигане продуктите на скотовъдството. Щ се засилва и земеделното въ страната, за да се храни добре, съ добър хляб нашият народ, което днес далеч не е факт.

Г-да! Дирекцията за храноизнос е тоже едно централистично учреждение. Трябва да кажа, че нейната работа въ редица години е била положителна. Там принципът на валоризацията играе много голяма роля, макар че тая валоризация фактически е извършвана за сметка на цялата народна маса, като консуматори, включително и голяма част от селската маса, която не произвежда зърнени храни.

Ще бъде полезно да дам няколко цифри, за да се види, какви са били цените на зърнените храни, които е събрала и съ които е търгувала Дирекцията за храноизнос вътре и вън от страната. Една година преди създаването на дирекцията цените са били благоприятни. От 1926 до 1929 г. се радваме на много добра европейска и международна конюнктура за нашите зърнени произведения. Селянинът съ пълно основание казва: „Къде ми е едновременно цената 6 л., 7 л. и 7.5 л. за кг. жито?“ Естествено, спадането на цените на зърнените храни се отрази върху общото ниво на живота на селяните, върху тяхното културно развитие, върху разнообразието на нуждите им, върху външната и вътрешната търговия и изобщо върху цялото стопанство на България. За голямо съжаление, след 1929 г., положението на международния пазар се промени. Върху малкото плюсове поради външната конюнктура за ниска реколта, то остава и до днес съществено непроменено. Ако вземем предвид, на какви твърди цени Дирекцията за храноизнос въ течение на

своето съществуване от 1930 г. до 1937 г., е плащала събраното жито от населението, ще видим, че е значителна разликата между платеното от дирекцията и онова, което стопанинът би могъл да получи на международния пазар било чрез своята кооперация, било чрез друга организация за износ на храни, било чрез продажбата на зърнените храни лично и направо на износителя. Платено е сръбно по години от 1930 до 1937 г., въ повече на килограм, както следва: лева 1.77, 1.58, 0.48, 1.38, 2; 1.46, 0.96 и 0.78 за 1937 г. Тая разлика е собствено валоризацията, плащана на селяните, които дават своите храни на Дирекцията за храноизнос. Дирекцията, за да покрие загубите между покупката на вътрешния пазар и продажната цена на жито на международния пазар, трябва да повиши цената на жито въ вътрешния пазар за консуматорите, т. е. цената на хляба. По този начин, загубата се покрива от масата на консуматорите, преди всичко въ градовете, но включително от непроизводителното селско население, което не е *quantité négligeable*, а е една огромна селска маса, не по-малка от ония производители, които имат действителен излишек. За нея ще кажа после няколко думи.

Г-да народни представители! Дирекцията е плащала жито от 1930 г. насам до 1937 г., по години, така: за килограм 4 л., 3.40 л., 2.70 л., 2.70 л., 3.20 л., 3 л. и 3.20 л. за реколта 1937 г. Първите четири цени са франко Бургас, Варна за вътрешността, а вторите — пунктове на Дирекцията храноизнос, складове ж. п. гари и пристанища. Ако сравним тия цени с цените, получавани на международния пазар, без посредството на Дирекцията за храноизнос, ще констатираме голяма разлика. За същите години тия цени са: 1930 г. — 1.97 л., след това — 1.57 л., 1.97 л., 1.07 л., 1.20 л., 1.53 л., 2.03 л., 2.42 л. за 1937 г. За 1938 г. разликата се колебае. Покачването на цените на зърнените храни въ последните две години е резултат на особената военна конюнктура въ чужбина, която наложи стремежа за запасване съ зърнени храни, консерви, зеленчуци, плодове и пр. Това отчасти повдигна цените, но то беше за късо време. Не може да се каже, какъ ще се развие тая конюнктура въ бъдеще, защото са голями запасите и е увеличено местното производство. Има колебания. За България, 1938 г. въ сравнение съ 1937 г., е по-благоприятна за износа, на ония артикули, които спасяват честта на българското производство въ едно време, когато цената на зърнените храни е намалала въ сравнение съ предшестващите 1936 и 1937 г.

Г-да! Тукъ бѣ повдигнатъ единъ споренъ въпросъ — има ли печалби Дирекцията за храноизнос? Тоя въпросъ беше повдигнатъ преди 6 месеци. Основанието за повдигането му е това, че въ бюджета за 1937 г., въ § 124 отъ приходите беше показана „печалба отъ Дирекцията за закупуване и износъ на зърнени храни“ 70 милиони лева. Повдигна се отъ мнозина въпросъ: тая печалба трябва да се върне на производителите. Една върна идея. Обаче, фактически такава печалба не е внесена по приходния бюджетъ. Тая печалба е предвидена да постъпи, но тя въ сжщностъ не е реализирана, поради условията въ 1937 г., които не бѣха много благоприятни, но и по друга причина. А именно: въ връзка съ този споръ, за неговото изясняване, трябва да прибавя, че пакъ въ бюджета за 1937 г., въ чл. 10 отъ наредбата-законъ за тоя бюджетъ, изрично е казано следното: „Задълженията на държавните учреждения за доставени имъ храни и фуражни материали до 1935 бюджетна година, включително отъ Дирекцията за закупуване и износъ на зърнени храни, въ размѣръ на 100.638.241 л., се заличаватъ“. Това значу, че се губятъ тъкмо 100 милиони лева преди монополния режимъ на Дирекцията, поставенъ вече на други начала, при които държавата не понася загубите, а тѣ трябва да се понасятъ направо отъ консуматорите чрезъ вентуално увеличение цената на брашното за хляба. Чрезъ това заличаване на тия задължения, чрезъ тая операция на бюджетни параграфи, се е изменилъ по онова време баланса на дирекцията и печалбите ѝ се губятъ. Не е казано, обаче, отъ кое време е тая печалба. Въ всѣки случай, за правилното разбиране на тоя въпросъ, повдигнатъ предъ васъ, трябва да помнимъ, че заличаване на задължения съществува и това трябва да се съвѣе съ сумата 70 милиони лева, предвидена да постъпи, но не постъпила. Това казвамъ за изяснение на въпроса, по който направихъ апострофъ. Тогава азъ казахъ, че фактически печалби отъ Дирекцията за храноизнос не са постъпили. Но отъ нея не трябва да се очакватъ печалби. Ако има такива, тѣ трябва да се върнатъ на производителите. Достатъчно е, за Дирекцията да покрие режийните, административни разходи, като се държи сметка за последната стотинка. Други задачи дирекцията нѣма.

изпълнява много важна функция, защото дава на производителя една сума на килограм, винаги по-голяма с 1 левъ и нѣщо, откожото той може да получи на международния пазаръ.

Пита се: ползува ли туй, изобщо, цѣлото селско земедѣлко население? За да се отговори на тоя въпросъ, трѣбва да имаме предъ видъ най-напредъ за какви количества храни става дума. Ето нѣколко данни. Отъ 1930 г. насамъ и до 1938 г., по реколти, дирекцията е закупила следното количество храни — пшеница и ржъ. Отъ реколта 1930 г. — 252 милиони килограми; 1931 г. — 591 милиони килограми; 1932 г. — 78 милиони килограми; 1933 г. — 271 милиони килограми; износъ главно пшеница, ржъ малко; и събира се сравнително малко — 1934 г. — 367 милиони килограми; 1935 г. — 415 милиони килограми; 1936 г. — 532 милиони килограми; 1937 г. — 568 милиони килограми и 1938 г. — кръгло 600 милиони килограми. Следъ 1934 г. около 300 милиони килограми годишно сѫ били за вътрешна консумация, а остатъка за износъ.

Единъ отъ г-да министритѣ — не помня дали бѣше г-нъ министъръ Кожухаровъ, — съобщилъ кръглата сума 600 милиони килограми за 1938 г. Другитѣ данни сѫ отъ дирекцията. Азъ смѣтамъ също, че това количество ще отговаря на дневнитѣ условия на реколта и нужди. Но това, което закупува дирекцията всѣка година, отъ всѣка реколта, въ най-добрия случай то представлява 1/6, 1/7, 1/8 или 1/9 отъ цѣлото производство на зърно у насъ. Дирекцията не може да получи много повече. Отъ това количество, което тя събира, фактически едвамъ половината, или по-малко отъ половината, тя изнася навънъ. Изминаха тия щастливи години, на които се раздаахме нѣкога, преди 1912 г., когато имахме Южна Добруджа и когато достигнахме да изнасяме годишно 800 милиони килограми зърно. Изминаха и годинитѣ, когато изнасяхме срѣдно 600—650 милиони килограми. Дори и ония години, когато изнасяхме 400 милиони килограми. Ние сега сме въ минусъ: първо, понеже нашето население е увеличено при неувеличено, а дори намалено производство; второ, понеже неговитѣ нужди се разнообразиха; трето, понеже голѣма частъ отъ него се научи презъ войната да търси и да яде по-добъръ хлѣбъ; четвърто, понеже вътрѣшн асички подобрения и стремежи, хлѣбътъ не навсѣкѣде е добъръ. Преди година и половина бѣхме на изложбата на българския хлѣбъ, уредена отъ Дирекцията на народното здраве, и видѣхме, какви чудеса — хлѣбъ има, особено въ Балканскитѣ, въ родопскитѣ и помашки краища, и въ Стара-планина, и въ Срѣдна-гора, и още на други мѣста.

Димитъръ Гичевъ: Трънско.

Д-ръ Никола Сакаровъ: Трънско и Бръзничко. Видѣхме какъвъ хлѣбъ яде населението тамъ.

Проблемата за производството на жита въ България, а не на разни лоши смѣси, за да се изхрани населението, което възлиза на 6.380.000 души въ началото на тая година, задължава най-серйозно да помислимъ за увеличаване на цѣлото зърнено производство у насъ. И то не само съ идеята да изнасяме навънъ зърно, а да задоволимъ преди всичко нашитѣ нужди въ мирно време. Подчертавамъ, още повече да задоволимъ увеличенитѣ нужди на народа въ военно време. Трѣбва да живѣе по-добре населението въ тая хубава земя, която произвежда много хубаво и добро зърно. Да се увеличи то и да се подобри качеството и добива чрезъ оранъта, чрезъ копанъта, чрезъ по-добритѣ семена, чрезъ въвеждането на земедѣлски машини за жетва, за вършидоа и пр.

Д-ръ Кънчо Милановъ: Г-нъ Сакаровъ! Имайте предъ видъ, че се въведоха много нови земедѣлски култури вмѣсто зърненитѣ храни и зърненото производство намалѣ за смѣтка на тѣхъ.

Димитъръ Гичевъ: Не е намалѣло.

Д-ръ Никола Сакаровъ: Ще Ви обясня и това.

Общо погледнато, въ сравнение съ 1911 г., когато бѣше върха на нашето икономическо подемане до войнитѣ, и въ сравнение съ 1929 г., която пакъ смѣтаме за година на върха на икономическия ни подеъмъ следъ войнитѣ, ние нѣмаме голѣмо намаление на нашето производство. Даже се приближаваме къмъ по-ранното производство на зърно. Но понеже вече нѣмаме тоя износъ, а населението е увеличено, ние успѣваме да удовлетворяваме частъ отъ нуждитѣ на това население и казахъ ви, не

добре мизерно. Азъ говоря сега, обаче, за бъдещето. Има мнение у нѣкои, ние да напустемъ, кождото се може повече зърненото производство.

Д-ръ Кънчо Милановъ: Едно време се употребяваме за храна голѣмо количество царевица, а сега населението яде жито.

Д-ръ Никола Сакаровъ: Да, особено въ Северна България, която е голѣма производителка на царевица. Обаче сега се забелязва, че Северна България предпочита да яде жито, смѣсено съ ржъ или царевица, а не само царевица. Главни производителки на жито тамъ сѫ Врачанско, Шуменско и Плевенско. Това сѫ истински житници. Най-доброто жито — червенката, зимницата — то се произвежда въ Бургаско и Старозагорско. Най-зле сѫ Софийската и Пловдивската области, особено Пловдивската. Но тя — Пловдивската област, има други преимущества — има много други разнообразни култури, които иматъ тая добра страна, че въ най-лоши години, при най-лоши реколти за нѣкои култури, ще дадатъ едно или друго — било тютюнъ, било грозде, било роза, било оризъ, било конопъ, памукъ или ленъ, било овощи. Северна България е зависима главно отъ зърното. Тамъ трѣбва да се разнообразятъ културитѣ. Тамъ не се произвежда тютюнъ. Вѣрно е, че тамъ сега се правятъ опити съ конопъ и ленъ. Въ Свишовско се правиха опити и съ тютюнъ. Азъ не намирамъ тия опити за сполучливи. Северно-българскитѣ тютюни може да служи само за Дели-Ормана, където турцитѣ обичатъ да употребяватъ сертъ тютюнъ.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Завършвайте!

Д-ръ Никола Сакаровъ: Още половинъ часъ и ще завърша.

Никола Търкалановъ: Сложи часовникътъ предъ него!

Д-ръ Никола Сакаровъ: Това е първото предупреждение, знамъ.

Разликата, която селското население е могло да има, между това, което е получило отъ Дирекцията за храноизноса, и това, което би получило на международния пазаръ, се изразява въ една кръгла цифра отъ свръхъ 5 милиарди лева за периода 1930—1937 г. Говоря винаги за кръгли цифри. Не става дума за 1—2 милиона лева, а става дума за общи суми, съ които се оперира въ таква суми. Прочее, разликата, значи, полученото въ повече, е: за 1930 г. — 352 милиони лева; за 1931 г. — 948 милиони лева; за 1932 г. — 288 милиони лева; за 1933 г. — 828 милиони лева; за 1934 г. — 800 милиони лева; за 1935 г. — 870 милиони лева; за 1936 г. — 480 милиони лева; за 1937 г. — 480 милиони лева. За 1938 г. ще бѣде къмъ 1/2 милиардъ лева. Значи, общата сума за периода 1930—1937 г. е кръгло 5 милиарди. Като прибавимъ и размѣра за 1938 г. — става 5 1/2 милиарди лева. Къде отива тая разлика? Отива у тия, които продаватъ храната.

Г-да! Огромната маса отъ селското население у насъ, иматъ до 50 декари, а именно: повече отъ 13% има до 10 декари земя, 63% отъ всичкитѣ стопанства иматъ до 50 декари. Ако вземемъ и стопанствата съ до 75 декари, които се смѣтатъ, че могатъ да задоволяватъ нуждитѣ си, макаръ нѣкои да оспорватъ, че 75 декари сѫ достатъчни и отиватъ къмъ 100 декари — нека приемемъ 75 декари — ние ще обхванемъ 4/5 отъ нашитѣ стопани. Отъ тая голѣма маса сѫ и онѣзи, които даватъ храни, събирани било отъ кооперациитѣ, чрезъ Общия съюзъ на българскитѣ земедѣлски кооперации, било чрезъ търговци-агенти на Дирекцията за храноизноса, било чрезъ агенти на популярнитѣ банки, централа „Напредъ“ и др., било пъкъ селяни, които сами носятъ хранитѣ си. Това е предимно срѣдната маса съ малко по-добро състояние. Има и дребни сѣществувания. Срѣдната маса, която има повече производство свръхъ нейнитѣ нужди, следъ като е отдалѣла за семе, следъ като е отдалѣла за своето изхранване, следъ като е отдалѣла за фуражъ, ако има, напр., млѣчни крави, освенъ работния добитѣкъ, тя може да продаде, като се ползува отъ Дирекцията за храноизноса. Дребната маса продава, наистина на октомврий, продава на ноемврий, продава на декемврий, продава отъ нужда, за да плати данъци, за да плати задължения, за да се изхрани, за да си купи добитѣкъ, да го поднови и пр. и пр. Дойде ли м. априлъ, май, тя започва да купува зърно за доизхранване и купува въ време, когато не е установено бъдещето, когато още реколтата не е известна.

и затова купува на по-скъпа цена. А най-главното е, че цялостта на тази плус, който създава Дирекцията за храно-износа за една част от населението, която има действителен излишък за продажба, се понася от консуматорите. Не се ползува планинското, балканското население по Стара-планина, по Родопите и по Рила, по Сръбдогорето, което плаща за храната. Ползува се част от населението в полето, Южно-българското поле, Северо-българското поле, Дунавското поле; само част от селското население, което се изчислява на 4.800.000, на 4.900.000, близо 5.000.000 души. Повече от половината на същото това селско население са консуматори на зърнените храни, а не са производители или произвеждат съвсем недостатъчно. Значи, трябва да имат друго да продават, та да си купят зърно. Или са пък работници. В края на краищата, огромна маса от селското население, а също и цялото градско население, около 1.500.000 души — занаятчийци, работници, чиновници, пенсионери, служачи и пр. — са фактически консуматори. Този плус, който Дирекцията за храноизноса създава за част от селското население чрез валобизацията на цените на зърненото производство, се плаща от тия консуматори, за тях той плус е минус.

Трябва да имаме предвид това социално разпределение на населението, което показва, къде повече пада тежестта на ползата и на коя страна е тежестта. Кой въобще понася тази тежест, при увеличени доходи, надници, заплати? Когато става дума, каква да бъде цената на зърнените храни, мнозина мои приятели и колеги казаха — да стане 4 л. Аз казвам: нямам нищо против, но при условие да не се увеличава цената на хляба! Обаче, когато направих изчисления, видях, че е невъзможно цената на зърното да стане 4 л., без да се увеличи цената на хляба. Тогава казах: нека бъде 3.40 л. — 3.50 л., шом като режийният разноска са 4-5 ст. за килограм и не могат да се намалят. Тъ не са големи, както първоначално считах пък. Шом като няма друг изход, нека цената бъде 3.50 л., обаче, да остане пак 5 л. цената на нормалния хляб и цената на тия наречения народен хляб с примес да бъде 4 л. Не може населението да понесе по-висока цена на хляба. И днешната е висока. Опасността е много голяма за израждане чрез недождане. Трябва да се има предвид още, че в втората половина на 1938 г. посевването е констатирано от статистиката на 11—12%. Статистиката е чудесен инструмент, но тя борава с относителни числа, борава с сръдни числа, борава с цифри, па които място, отношението определя онзи, който ги изучава; който ще види въ социалната структура, къде е мястото на всяка цифра и ще разбере, има ли тази цифра значение за благоденствието, за сградането, или бедствието. Фактически се знае, че артикулит, тъй както се купуват днес от дребния стопанин, от дребния работник, чиновник и пенсионер, от дребния занаятчий, са с увеличени цени въ сръдност между 15 и 18%, а за пъкои артикули и с 30%. Естествено е, че ако би се покачила и цената на хляба, ще им се нанесе ужасен удар. Храната на голяма част от тази огромна маса, преди всичко, е хлябът.

Г-да! Имам предупреждение да свърша, обаче, имам да говоря още по 2 фонда.

Председателствувашъ Димитър Пешев: 10 минути Ви давам да завършите.

Д-ръ Никола Сакаровъ: Г-да! Преди да мина към фонда „Обществени осигуровки“, ще кажа няколко думи по още един фонд. Това е фондът „Птица“. Фондът „Птица“ открива пред нас онзи въпрос, който не вече на няколко пъти обсъждахме и по който, за съжаление, правителството не се съгласи да стъпи на правилната, конституционната позиция — това е именно въпросът за организацията и бюджета на строежите въ България. Фондът „Птица“, с цялата негова сума от 310 милиони лева, ще се пренесе въ Главната дирекция на строежите. Към нея ще се огнесе и един параграф от бюджета на Дирекцията на железниците и пристанищата, по който се предвиждат 50 милиони лева. Камарата, при приемането бюджета на Министерството на земеделието гласува вече — с което до известна степен, за съжаление, предрича въпроса — значителни суми за големи строежи, които въ сръдност са извън ведомството на Министерството на земеделието и държавните имоти, а ще бъдат извършени от Главната дирекция на строежите, подведомствена на друго министерство.

Г-да! Понеже ще говоря и по бюджета на железниците и пристанищата и ще повдигна същите въпроси, тук ще подчертая сега само с три думи, че има още време, за да се разбере, че въпросът за целесъобразността при създаването на тая дирекция, който изглежда, е играл голяма роль при обсъждането на тази материя, е само една страна на въпроса. Другата страна на въпроса е конституционността на наредбата-закон за тая дирекция и особено за нейния бюджет. Г-да народни представители! Сумите, които биха се гласували по фонда „Птица“, по бюджета на железниците и пристанищата и по Министерството на земеделието и държавните имоти се пренасят на едно място, съгласяват се и образуват прихода на Главната дирекция на строежите. Въ такъв случай твърдят, че се постига някаква целесъобразност. Постигнало се е събиране на тия суми въ едно, като прихот. Фактически, не може да се смъта, че Камарата се е произнесла и по разхода на тия съгласени суми въ бюджета на Дирекцията на строежите.

Г-да народни представители! Въпросът не е така лек и прост. Отворете бюджета на Главната дирекция на строежите от м. май миналата година. Вие ще видите, че независимо от тия именно три общи суми, които се вземат от трите ведомства, създават се кредити за организацията на самата работа, съставят се цели щатни таблици за персонала, предвиждат се и кредити за многообразни вещевени разходи, които таблици и кредити са минали по реда въ бюджетарната комисия и пленума на Камарата, по който минават всички други бюджети на държавата. Създават се, значи кредити, които по конституцията се наричат статии, а то значи параграфи по бюджета. Създава се например § 1 — една много голяма обяснителна таблица. А бюджетарната комисия отделяше най-много от своето време за обяснителните таблици. Според мене, това дори беше погрешно. Бюджетарната комисия не се спираше толкова много на вещевените разходи, по които да направи дълбок анализ и по които се касаеше за миналогодишните кредити, а държеше най-много на организацията и персонала и от там наляше своите заключения. Също такава обяснителна таблица има и въ бюджета на Дирекцията на строежите. Тя не е минала през Камарата. Приема се неконституционно само от Министерския съвет. Без да се мотивирам повече, трябва да се знае, че конституционно е задължително и бюджетът на Главната дирекция на строежите да се внесе и да се присъе от Народното събрание. Преди малко направих съобщение, че министърът на финансите е включил въ бюджета на фондовете още един фонд — бюджетът. Това е съвършено правилно. Даже за този фондов бюджет, произхождащ по един особен начин, би могло да се мисли, че не е необходимо да минава през Народното събрание. Аз лично считам, че той и всички трябва да минат през Камарата. За бюджета на Дирекцията на строежите никакви аргументи не съществуват, за да не минава той през Народното събрание. При наличността на изричните текстове за бюджета въ конституцията; при анализа на кредитите, включени въ бюджета на държавата, негласувани от Камарата, а само от Министерския съвет — не може да продължи това положение, да се нарушава конституцията.

Председателствувашъ Димитър Пешев: (Звъни)

Д-ръ Никола Сакаровъ: Г-да! Последният въпрос е за фонда „Обществени осигуровки“. Аз имам предвид речта на министъра на търговията г-н Кожухаровъ въ бюджетарната комисия. Имам предвид вид и неговата реч тук въ защита бюджета на Министерството на търговията, промишлеността и труда. Аз виждам, че министър Кожухаровъ иска да обърне вниманието ни, между всички професии, на първо място на организацията на работниците. Тя е свързана с обществените осигуровки. Това не е случайно. Касае се за един въпрос, на който той желаше да наблегне, а именно за необходимостта от социална политика. Това значи политика за подобрене, преди всичко, положението на работниците. Азж понятието социална политика се покрива с борбата за създаване работническо законодателство. Г-н Кожухаровъ, разбира се, защита с страст схващането, което всички правителства от 19 май 1934 г. насам имат за професионалните организации. Г-да народни представители! Ние се намираме пред факта на съществуването на професионалните организации, задължителни, държавни организации на нова почва. Аз мога да изтъкна твърде много съображения, които го-

ворятъ въ полза на свободното организиране, което е и моето мнение. Обаче, като се намирамъ предъ този бюджетъ и като подчертавамъ нуждата отъ свободното организиране, искамъ да видя, докъде се е стигнало при положението на тъй нареченото контролирано и дирижирано отъ държавата професионално организиране. Г-нъ Кожухаровъ даде цифри, които сж много значителни. Той ни каза, че въ България сж организирани въ всичкитъ професионални организации 630.000 души. Взехъ ги отъ публикацията на неговата речъ въ в. „Днесъ“, която смѣтамъ, че е направена по стенограмата на Камарата. Неорганизирани имало 758.000 души — значи повече отъ половината не сж организирани. По професионални организации той ни каза, че тѣзи членове се разпредѣлятъ така: въ Българския търговски съюзъ имало 78.000 души организирани, а неорганизирани сж 10.000; въ Занаятчийския съюзъ имало 75.000 организирани, а неорганизирани сж 11.000 души; Съюзътъ на българскитъ индустриалци ималъ цензовани 1036, нецензовани въ смисълъ на закона — 7021, но все пакъ организирани ималъ 8.507 членове. Г-нъ Кожухаровъ, обаче не ни каза, колко сж неорганизиранитъ. По моитъ справки въ Съюза на индустриалцитъ, изглежда, че всички отъ тази професия сж организирани. Въ Земеделско-стопанскитъ задруги били организирани 309.000 души. Споредъ сегашното състояние на земеделскитъ стопанства, които, споредъ статистиката отъ 1934 г., сж били 834.000 — а сега, поради разпарцелосването ги смѣтамъ къмъ 1.000.000 — значи 1/3 отъ селскитъ стопани още не сж организирани. Най-сетне, въ Българския работнически съюзъ, отъ една маса отъ 360.000 души, споредъ г-нъ министъръ Кожухаровъ, сж организирани 160.000 души, а не сж организирани 140.000 души. Но и неорганизиранитъ, по силата на закона, сжщо плащатъ членски вноски, които се събиратъ отъ респективнитъ работодатели по реда за събиране прѣки данъци. Значи, фактически данѣкътъ „членски вноски“ се взема абсолютно отъ всички работници, които сж намираме нѣкъде на работа. А организирани се разбиратъ само тия, които взематъ участие въ Работническата организация.

Г-да! Азъ следя органитъ на всичкитъ професионални организации и виждамъ доброто и злото. Касателно Работническата организация г-нъ Екимовъ направи едно изложение, което азъ подчертавамъ. Той не се задоволи само съ хвалебствия, а показа твърде много недѣли и неизпълнение на задачитъ, които професионалната организация на работницитъ си е поставила. Съ туй той ме освободи отъ по-нататъшно говорене по тази материя. Освенъ това, записани сж други двама г-да подиръ мене Бояджиевъ и Московъ, които, споредъ разпредѣлението на материята, направено помежду имъ, ще има да се спратъ обстойно на фонда „Обществени осигуровки“. Както казахъ, следя професионалнитъ органи на всички съюзи и отбелязвамъ единъ фактъ. Тоя фактъ сигурно не може да не занимава и кабинета, не може да не занимава и всички народни представители. Наблюдавайте, какъ се списватъ органитъ на всички тия професионални организации. Ако е въпросъ да направя едно разграничение, по опитност и ловкост, които се чувствуватъ въ тия органи, трѣбва да кажа, че най-добре представяватъ своитъ интереси, стремятъ се да изкажатъ своитъ интереси, работницитъ въ в. „Трудъ“ и търговцитъ въ в. „Търговски вестникъ“. Особено ми обърна внимание по стегнатостъ и по знание, какво иска да постигне и какво се стреми да постигне Търговскиятъ съюзъ. Това е обяснимо, на първо мѣсто, съ факта, че се касае за една организация съ единъ голѣмъ кадъръ отъ интелигентни хора. Но моето впечатление е, че сществуватъ борби между самитъ професии. Тоя фактъ отбелязвамъ. Тая дума „професия“ можемъ да замѣнимъ съ думата съсловие, или класа. Вие се боите отъ думата „класа“, но то е все сжщото: съсловие, класа, професия. Съ наредба-законъ е забранено тѣхното сществувание. То е все сжщото, то е все икономически категории, т. е. мѣстото и ролята, която иматъ въ производствения процесъ и въ процеса на размѣната. Това мѣсто и тая роля определятъ сжщността на икономическитъ категории. Тѣзи икономически категории, наречени днесъ професии, водятъ борбата по начинъ, който, въпрѣки всичкитъ декларации за обединени усилия, за общи искания, за хармонизиране на исканията и пр. и пр., ни отбелязва този фактъ. Азъ обхъхъ, напр. изненаданъ доста приятно, когато прочетохъ въ отчета на Търговско-индустриалната камара въ София, което значи се повтаря и за всичкитъ търговско-индустриални камари — че най-сетне, следъ 4-годишни усилия, следъ 19 май 1934 г., правителството вече започ-

нало да се вслушва въ мненията и на тия стопански организации. Три години и нѣщо всички тѣ се оплакватъ, че не се вслушватъ въ тѣхнитъ искания. Ако вие четете изпратенитъ до васъ изложения отъ индустриалцитъ, отъ занаятчийцитъ, отъ търговцитъ, отъ работницитъ, ще видите, че въ сжщностъ всички тѣ, отивайки до максималнитъ свои искания, се взаимно отричатъ. И при свободното организиране, което, наистина далечъ не бѣше обхванало толкова голѣма маса, не бѣше обединило толкова десетки хиляди и стотици хиляди хора, сществуваша сжщитъ борби.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни)

Д-ръ Никола Сакаровъ: Азъ бихъ желалъ, г-да, като става въпросъ за свободното или държавното организиране, да ви изтъкна единъ принципиаленъ въпросъ, по който много се спорѣше и много надежди се подхранваха. Щомъ се защитава и налага държавното организиране, да може поне то да даде една организация, да даде едно доказателство за действителна възможностъ на хармонизиране на тѣхнитъ интереси.

Никола Василевъ: Има такова доказателство.

Д-ръ Никола Сакаровъ: Има едно общо изложение, обаче, то за сега е въ състояние на пожелания.

Никола Василевъ: Извинете. Преди единъ месецъ излъже една резолюция, ...

Д-ръ Никола Сакаровъ: Четохъ я.

Никола Василевъ: ... подписана отъ председателитъ на всички професионални икономически организации. Четохте ли я?

Д-ръ Никола Сакаровъ: Четохъ я.

Никола Василевъ: Това не е ли доказателство?

Д-ръ Никола Сакаровъ: Това е само доказателство за една нова декламация. Трѣбва да видимъ какво ще стане реално. Азъ нѣмамъ нищо противъ общо хармонично действие за задоволяване належащи нужди. Решението е взето, обаче, много решения се взематъ, които оставатъ само като платонически желания. Азъ ще се радвамъ, ако видя реалното тѣхно значение. Защо? Защото една необходимостъ е, преди всичко да бждатъ задоволени на първо мѣсто особено работницитъ и занаятчийцитъ. Касае се и за търговцитъ. Напр., не може да се намѣрятъ още допирни точки между индустриалци и търговци. Чета резолюциитъ за общи решения. Обаче, не могатъ да се осществяватъ, защото има спорни въпроси въ организациятъ, които не сж спорни, поради лошата воля на нѣкого, а сж плодъ на противоречие на интереси въ самия производственъ процесъ, въ самия процесъ на размѣната. Тия противоречия раждатъ борбата на тия професионални организации. Борбата е абсолютно необходима. Значи, ако нѣкой мисли, че прекратява борбата съ наредба-законъ, той се мами. Азъ смѣтамъ, напротивъ, че борбата сжществува, даже сществуваша въ много остра форма. Напр., ще ви кажа за последнитъ искания на Занаятчийския съюзъ. Ако само тѣхъ бихте взели подъ внимание, вие ще видите, че тѣ казватъ, какво нито едно искане, предявено отъ тѣхъ до сега, не било изпълнено.

Дончо Узуновъ: Това е много казано.

Д-ръ Никола Сакаровъ: Така пишатъ тѣ, азъ казвамъ тѣхното мнение, четохъ го. И вие сте получили това изложение и ще го прочетете, ако не сте успѣли още да го прочетете. Ще видите, какъ тѣ най-категорично казватъ това. По най-голѣмата придобивка, по наредба-законъ за работницитъ, по въпроса за тъй нареченитъ колективни трудови договори, г-нъ Екимовъ констатира факта, който всички знаемъ, че, за голѣмо съжаление, този въпросъ не получи своето реално отражение въ размѣра, въ който сществуваша на сключенитъ колективни трудови договори. Какво показва това? То може да показва за нѣкои случаи и друго нѣщо — азъ ще направя тази конксия — може въ известни колективни трудови договори да се съдържатъ искания или постановления, които не биха могли да бждатъ понесени отъ производството. Добре. Да се кажатъ. Да се видятъ, кои сж тѣ. А не само да бждатъ обявени добри постановления, да бждатъ тѣ обявени за ужъ станали действителни, а практически — знаемъ отъ

самия живот, четемъ въ в. „Трудъ“, който всѣка седмица дава непрекъснати доказателства — за голѣмо съжаление, фактитъ сѣ противъ, договоритъ не се прилагатъ. Работниците се ощетяватъ, гонятъ. Азъ казвамъ, поне на базата, на която е поставено сега организирането, правителството трѣбва да изпълни задълженията, които е поела държавата по отношение на тия организации и особено къмъ организациитъ на най-слабитъ — на работниците и на занаятчиитъ. Тогава вече ще се види действително, до какъде може да се стигне въ това отношение. Ще се разбератъ слабоститъ на държавното и предимствата на свободното организиране въ борчески организации.

Азъ ви говоря съ най-добро желание. За мене е особено важно, да видя повече санаториуми и почивни станции за работниците, да видя повече грижи за майчинството, да видя увеличена помощта за безработица; да видя факта, че строителнитъ работници и тютюневитъ работници, на които специално работата е отъ сезонен характеръ и които не могатъ да достигнатъ искания брой въ закона — 52 седмици въ две години, могатъ да се ползватъ отъ фонда за безработица. Мнозина отъ строителнитъ и тютюневитъ работници сѣ лишени предварително отъ използване на фонда „Безработица“. Значи, тукъ се налага да се направи нѣщо, за намаление на седмичнитъ поради сезонния характеръ на работата, за да могатъ да се ползватъ тия работници отъ фонда. При това има срѣдства, има възможности. Държавата трѣбва да се намѣси, тя е длъжна да направи това. Тия суми, които държавата дължи, нѣколко стотици милиони лева, трѣбва да се дадатъ на фонда „Обществени осигуровки“. Съ тия срѣдства, които се събиратъ въ достатъченъ размѣръ, може да се подобри положението на работниците. Трѣбва да се измѣни и законътъ за безработицата, да се подобри помощта при боледуване, като се измѣни съответното законодателство, като се направи по-благоприятно. Така всички ще почувствуватъ ползата отъ общественитъ осигуровки въ широкъ мащабъ.

Г-да! Азъ съмъ участвувалъ въ движението на работниците още като ученикъ. Азъ зная много добре, каква бѣше и каква може да бѣде свободната организация. Мнозина мислятъ, че колективниятъ трудовъ договоръ е дѣло на последнитъ 2-3-4-5 години. Нищо подобно. Преди 32 години имаше колективенъ трудовъ договоръ въ България, тукъ въ София, за печатари, за обучари, за шивачи. Идеята не е наша, идеята е отъ преди 60-70 години.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни)

Д-ръ Никола Сакаровъ: Свършвамъ. — Идеята за работническо законодателство е идеята за социалната политика въ миналото. Ако тия придобивки, макаръ малки, сѣ били възможни при единъ незначителенъ брой организирани работници на времето, когато даже се отказваме тѣхното съществуване — въ Камарата имаше спорове на тая тема — ако тая организация не е могла да даде достатъчно придобивки, поради взаимни борби, разпокъсаностъ, малки надници и пр., то сега поне, щомъ като тя стои на новата база, на задължителното организиране; щомъ като държавата е поела ангажиментъ да вземе участие и да се наложи на тия, които не изпълняватъ колективния трудовъ договоръ, тя трѣбва да изпълни това, тя е длъжна да го изпълни, защото иначе — както в. „Трудъ“ бележи въ всѣки брой — това всѣва грамаденъ смутъ въ редоветъ на работническото, и работата не върви благоприятно, както се е очаквало. Свободното организиране намира предпочитание.

Като слизамъ отъ трибуната, искамъ специално да обърна вниманието ви, че трѣбва да се спазватъ, както сроковетъ за произнасяне, въ случай на спорове, отъ помирителнитъ съдилища, така да се произнася на време и самото правителство, което решава окончателно спороветъ. Ако пакъ спяката е непреодолима и се налага ревизия на представения за одобрение договоръ, предпочитамъ тя да бѣде извършена, предпочитамъ да има по-други постановления въ договора, но да бѣде изпълненъ утвърдениятъ договоръ за права, а не само задължения за работниците. Да го изпълни, който го е подписалъ и се е задължилъ да го изпълнява и онзи, който му е сложилъ държавния печатъ. Предпочитамъ това да бѣде направено, отколкото да нѣма колективни договори, или да се разтака съ месеци утвърждаването имъ. Фактитъ, които изнесе г-нъ Екимовъ, и които азъ бихъ могълъ да удвои, за голѣмо съжаление, говорятъ, че трудовитъ колективни договори не се спазватъ. Държавата е поела голѣмъ ангажиментъ, на базата, на която е стѣпила съ задължителното организиране, и тя трѣбва да изпълни тоя анга-

жиментъ — да подпомогне въ действителностъ положението на задължително организиранитъ и безъ права за борба работници, които сѣ най-слабитъ икономически, най-немощнитъ. Такива сѣ и занаятчиитъ. Първата длъжностъ е за работници и занаятчи. (Ръкоплъскания отъ лѣво)

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Има думата народниятъ представител г-нъ д-ръ Атанасъ Московъ

Д-ръ Атанасъ Московъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Речитъ на предговорившитъ показватъ, че бюджетопроектътъ на фондоветъ поставя предъ нашето внимание голѣми и важни въпроси, които засѣгатъ социалната и стопанската политика на държавата. Широката материя и определеното време, съ което разполагамъ на тази трибуна, ми налага да се огранича въ разглеждането на бюджетопроекта на фондоветъ и, следйки естественото предпочитание, което моята социалогична и политическа концепция ми налага, искамъ да разгледамъ преди всичко и най-вече фонда „Обществени осигуровки“.

При разискванията по редовния бюджетъ, отъ тази трибуна бидоха казани много хубави нѣща за нашето стопанство. Но азъ останахъ съ впечатлението, че стопанството и стопанскиятъ резултатъ се поставятъ като самоцель и, че голѣмиятъ факторъ, който, може да се каже, е въ основата на всѣко благо, на всѣка ценностъ — човѣшкиятъ трудъ, оставяше малко въ сѣнка. Ние всички обичаме земята, всички ценимъ индустрията, търговията, занаятитъ, но всички трѣбва да признаемъ, че земята, че машината, че стоката безъ трудъ сѣ мъртви нѣща. (Шумъ въ журналистическата ложа)

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Моля, г-да, тамъ въ журналистическата ложа, пазете тишина!

Д-ръ Атанасъ Московъ: Икономическиятъ прогресъ, който се базира, който се гради на една безпредѣлна експлоатация на труда, е единъ антисоциаленъ, античовѣшки прогресъ. Затова принципътъ, който искамъ да поставя, за да влѣзъ въ материята, която ще разгледамъ предъ васъ, е, че всички наши усилия, усилията на обществото, усилията на държавата трѣбва да бѣдатъ преди всичко насочени къмъ съхраняване на труда и къмъ възнаграждението на труда.

Защитата на труда, която защита е предметъ на фонда „Обществени осигуровки“, е много сложенъ проблемъ за нашата българска действителностъ. Защото икономическата структура на нашата страна изтъква за защита не само труда на наемниците, но и труда на други стопански категории и на независими стопани, каквито сѣ дребнитъ земеделци, занаятчиитъ и дребнитъ търговци. И земеделцѣтъ, и занаятчиитъ, и търговецѣтъ иматъ нужда отъ законодателство за покровителство на тѣхния трудъ, защото тѣ всички сѣ поставени при такива тежки условия на работа у насъ, че не рѣдко тѣхниятъ трудъ е по-малко възнаграденъ, отколкото труда на нѣкои категории наемни работници. Въ сжщностъ, г-да народни представители, ние сме една страна отъ пролетарци, защото у насъ селянинитъ има срѣденъ годишенъ доходъ 4.092 л., а общо българинитъ има срѣденъ годишенъ доходъ 5.965 л. И вие ясно разбирате, че при такива доходи на огромната маса отъ нашето население, ние сме една страна, населена отъ пролетарци. И най-сигурниятъ признакъ, че дребнитъ стопани се пролетаризиратъ, че тѣ сѣ единъ видъ пролетарии, показва обстоятелството, че тѣ страдатъ отъ безработица, както страда и наемното работничество. И въ земеделството, и въ занаятчиството ние виждаме много месеци презъ годината стопанитъ да стоятъ съ стърнати рѣще и да гладуватъ или да изжаждатъ онова, което презъ останалитъ месеци сѣ припечелили.

Следователно, за всички стопански категории у насъ се поставятъ сжщитъ въпроси за защита на труда въ връзка съ фонда „Обществени осигуровки“. Трѣбва осигуровка „болестъ“ за земеделци, занаятчи и дребни търговци; трѣбва и за тѣхъ осигуровка за безработица, трѣбва осигуровка за пенсия при инвалидностъ и при старостъ, трѣбва да иматъ и осигуровка при злополука. И именно защото това е така, откажъ съществуватъ днешнитъ официални професионални организации, ние забелязваме въ пресата и въ органицитъ на тия организации много често да се вдига шумъ, да се говори за тия необходими, за налагащи се нужди да имаме фондове, да имаме осигуровки. Обаче, принципитъ, на които сѣ поставени каситъ, които се мчатъ да организиратъ професионалнитъ организации,

показват, че по-скоро тѣ искат да създадат единъ видъ уловки за членове, отколкото една действителна служба за социални осигуровки, каквато е възможна само при съдействието на цѣлото общество, при инициативата на държавата и при близкото сътрудничество съ професионалните организации, но само ако тѣ сѫ поставени на принципа на свободното, на автономното самоуправление. И че това е така, показва нещастниятъ случай съ Работническата организация, която се помъчи да организира една посмъртна каса. Тя бѣше поставена на принципа на свободното членуване, но пропадна и сега става дума въ пресата, тая каса да стане задължителна. Това показва, че работниците нѣматъ доверіе въ тая принудителна организация. И тамъ, където имаха единъ истински интересъ да се организиратъ, и да се осигурятъ чрезъ посмъртната каса, тѣ не го направиха, защото тая организация е принудителна.

Нашето социално законодателство често се изтъква като едно отъ най-хубавитѣ, отъ най-съвършенитѣ. Въ сжщностъ, тая квалификация на превъзходство не му допада. Защото, макаръ че ние наистина имаме по буквата на закона едно добро социално законодателство; макаръ че ние сме между първитѣ отъ странитѣ, които сѫ ратифицирали конвенциитѣ, изработени и предложени отъ тая отлична организация, каквато е Международното бюро на труда, все пакъ у насъ социалното законодателство е останало по-скоро съ буквата, отколкото съ едно реално съдържание.

Защо казвамъ, че то нѣма реално съдържание? Защото, ако погледнемъ на наемничеството у насъ, ние видимъ, че то е въ едно окаяно положение. Презъ призмата на тия множество закони ние виждаме въ сжщностъ една действителност на мизерия, на физическо израждане, на морално боледуване и на общо изтощение на нашето наемничество.

Службата за лѣкуването е лошо организирана. Комисииитѣ обикновено сѫ много строги. Имаме не малко случаи, а масови случаи на туберкулоза. Болни съ каверни, носители на опасната зараза се изпращатъ отъ болницитѣ и диспансеритѣ въ къщитѣ имъ съ тѣхната първична мизерия, защото фондътъ е въ невъзможностъ да имъ осигури едно леко за сносно лѣкуване.

Г-да народни представители! Другаде се възнаграждаватъ ония, които могатъ да изнамерятъ болнитѣ, разпространителитѣ на бацилитѣ, за да ги настанятъ въ санаториуми и да спасятъ отъ зараза здравитѣ, а у насъ, когато тия болни се представятъ въ Работническата болница или въ диспансеритѣ за лѣчение, лѣкаритѣ вдигатъ рамене и казватъ: „Не можемъ нищо да направимъ, нѣмаме санаториуми, нѣмаме сръдства, нѣмаме добре организирана лѣчебна служба.“

Нѣмаме добре организирана и службата на лѣкари-хигиенисти, защото, съгласно закона, лѣкари-хигиенисти имаме само въ ония предприятия, които иматъ повече отъ 100 работници. Има, обаче, селища съ множество предприятия, отъ които всѣко едно по отдѣлно има близо 100 работници, но нѣматъ лѣкаръ-хигиенистъ. Налага се, следователно, една реорганизация на цѣлата лѣчебна система, като чрезъ задължителни вноски, падащи преди всичко въ тежестъ на капиталиститѣ, лѣкаритѣ-хигиенисти да се превърнатъ въ щатни лѣкари, платени отъ фонда и на разположение на всички работници.

Отъ фонда „Обществени осигуровки“ ние дадохме неотдавна заемъ отъ 125 милиони лева на Дирекцията за строежитѣ, а санаториумътъ, който фондътъ строи край Пещера — едно отлично дѣло — остава още неоткритъ, ако се не лъжа, по единствената причина, че нѣма пѣтъ!

Смѣтката „болестъ“ при фонда вие виждате, че е въ дефицитъ. Презъ 1937 г. тя е имала дефицитъ 63 милиони лева; предвижда се презъ 1938 г. да има въ повече още 4—5 милиони лева дефицитъ. Значи дефицитътъ ще приближи къмъ 70 милиони лева. Отъ къде се взематъ пари да се покрие тоя дефицитъ? Взематъ се отъ смѣтката „Старостъ и инвалидность“. По таквъ начинъ тая смѣтка се поставя предъ една голѣма опасностъ да не може да понесе разходите, които ѝ предстоятъ въ 1944 г., когато ще има вече работници, които сѫ правили 20 години редовно вноски и ще се ползуватъ съ правото на пенсия.

Не се полагатъ достатъчно грижи и за бременнитѣ работнички; не се полагатъ достатъчно грижи и за жболовченіето на работницитѣ. Наистина, има постановление въ закона за покровителстване на бременнитѣ работнички, обаче фактически то се заобикаля отъ работодателятѣ, като бременнитѣ работнички или се уволняватъ нѣколко месеци, преди раждането, или не се приематъ на работа следъ раждането.

Една абсурдностъ за жболовченіето на работницитѣ имаме въ постановлението, че всѣки работникъ може да

ползува за петъ години една пломба и половина; фактически това се свежда къмъ две пломби. Не можемъ да дадемъ на българското работничество съ сръдствата на фонда опова лѣчение на жбобитѣ, отъ което то има нужда. Има, обаче, възможностъ да го направимъ и при сегашнитѣ сръдства, съ които разполага фонда, ако оставимъ работникътъ да си плати само материала, а жбоболкаритѣ да дадатъ труда за смѣтка на фонда. Така ще привикнемъ работничеството къмъ едно по-добро обслужване на своитѣ жбоби и ще подобримъ цѣлата наша раса.

Казахъ преди малко, г-да народни представители, че смѣтката „Старостъ и инвалидность“ е заплашена отъ криза, може би и отъ разгромъ въ 1944 г. и нататѣкъ. Това не значи, обаче, че не трѣбва да критикуваме системата, която е въ основата на тази смѣтка. Вие знаете, че работническитѣ пенсии се даватъ при възраст 61 година и че максималнитѣ пенсии сѫ 7.000 л. годишно, а минималнитѣ 1.500 л. Трѣбва да се намѣри възможностъ годишнитѣ да се намалятъ, а пенсиятѣ да се увеличатъ. Единъ туберкулезъ, който е загубилъ 70% отъ своята работоспособностъ, получава едва 4.200 л. годишно инвалидна пенсия, явно недостатъчна за неговото изхранване, а още по-малко за неговото лѣкуване.

Смѣтката „Безработица“ сжщо така свършва съ дефицитъ. Презъ 1938 г. тя има единъ недостигъ отъ 20 милиони лева; за 1939 г. ще има сжщия недостигъ. Въ сжщностъ у насъ липсва статистика за безработицата между наемното работничество и между всички стопански категории. Специално липсва на статистика за безработицата между наемното работничество се подчертава отъ цифритѣ за обезщетяване безработнитѣ презъ последнитѣ нѣколко години, които ясно говорятъ, че или статистикитѣ сѫ крайно неточни, или обезщетенията сѫ неправилно раздавани. Така, презъ 1931 и 1932 г., при сръдно годишно 70.000 безработни, фондътъ „Обществени осигуровки“ е далъ 15.000.000 л. обезщетения; презъ 1936 г., при сръдно годишно 33.000 безработни, е далъ 19.000.000 л.; презъ 1937 г., при сръдно годишно 24.000 безработни — 27.000.000 л.; и презъ 1938 г., при сръдно годишно 29.000 безработни — 40.000.000 л. И туку, както казахъ, има недомѣкъ. Тоя недомѣкъ, който характеризира смѣткитѣ при фонда „Обществени осигуровки“, се дължи главно на обстоятелството, че държавата, която по закона е длъжна да внася годишно опредѣлени вноски, не ги внася въ размѣритѣ, въ които трѣбва да ги внася, а има години, въ които и никакъ не ги е внасяла. Държавата дължи въ този моментъ невнесени вноски 527.000.000 л.; държавата е заела отъ фонда 320.000.000 л.; държавата трѣбва да внесе презъ 1939 г. около 50.000.000 л., а е предвидено въ бюджетопроекта да внесе 11.000.000 л. Значи въ 1939 г. държавата ще дължи на фонда 900.000.000 л. Ясно е, че ако тя изпълнише своитѣ задължения спрямо фонда, той горе-долу ще бѣде стабилизирани работничеството, което жертвува, и работодателятѣ, който дава, ще иматъ една относителна сигурностъ, че фондътъ ще може да посрещне всички нужди на работника.

Значи първата характеристика на фонда е, че той въ смѣткитѣ си е въ недомѣкъ и че държавата дължи къмъ този фондъ 900 милиони лева.

Второто нѣщо, което ми прави впечатление, разглеждайки бюджетопроекта на фонда, сж извънредно голѣмитѣ разходи, които се предвиждатъ за администрацията на общественитѣ осигуровки. Нашето социално законодателство се разраства, разширява, но вмѣсто паралелно съ него да се разраства и увеличава персонала, който го прилага, който го провежда, става едно-увеличаване на персонала въ центъра, който промишлява. Въ бюджетопроекта, който има да гласуваме, сж предвидени за 1939 г. само четирина нови инспектори, а десетки и десетки сж новитѣ служби, които се предвиждатъ и съ милиони се увеличава кредитътъ за заплати.

Димитъръ Гичевъ: Близо съ 10 милиони лева.

Д-ръ Атанасъ Московъ: Да. Наистина бюрократията е нѣщо, отъ което мъчно може да избѣга, която и да е обществена организация, но усилията на добритѣ управници трѣбва да бждатъ насочени къмъ свеждането на бюрократията до нейнитѣ нормални размѣри. Когато ограничавате кадъра на ония, които ще прилагатъ социалното законодателство, а разширявате кадъра на ония, които отгоре ще нареждатъ, вие въ сжщностъ имате намѣрение не да провеждате социалното законодателство, а да облагодетелствувате нѣкои лица, които искатъ служба въ центъра. Че имаме нужда отъ инспектори, каза го колегата Екимъ Екимовъ, който е боравилъ въ тая областъ и който има една по-специална компетентностъ. Но това го показва и дей-

ността на инспекторите през последните две години. Така през 1937 г. инспекторите са съставили 21.000 акта и са издали 14.670 постановления за глоби; през 1938 г. те са съставили 30.000 акта и са издали 34.389 постановления за глоби. Явно става от тия цифри, че полето за контрол от инспекторите е още почти девствено и че малко повече усилия от инспекторите ще могат да донесат едно значително подобрене в прилагането на социалното законодателство. И от там е нуждата от увеличаване на инспекторския кадър.

И друго нещо трябва да кажа: инспекторите трябва да се освободят от менталитета на обикновени чиновници — да работят от 8 до 12 ч. и от 2 до 6 ч., защото тяхната служба им пада да бждат на полето на труда и въ часовете, когато не се работи, защото тъкмо въ тия часове възможностите за нарушение, за неприложение на законите са най-големи. Те са дадени по закона да правят два пъти ревизии годишно на всяко предприятие, обаче, както виждате от отчета, който ни представи Дирекцията на труда, за 1938 г. и който ви е раздален, това постановление на закона не е изпълнено.

Извън това, г-да народни представители, прави впечатление, че средствата на фонда като че ли се пилеят и изразходват безконтролно. Напр., едно хубаво дѣло, каквото е Работническата болница въ София, когато се проектираше постройката ѝ, се оценяваше на около 40 милиони лева, ако се не лъжа. Но после се оцени на 60 милиони лева, и ако пакъ се не лъжа — биха приели всяка поправка от страна на г-нъ министъра — постройката окончателно завършена струва около 80 милиони лева. Тоя начинъ на изразходване средствата на фонда не е добър. Държавата може съ средствата, съ които тя разполага, да строи пощи, банки и т. н., както тукъ се изнесе въ дебатите по редовния бюджетъ, като удвоява и утроява предвидената първоначално сума, обаче, когато строи фонда „Обществени осигуровки“, трябва всяка пара, която се изразходва от този фондъ да бжде строго проконтролирана и разумно изразходвана.

Понеже е дума за Работническата болница, безъ да искамъ да правя лични въпроси, ще кажа, че ми прави впечатление това, че по бюджета ѝ се предвиждат заплати, като че ли, за да се фаворизират някои лица. Така, единъ лѣкаръ въ Работническата болница ще получава заплатата, която превъзхожда съ 2.000 л. заплатата на неговия шефъ отъ Дирекцията на труда и е равна почти на заплатата на директора на труда — една заплатата, каквато може да се каже, никой другъ лѣкаръ въ нашата страна не получава. Наистина, има една забележка, която дава право на г-нъ министъра презъ течение на годината да намали заплатата, но азъ се страхувамъ много, че тая забележка ще се отпаса повече за евентуалния замѣстникъ на вирираното лице, отколкото за самото него.

Защо няма контрол, г-да народни представители, при изразходване средствата на фонда „Обществени осигуровки“? Като оставимъ на страна всички ония политически причини, които вие знаете, които толкова пъти се казваха тукъ — липсата на свобода, цензура и т. н. — има още една причина и тя е, че Върховниятъ съветъ на труда, предвиденъ въ закона, който Съветъ трябва да заседава най-малко единъ път въ годината, който Съветъ контролира, наблюдава и съдействува за прилагането на социалното законодателство и контролира разходите на фонда „Обществени осигуровки“, не е свикалъ на заседание отъ 1931 г. до днесъ.

Таско Стоилковъ: Ще се наложи да се свика. Борбата продължава.

Д-ръ Атанасъ Московъ: Наистина, съобщил се въ пресата преди няколко дни, когато се съобщил, че бюджетопроектътъ на фондовете е внесенъ въ Народното събрание, че ще бжде свиканъ и Върховниятъ съветъ на труда, но до този моментъ, ето ние сме вече предъ гласуването на бюджетопроекта на фондовете, още не е съобщено на коя дата ще бжде свиканъ този съветъ, какъ ще се свика и кой ще заседава въ него. Тоя начинъ на действие показва, като че ли едно желание отъ страна на самата държава да нарушава постановленията на закона, да не прилага социалното законодателство.

Василь Чобановъ: Много право.

Д-ръ Атанасъ Московъ: А пъкъ, г-да народни представители, безъ контрола, всяко социално законодателство е една фикция.

Таско Стоилковъ: Не само социалното.

Д-ръ Атанасъ Московъ: Изобщо всяко законодателство, г-нъ Стоилковъ. — Затова и наредбата-законъ за колективните трудови договори, която съдържа някои добри начала, е въ същностъ лошо проведена, лошо изпълнявана. Тя съдържа два момента: покровителство на труда и забраната на стачките.

Какъ се провежда покровителството на труда? Бившиятъ секретаръ на Работническия съюзъ г-нъ Екимъ Екимовъ ми каза открито, че множество категории работници още не могатъ да ползватъ облагоите на колективния трудовъ договоръ, че голѣма частъ отъ колективните трудови договори са мѣстни трудови договори, а пъкъ азъ бихъ казалъ, че и малкото договори, които са сключени, не се изпълняватъ, не се спазватъ. Предвидени са тежки санкции за работниците, ако те не спазватъ постановленията на трудовия договоръ, но няма никакви санкции за работодателите, които саботиратъ и които не прилагатъ трудовия договоръ, който, съгласно закона, има задължителна сила. Напр., г-да народни представители, тютюноработниците, съгласно колективния трудовъ договоръ, иматъ право презъ зимния сезонъ да работятъ единъ часъ по-малко и да получаватъ надниците, предвидени за нормалното работно време. Работодателите не искатъ да спазватъ това постановление на колективния трудовъ договоръ. Преди няколко дни се яви при министъра на търговията г-нъ Кожухаровъ една делегация отъ г-нъ Влашевъ, г-нъ Попанастасовъ и народниятъ представител г-нъ Канисвъ, която искаше да привлече неговото внимание върху това обстоятелство. Не зная точно какъвъ е резултатътъ, до който се е стигнало, защото не му се даде, досега поне, публичностъ, но азъ се помѣняхъ да събера сведения и разбрахъ, че г-нъ министърътъ е вдигналъ рамене и е казалъ: „Сждете ги; нямаме възможностъ ние, правителството, ние, властта, да имъ наложимъ да спазватъ колективния трудовъ договоръ“. Да, тяхъ работниците да сждатъ, а на работниците се отнема единствената възможностъ, която те иматъ, да се борятъ и да отсждятъ работодателите — да направятъ стачка. И колко е абсурдно това забраняване на стачката, се вижда отъ обстоятелството, че общарскиятъ работници въ София . . .

Министъръ Илия Кожухаровъ: Не се ли стѣснявате да правите апология на стачката отъ трибуната на Народното събрание?

Михаилъ Михайловъ: Не правите ли подстрекателство сега къмъ стачка?

Д-ръ Атанасъ Московъ: Не г-нъ министре. Азъ искамъ да кажа, че стачката е едно осветено право на борба на наемниците . . .

Михаилъ Михайловъ: Това ли е Вашата концепция?

Д-ръ Атанасъ Московъ: . . . и че Вие сами го признахте, че това е така, защото, когато работниците месари . . .

Министъръ Илия Кожухаровъ: Ако ми позволите, г-нъ Московъ. Досега азъ Ви слушахъ спокойно. За менъ няма абсолютно никаква разлика между преврата въ политическия животъ и стачката или локаута въ стопанския животъ. Азъ не мога да разбера последователността на тези хора, които се борятъ противъ превратите въ политическия животъ, а са апологети на стачките и локаутите въ стопанския животъ.

Д-ръ Атанасъ Московъ: Понеже г-нъ министърътъ иска да ме постави въ противоречие съ моите основни концепции, трябва да кажа, че азъ отричамъ превратите, . . .

Министъръ Илия Кожухаровъ: Опасна теза за защита отъ трибуната на Народното събрание!

Д-ръ Атанасъ Московъ: . . . отричамъ борбата съ нелегалните средства за каквато и да е придобивка, обаче, правото на оня, който наема своите мишици, да стърне мишиците си предъ своя работодател, никой не може да му го отнеме. (Ражоплъскания отъ тѣво) И Вие, г-нъ министре, го признахте, когато въ София стачкуваха общарските работници, когато стачкуваха и работниците по месарниците. Официалниятъ Работнически съюзъ тогава подкрепи стачката, подпомогна стачката. Не азъ съмъ въ противоречие, а въ противоречие са органите, които . . .

Министъръ Илия Кожухаровъ: Но отъ тази трибуна стачката не трябва да бжде поощрявана, защото не знаемъ до къде ще се стигне по хлъзгавия пътъ, на който може да се стъпи.

Иванъ Пастуховъ: Вземете мърки, г-нъ министре, да приложите закона, за да не ставатъ стачки.

Министъръ Илия Кожухаровъ: Не мога да Ви чуя какво казвате отъ тамъ.

Иванъ Пастуховъ: Вие карате работниците да сядятъ работодателят, а работниците няматъ най-напредъ пари за това. Много ясно е поставена тезата.

Председателстващъ Димитъръ Нешевъ: (Звъни) Седнете си на мѣстото, г-нъ Пастуховъ!

Министъръ Илия Кожухаровъ: Министърътъ на труда, който има задължението да пази стопанското спокойствие на страната, не може да не реагира и да не протестира, когато се прави апология на стачката отъ трибуната на Народното събрание.

Иванъ Пастуховъ: Защо не взехте мърки да приложите собственитъ си закони? Тамъ е работата.

Министъръ Илия Кожухаровъ: Вие най-напредъ приложете собствената си дисциплина на депутата въ Народното събрание!

Д-ръ Атанасъ Московъ: Г-да народни представители! Че стачката не е едно превратаджийско сръдство, че тя не е едно нелегално сръдство, а че тя е едно сръдство, съ което се гордѣятъ странитъ на свободата и на демокрацията, показва обстоятелството, че въ голѣмитъ страни, съ установенъ капитализъмъ, съ установено господство на капиталистическия режимъ, но където има политическа демокрация, стачката е едно законно право на наемниците.

Министъръ Илия Кожухаровъ: И превратитъ сж законното сръдство на една идея!

Д-ръ Атанасъ Московъ: И понеже азъ съмъ за демокрацията и за свободата, смятамъ, че не подбуждамъ отъ тукъ къмъ бунтъ и къмъ превратаджийство.

Михаилъ Михайловъ: Тази поправка нѣма да Ви помогне. Тя иде късно.

Д-ръ Атанасъ Московъ: Нѣма нужда да ми помогне, господине, защото нѣма за какво да ми помага. (Възражения отъ дѣсно)

Министъръ Илия Кожухаровъ: Това е равносилно съ подпалвачество въ стопанския животъ.

Василъ Чобановъ: Приложете договоритъ и законитъ и нѣма да има стачки.

Д-ръ Атанасъ Московъ: И най-после, г-да народни представители, ако нѣкои отъ васъ толкова много ги шокира обстоятелството, че азъ защитавамъ правото на наемниците да сгърнатъ ржце предъ тѣхнитъ работодатели, ...

Василъ Чобановъ: И да гладуватъ.

Д-ръ Атанасъ Московъ: ... не се ли запитвате вие какво е положението на г-нъ министъ, когато неговитъ органи, които той назначава въ официалнитъ работнически организации, подкрепятъ и провеждатъ стачки? Такъвъ бѣше случаятъ, който ви цитирахъ, съ стачката на обущарскитъ и месарскитъ работници въ София.

Димитъръ Гичевъ: И на тютюноработниците миналата година.

Д-ръ Атанасъ Московъ: Че колективнитъ трудови договори не се прилагатъ правилно, г-да народни представители, показва и вѣщаниятъ случай съ кибритената фабрика въ Костенецъ, защото и до днесъ всички уволнени работници не сж още приети на служба. Азъ нѣма да поздравя г-да министъ, който успѣха въ този случай да наложи на Гремингеръ да се оттегли, защото би било унищително за държавата, да се каже, че следъ една многомесечна борба, най-после държавата е надвила. Но мене ми прави впечатление — по сведенията, които събрахъ — че финансовитъ органи, които презъ повече отъ 10 години сж ревизирали това предприятие, не сж могли да констатира ония нередовности, ония злоупотребления, които констатира последната финансова ревизия, благодарение

на съдействието на самитъ служещи въ предприятието. И бихъ полюбопитствувалъ да зная дали сж наложени нѣкакви санкции на тия органи, които отъ 10—15 години сж оставили държавата да бѣде оштетена съ близо 20 милиона лева.

Единъ другъ случай, г-да народни представители, въ подкрепа на тезата, че колективнитъ трудови договори не се прилагатъ добре. По доброволно съгласие строителнитъ работници и работодателятъ имъ сключиха договоръ, съ който опредѣлиха като минимална заплата 60 л. дневно. Какво е, обаче, положението на тия работници, когато държавата въ своитъ предприятия не спазва постановленията на колективния трудовъ договоръ. Вземете в. „Трудъ“ отъ 21 януарий и вие ще видите какъ горко се окайва председателятъ на Работническия съюзъ, като казва, че това отношение на държавата спрямо колективния трудовъ договоръ на строителнитъ работници ги лишава отъ десетки милиона лева, лишава ги отъ възможността да получатъ онова, на което по законъ иматъ право. Какъ искате тогава работодателятъ да спазватъ социалното законодателство! Какъ искате наредбата-законъ за колективния трудовъ договоръ да бѣде прилагана, когато държавата, която е на върховното мѣсто да бди за приложението на трудовото законодателство, е първата, която нарушава това законодателство и по такъвъ начинъ дава лошъ примѣръ на всички работодатели още повече, че тя нѣма, както го казахъ преди малко, фактическата възможност, съгласно наредбата-законъ, да наложи на работодателятъ непременно да спазватъ колективнитъ трудови договори.

Бившиятъ секретаръ на Работническия съюзъ г-нъ Екимъ Екимовъ ви говори за работническитъ осигурителни задруги. Той ви посочи трудноститъ, които сръщатъ работниците, които нѣматъ постояненъ работодател, но като че ли забрави да ви каже, че и въ този случай именно държавата е, която допринася най-много, за да не се прилага наредбата-законъ отъ 1937 г. Съ едно разпоредение № 202 отъ 1938 г. Дирекцията на корабоплаването заповѣда на своитъ органи да забранятъ на работниците да се организиратъ въ работнически осигурителни задруги. Ако се не лъжа на онова време имаше конфликтъ между г. г. министъ Иововъ и Никифоровъ по тоя въпросъ, който не можа да бѣде уреденъ. И до днесъ още работниците по ведомството на Дирекцията на корабоплаването нѣматъ право да се организиратъ въ работнически осигурителни задруги.

Най-после, г-да народни представители, азъ имамъ впечатление, че колективнитъ трудови договори се прилагатъ по-скоро спрямо занаятчинитъ, спрямо по-слабитъ стопански категории, където стопанинътъ нѣма тѣй голѣма възможностъ да се противопостави на колективнитъ трудови договори, отколкото спрямо голѣмитъ индустриалци. И нѣма да направя друго, освенъ да припомня това, което каза преди малко и г. Екимъ Екимовъ, а именно, че много колективни трудови договори се протакатъ отдавна и че въ Сливенъ текстилнитъ работници и до този моментъ нѣматъ колективенъ трудовъ договоръ.

А че не се прилага правилно социалното законодателство въ нашата страна, не е причина само това отношение на държавата къмъ това законодателство, а и обстоятелството, че самото работничество е лишено отъ възможността, чрезъ една свободна и здрава професионална организация, да контролира прилагането на социалното законодателство.

Българскиятъ работнически съюзъ, който трѣбва да бди върху съдбата на работничеството и заедно съ него да се бори за доброто прилагане на социалното законодателство, се е преобърналъ като че ли въ едно гнѣздо, където си даватъ борба лица и групички и където се подхранватъ бюрократически аспирации. Азъ съмъ единъ отъ тия, който следи живота на Работническия съюзъ, но и до днесъ не можахъ да разбера защо г-нъ Екимъ Екимовъ бѣше бламиранъ и защо министъръ Никифоровъ наложи неговото оттегляне.

Екимъ Екимовъ: Азъ не съмъ бламиранъ. Азъ си дадохъ оставката.

Д-ръ Атанасъ Московъ: Ако е лоша думата, оттеглямъ я, г-нъ Екимовъ. — И не мога до сега да разбера защо партизанитъ на г-нъ Ханджиевъ въ този моментъ водятъ борба противъ приятелитъ на г-нъ Екимъ Екимовъ, защо ги изключватъ отъ организациитъ?

Екимъ Екимовъ: Български работи!

Д-ръ Атанасъ Московъ: Защо слъзе Дикиджиев и защо се качи Ханджиев? Дали, за да се даде възможност на днешния председател г-нъ Ханджиев да си напечати въ голъмъ форматъ портрета и да го разпраша по дружества и организации, за да се фотографиратъ дружествата, съ портрета начело и да се дава фотографията следъ туй въ в. „Трудъ“? Дали, за да може тоя господинъ да играе ролята на нѣкакъвъ си фюреръ на българското работничество се разлепя портрета му навсѣкжде изъ градове и паланки, изъ работилници и фабрики! Азъ очаквахъ съ голѣмъ интересъ бившиятъ секретаръ на Работническия съюзъ г-нъ Екимъ Екимовъ по тоя въпросъ да даде нѣкои осеѣтления предъ Народното събрание. Защото макаръ че г-нъ министрътъ миналия пътъ защити много усърдно Работническия съюзъ и каза съ ожесточение къмъ насъ, опозицията, че той е за професионалната организация на работниците, все още оставатъ неразяснени тия борби на групи и групички и това поддържане на единъ кадъръ отъ чиновници съ 14-милионенъ бюджетъ, който самиятъ централенъ комитетъ на Работническия съюзъ си гласува. Съ тия грамадни сръдства, съ които разполага — чрезъ принудително събиране на членски вносъ отъ всички работници — Работническия съюзъ въ 4 години не можа да регистрира нито една социална инициатива, освенъ Детския домъ въ София за 150 деца!

Въ миналото, г-да народни представители, имаше свободни професионални съюзи, които съ собствени сръдства и доброволно създадоха много повече, отколкото днесъ се създава отъ професионалните организации съ милионитъ левове, събирани принудително. И за куриозъ ще ви кажа, че въ време на общинските избори, които отъ тая трибуна се изтълкуваха като една победа на новия режимъ, въ София бидоха изразходвани отъ касата на работническата организация около 140.000 л. за кандидатитъ на тая организация, отъ които нито единъ не влѣзе въ общинския съветъ.

Димитъръ Гичевъ: Пропаднаха благополучно!

Д-ръ Атанасъ Московъ: Понеже, г-да народни представители, времето ми изтича, азъ оставямъ този въпросъ. Искамъ да се спра за една-две минути само на въпроса за настаняването на работа на интелектуалнитъ безработни.

Дончо Узуновъ: Кажете нѣщо за Работническата болница.

Д-ръ Атанасъ Московъ: Азъ казахъ, каквото имахъ да кажа.

Моето убеждение, г-да народни представители, е, че въ днешната си форма законътъ за настаняване на интелектуалнитъ безработни е единъ доста дефектенъ законъ. Защо? Първо, защото той не дава почти никакви възможности за масово пласиране труда на интелектуалнитъ безработни. Ако се не лъжа, има регистрирани въ България въ последнитъ години 4,000 души такива безработни. Азъ мислѣхъ, че отъ тѣхъ сж намѣрили служба презъ 1938 г. 1200 души, но отъ последнитъ сведения, които получихъ отъ Дирекцията на труда, изглежда, че сж само 700. Колко отъ тѣхъ въ миналитъ години сж се настанили на служба, не можахъ да намѣря статистика, но азъ се съмнявамъ, предвидъ постановленията на самия законъ, че голѣмъ процентъ е можалъ да се настани на служба. Наистина, това е една помощъ за завършилния сръдно и висше образование, като се назначава стажантъ за една година, за да може презъ тая година поне да се ориентира и да търси работа, но една година, загубена съ тая малка заплата, която получаватъ стажантитъ, и безъ възможностъ втората година да намѣрятъ работа, това е една жестока дилема, предъ която е поставенъ всѣки интелектуаленъ безработенъ.

Освенъ това сръдствата, съ които се поддържа този фондъ, отъ който се плаща на стажантитъ, сж пакъ единъ данѣкъ върху труда — плащатъ се отъ ония наемници въ частнитъ и обществени предприятия, които получаватъ надъ 6.000 л. По такъвъ начинъ стажантътъ има винаги впечатлението, че той е на гърба на висшия чиновникъ, а висшиятъ чиновникъ има винаги впечатлението, че оня, който дражи и се учи на занаятъ, е платенъ на неговия грѣбъ. Това разрешение на въпроса го смѣтамъ за неправилно, за недобро и за да може да се разреши подобре въпросътъ за пласиране труда на интелектуалния безработенъ, нужно е така да се измѣнятъ постановленията на наредбата-законъ, че прекараната година въ стажъ да

осигури непременно по-нататъкъ работа за стажанта въ сръдствата за заплатитъ на стажантитъ да се взематъ ако не изключително отъ капитала, то въ голѣмата си частъ отъ капитала, а въ по-малката си частъ отъ труда.

Г-да народни представители! Положението на наемничеството у насъ въ последнитъ нѣколко години се е много влошило. Така сръдната надница, която въ 1930 г. бѣше 7-08 л. на часъ, е паднала въ 1934 г., при новия режимъ, на 5-83 л. на часъ, а въ 1936 г. на 5-41 л. на часъ и сега е съ тенденция да запази това ниво, въпрѣки повишението на надницитъ на нѣкои категории работници, въ нѣкои предприятия, за което ви говори г. Екимъ Екимовъ. Сръдната дневна заплата презъ 1924 г. бѣше 59-58 л. за 8 часа работенъ день. Презъ 1936 г. тя е спаднала на 43-28 л. и се поддържа на това ниво и днесъ. Значи за 12 години работническата надница е спаднала съ $\frac{1}{3}$ фактъ, който се подчертава и отъ статистикитъ, дадени отъ Международното бюро на труда въ статистическия годишникъ за 1937 г., където се сочи за 1929 г. надница 100, която презъ 1937 г. е спаднала на 80.

Защо е това лошо положение на нашето наемничество? Защо изобщо може да се характеризира нашето стопанство съ една безчовѣчна експлоатация на труда? Моето дълбоко убеждение е, че това става, защото България е една страна съ новъ капитализъмъ и че, както въ всички други страни, младиятъ капитализъмъ е по-алченъ, по-жестокъ въ усилията си да натрупа повече капитал. Но това не значи, че държавата не трѣбва да прилага поне законитъ, които тя е създава и че не трѣбва да покровителствува труда въ неговата борба съ експлоатацията на капитала.

Минималната надница, г-да народни представители, у насъ презъ 1930 г. е била 14-96 л., а днесъ минималната надница е 8 л. При това инспекторитъ на труда, които сж ревизирали предприятията, даватъ сведения за 10.000 работници въ страната, които работятъ безъ надница. 10.000 работници безъ надница! Това е тая армия отъ млади хора, която подъ предлогъ, че учи занаятъ, въ сжщностъ е страшно експлоатирана; това е една частъ отъ оная младежъ, за която тукъ се произнесоха много хубави думи, на която искаха да се дадатъ идеали, като отпуснемъ милиони за създаването на дирекция за нейното организиране, но която младежъ, безъ надница, затънала въ мизерия, гладъ и болести, е въ сжщностъ една армия за гробищата. (Ржкоплѣския лѣ лѣво) Българскиятъ работникъ харчи 48% отъ своята надница за храна, което показва, че неговата надница е извънредно ниска. Проучванията на покойния проф. Асенъ Златаровъ, потвърдени отъ проучванията на г-нъ Пенчевъ, показватъ, че българскиятъ работникъ се храни извънредно лошо, че той консумира едва оня екзистенцъ-минимумъ, който му позволява да проживѣе, безъ каквато и да е сигурностъ да получи пенсия за инвалидностъ, за да умре въ ранна възраст изтощенъ, неработоспособенъ инвалидъ. Вие не се очудвате, че въ България женитѣтъ намаляватъ, че ражданията намаляватъ. Но, трѣбва да се запитате, защо това е така? Дали причината не е оная черна мизерия, която се е разстлала въ села и градове и която принуждава българската младежъ да не встъпва въ бракъ, или ако встъпи въ бракъ, да нѣма деца? Каза се отъ тукъ, че българската младежъ не ходила вече съ червени връзки по кафенетата. Тая младежъ, която гладува, нищо не може да си спаси отъ увлѣчение къмъ бунтъ, отъ увлѣчение къмъ крайности, отъ които, безспорно, въ трагичнитъ моменти, които живѣе сега страната и свѣтътъ, нѣма интересъ нито държавата, нито самата младежъ. Вие ще дадете идеалъ на българската работническа младежъ, г-да народни представители, само тогава, когато ѝ дадете възможностъ да работи и да се радва на продуктитъ на своя трудъ. Тя ще стане, заедно съ цѣлото българско наемничество, единъ факторъ на строителство, единъ циментъ въ националната държава само тогава, когато въ тая страна ще има социална правда, когато ще има демокрация, социална и икономическа. (Ржкоплѣския лѣ лѣво)

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Г-да народни представители! Моля да се съгласите, следното заседание да бѣде утре, като днешниятъ редъ остане сѣщия, който бѣше днесъ.

Който е съгласенъ съ това предложение, моля да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 20 ч. 55 м.)

Подпредседателъ: **ДИМИТЪРЪ ПЕШЕВЪ**

Секретари: **АСЕНЪ ГОЛЕВЪ**
СЕРАФИМЪ ГЕОРГИЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: **ДОНЧО ДУКОВЪ**